Miguel de Cervantes Saavedra

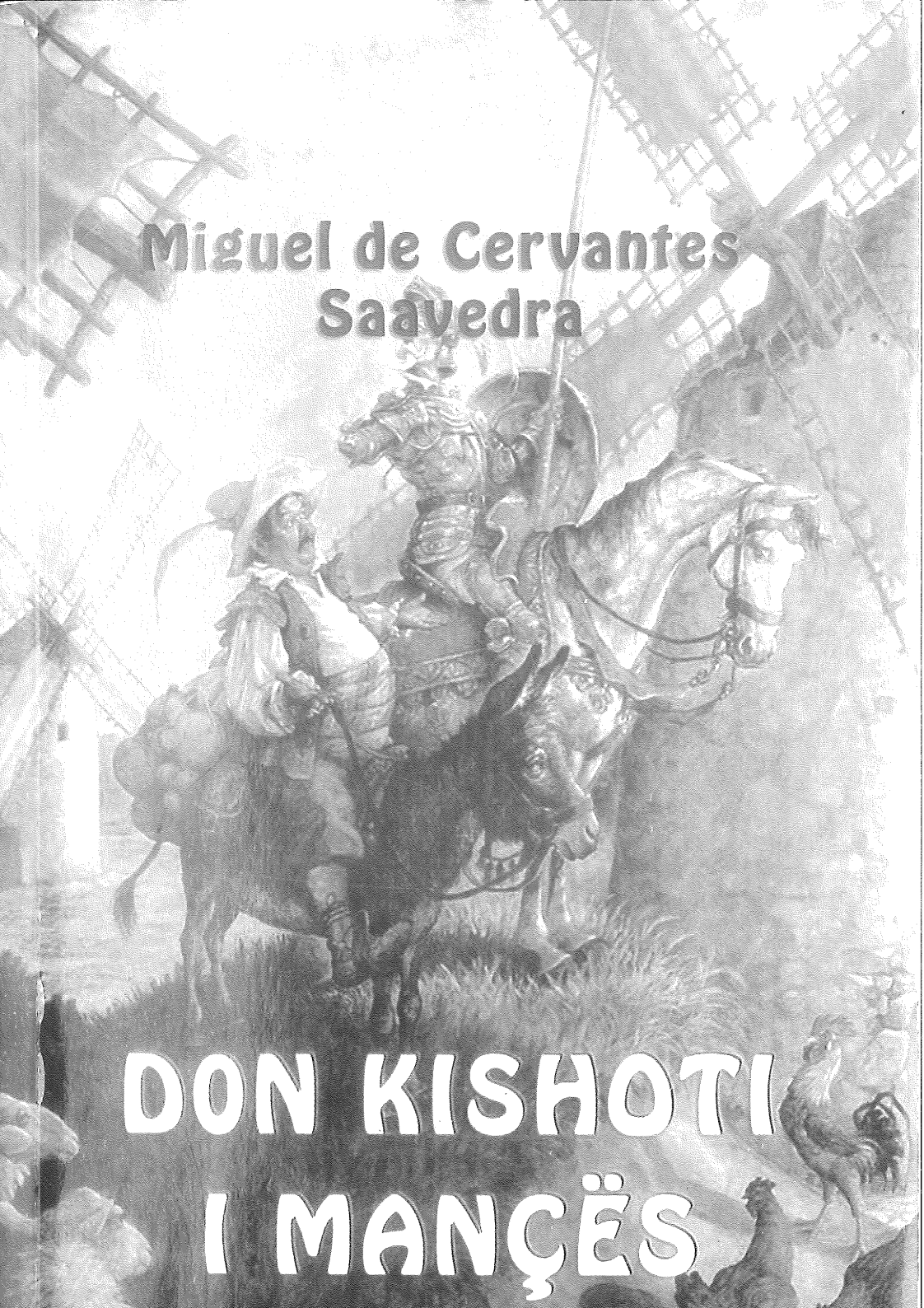

DON KISHOTI I MANÇËS

MIGUEL DE CERVANTES SAAVEDRA

Don Kishoti i Mançës

Përshtati sipas Nolit: Afërdita Avdiko

SERIA: Programi lëndor
(Përmbajtje e shkurtuar, analizë teksti).

Përgatiti botimin:
Frederik Shuraja

Redaktoi:
Afërdita Avdiko

Punoi në kompjuter:
Raimonda Xhixha

© Të gjitha të drejtat botuesit

Botimet *"Redona Publishing"*
Adresa: Rruga "Qemal Stafa" Pallati Nr. 118
Tel / Fax. 247 - 184; 238 - 806 Cel: 0692087132

Kreu 1

50 vjeç, i thatë nga trupi, i gjatë, gjahtar merakli, i pajisur me shtizë e mburojë, i zoti i një kali thatiq, ky qe Don Kishoti i Mançës. Para se të merrte këtë emër, kishte lexuar tërë dëshirë libra kalorësie, aq sa kjo gjë u bë mani e tij, dhe

filloi të shpenzojë edhe pasurinë për të blerë sa më shumë prej tyre.

Rropatej ditë e natë që të merrte vesh kuptimin e fjalëve të përdorura në këta libra.

Nganjëherë, kur historitë qenë lënë pa mbaruar nga autorët, i lindte dëshira të shkruante edhe vetë.

Lexonte natën e ditën dhe kjo e bëri t'i mbushej mendja se historitë që lexonte ishin të vërteta.

E humbi fare mendjen i gjori, sa një ditë vendosi të bëhej kalorës i arratisur e të bridhte nëpër botë në kërkim të aventurës, siç bënin kalorësit e arratisur, për të ndrequr botën e për t'u bërë i famshëm. Ndaj iu fut armëve të vjetra të stërgjyshërve, të nxira e zgjyrosura nga koha, e i pastroi. Rregulloi një helmetë të vjetër sipas fantazisë së tij, derisa ajo iu duk më e mira në botë. U mendua nja katër ditë se ç'emër do t'i vinte kalit të tij ngordhalaq, (por për të ishte më i miri i kuajve) dhe pasi vrau shumë mendjen, e pagëzoi Rosinant. Pastaj pagëzoi dhe veten me emrin Don Kishoti i Mançës, që të njihej nga mbiemri dhe origjina e tij.

Po ç'ishte një kalorës i arratisur pa një të dashur?! Se ku do t'i dërgonte ata që do të mundte e kujt do t'i mburrej për viganët që do të vriste? Ndaj dhe e gjeti. Ishte një fshatare e bukur, dashuria e tij e rinisë, (dashuri që ajo kurrë s'e mori vesh). I dha me mend emrin Dylqinja e Tobozës, se ishte bijë nga Toboza, duke ia ndërruar emrin Aldonza Lorenco, dhe ja ku u bë me zonjën e zemrës.

Një mëngjes, fshehurazi, pa u parë nga kujdestarja, nga mbesa e shërbëtori që jetonte me të, doli në fushë. Gëzimin ia errësoi mendimi se s'qe dorëzuar kalorës sipas ligjit të kalorësisë, ndaj marrëzia e tij e bëri të vendoste që të dorëzohej kalorës tek i pari që do ta takonte, shembull ky

që e kish lexuar në librat që i çoroditën mendjen. E la veten në mëshirën e kalit; le ta çonte ai nga të donte. Mendime për famën e tij (se si do ta përshkruanin më vonë) i zienin në kokën e qorollepsur nga librat. I drejtohej me mend Dylqinjës, sikur të qe vërtet i dashuruar me të. U rropat tërë ditën e më në fund, në mbrëmje, arriti në një han. Dy gra qëndronin te dera. Qenë fshatare të thjeshta, por atij iu dukën si zonjusha dhe vetë hani si kështjellë. U dëgjua briri me të cilin një djalosh mblidhte kopenë e derrave dhe i gjori Don Kishot kujtoi se me të lajmëronin arritjen e tij. U trembën dy gratë te dera nga pamja e tij, nga armët që kishte dhe veçanërisht kur ai iu drejtua atyre me fjalën "zonjusha", i kapi e qeshura.

Me fjalë të pakuptueshme për to, Don Kishoti shfryu fyerjen e tij, e zemërimi iu shtua kur ato vazhdonin të qeshnin. Mirë që doli hanxhiu (që nga ana e tij u çudit si ato) dhe e qetësoi me fjalë mikpritëse. E ndihmoi të zbriste dhe u kujdes për kalin e tij. Pastaj u kthye aty ku dy vajzat

shërbyese po merreshin me Don Kishotin, pa mundur dot t'ia hiqnin helmetën. Pa shumë naze sojliu Don Kishot u ul të hante bakalaro dhe bukë të zezë, por meqenëse ishte me helmetë e s'hante dot, i shërbeu njëra nga shërbyeset, ndërsa verën e piu me kallam duke i çuditur të tre.

Gjatë darkës e mundonte mendimi i mosdorëzimit kalorës, ndaj sa mbaroi, thirri hanxhiun e mëgjunjazi i kërkoi t'i plotësonte kërkesën:

- Dua të më dorëzosh nesër kalorës, që t'u shërbej hallexhinjve e t'i mbroj ata, siç e duan ligjet e kalorësve të arratisur. E kishte kuptuar hanxhiu se qyqari qe i mangët nga trutë, ndaj pranoi t'ia plotësonte dëshirën. Ceremoninë e lanë ta bënin në oborrin e "kështjellës". Këshilloi Don Kishotin të mbante para me vete, një kuti me ilaçe e ca gjëra të tjera që duheshin sipas tij për ta mbaruar punën siç duhej. Don Kishoti premtoi se do t'i zbatonte porositë të gjitha.

Pastaj i mblodhi armët, i vuri pranë pusit në një koritë druri për t'i bekuar dhe vetë ecte poshtë e lart pranë tyre. Të tërë në han e morën vesh për të dhe se ç'donte të bënte. Njëri nga qiraxhinjtë deshi t'u jepte ujë kafshëve, ndaj dhe iu desh të hiqte armët nga korita.

- Mos i prek! - i thirri Don Kishoti. - Do të lësh kokën për këtë.

Por qiraxhiu s'pyeti e i flaku tej, pa ia marrë mendja se do t'i turrej Don Kishoti, që e goditi fort në kokë dhe e katandisi keq të gjorin. Erdhi një qiraxhi i dytë pa ditur se ç'i kish ndodhur të parit dhe, kur i hoqi armët, pësoi të njëjtin fat. Nga zhurma u mblodhën tërë sa ishin në han.

- O zonjë, forcë e zemrës sime! Shiko tani kalorësin tënd, që po përball këtë aventurë të madhe, - thirri sojliu duke pasur ndër mend Dylqinjën e Tobozës.

E hajt ta mbaje pastaj! Mbrohej me mburojë nga gurët e qiraxhinjve të tjerë, që s'pyesnin për britmat e hanxhiut se Don Kishoti qe i marrë. Don Kishoti bërtiste vërtet si i marrë:

- Gjuani turmë e fëlliqur, se do t'jua shpërblej këtë!

Thirrjet e hanxhiut e të Don Kishotit bashkë i trembën ata, ndaj i ndërprenë gurët dhe Don Kishoti qetazi u mor përsëri me armët e tij.

"Ta dorëzoj kalorës, sa pa bërë ndonjë hata më të madhe", - mendoi hanxhiu.

Don Kishoti qe gati dhe hanxhiu organizoi ceremoninë, në të cilën e ndihmuan dy zonjat. Qe një ceremoni që për këdo tjetër mund të ishte qesharake, por jo për Don Kishotin. Pas ceremonisë hanxhiu, pa i kërkuar as paratë e hanit, e përcolli.

"Të largohet një orë e më parë, se mos më sjell telashe të reja", i tha vetes, ndonëse i qau zemra për paratë që s'ia mori.

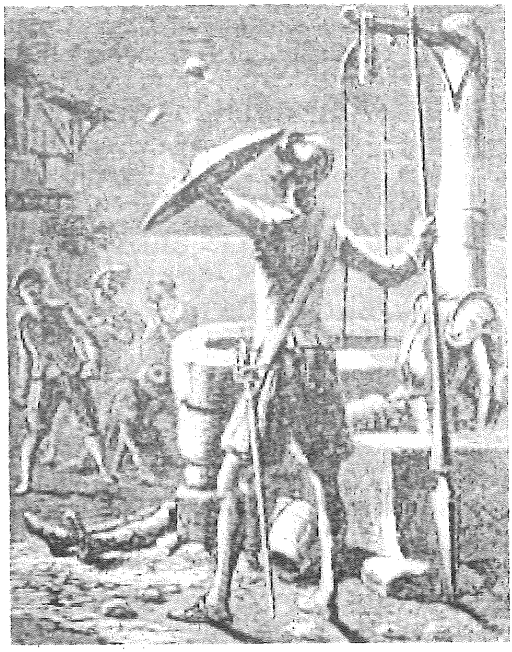

Kreu 2

Gjumtur që u dorëzua kalorës, Don Kishoti mendoi të kthehej në shtëpi dhe të merrte një shqytar, siç ia kërkonte të qenit kalorës. Diku në anë të pyllit dëgjoi ca thirrje që vinin mbyturazi.

"Këto janë tamam për detyrat e mia si kalorës", - mendoi ai.

Hyri në pyll dhe ja, e pa kush thërriste. Lidhur pas një peme qe një djalosh 15 vjeç, të cilin e rrihte ustai i tij.

- S'është e hijshme për ty të godasësh një të pambrojtur. Eja të ndeshesh me mua e të mësoj si të mos jesh burracak, - i tha Don Kishoti fshatarit.

- Ky djalë ruan dhentë e mia dhe çdo ditë më humbet një. Kur i bërtas, më thotë se jam koprrac e s'dua ta paguaj, - iu përgjigj ai.

- Gënjen! Paguaje menjëherë, se të vrava!

I trembur, tjetri u betua se s'kishte para me vete, dhe se do t'ia jepte djalit, po të shkonte me të.

- Mos e dhëntë Zoti! - tha djali. - Do të më vdesë së rrahuri.

- S'ia mban, se do të më betohet për urdhrin e kalorësit, - tha Don Kishoti.

- Ç'kalorës është ai? - tha djali. - Ai më mohon djersën time.

- Mbaj fjalën! - i tha Don Kishoti fshatarit. - Se ndryshe do të kthehem e do ta paguash keq. Unë jam Don Kishoti i Mançës.

E u largua. Sapo iku ai, fshatari e rrahu keq të gjorin djalë, pa pyetur për fjalën e dhënë Don Kishotit. Djali u largua duke u betuar se do t'ia tregonte Don Kishotit ç'i kishte bërë.

Vetë Don Kishoti iku i lumtur se ndreqi një paudhësi.

- O e bukura Dylqinjë! Duhet të jesh më e lumtura e grave që të dashuroj. Unë dje u pranova kalorës dhe sot fillova me zhdukjen e padrejtësive, - fliste me zë të ulët rrugës.

Udhëtoi pak e ja ku vuri re një grumbull njerëzish. Ishin tregtarë mëndafshi nga Murcia. Don Kishoti qëndroi në mes të rrugës duke u krekosur për të pritur sulmin e atyre që sipas tij qenë kalorës të arratisur.

- Tërë bota të ndalojë e ta marrë vesh se Dylqinja e Tobozës është më e bukura në botë! - thirri Don Kishoti.

U çuditën tregtarët nga pamja e tij dhe nga ato që po thoshte dhe e kuptuan se qe i marrë. Njëri prej tyre, duke dashur të tallej i tha:

- Na e trego, dhe në qoftë kaq e bukur, ne do ta besojmë këtë.

- Rëndësia qëndron që ta pranoni pa e parë, ndryshe keni punë me mua. Bëhuni gati si të doni, bashkë a veç e veç.

- Zotëri, na trego qoftë edhe një pikturë të saj dhe ne, edhe e verbër po të jetë, do ta pranojmë atë që the.

- Qen! - thirri Don Kishoti. - Ajo s'është e verbër dhe bie era trëndelinë.

Dhe u turr me rrëmbim, pa Rosinantin, që s'mundi të ngrihej bashkë me të zotin. Armët e penguan, ndaj Don Kishoti shfrynte e shante. Njëri prej tregtarëve i mori shtizën, ia theu, e rrahu me copat e saj sa e bëri pleh. Pastaj ikën. I mjeri kalorës u përpoq të ngrihej më këmbë, por s'mundi. Dhe ashtu shtrirë solli në mend një nga historitë

e lexuara që i dukej e përshtatshme për gjendjen e tij e nisi të recitonte vargje duke u rrokullisur. Pikërisht ky qe çasti kur aty po kalonte një fshatar, fqinjë me të, të cilit i erdhi keq kur e pa në atë gjendje, pasi i hoqi helmetën dhe e njohu kush qe. E ngriti, e vuri mbi gomarin e tij, mblodhi armët e shpërndara, vuri para Rosinantin dhe mori udhën për në fshat. Psherëtimat e Don Kishotit rrugës e bënë të pyeste ç'kishte. Përgjigjja e Don Kishotit ishte aq përçart (një nga historitë e lexuara), sa ai mendoi se fqinji qe i marrë, ndaj nxitoi hapat ta çonte në shtëpi. Atje kujdestarja po u thoshte me zë të lartë priftit e berberit, dy miqve të Don Kishotit:

- Janë gjashtë ditë që s'e shohim as atë, as kalin, as mburojën, as shtizën... E besoj tani se ata librat e mallkuar e kanë çmendur. Thoshte shpesh se donte të bëhej kalorës i arratisur.

E mbesa i thoshte berberit:

- Usta Nikolla, pasi lexonte derisa e mbaronte një nga ata librat e mallkuar, merrte shpatën e copëtonte me të muret. Ah, si s'ju tregova më parë! Ata libra meritojnë të digjen.

- Atë meritojnë, - tha prifti, - derisa morën më qafë mikun tim.

Po të gjitha këto i dëgjoi fqinji që po e sillte dhe Don Kishoti bashkë me të.

Ai u thirri e të gjithë dolën jashtë.

- Më çoni në shtrat se jam plagosur nga kali im, u kërkoi. E çuan në shtrat, panë për plagë, por s'kishte. Ai u tregoi se qe rrëzuar nga Rosinanti kur po luftonte me viganët. Pastaj s'foli më. Prifti e berberi pyetën fqinjin që e solli dhe, kur dëgjuan për përçartjet e Don Kishotit, vendosën diçka.

Don Kishoti ende flinte kur ata morën nga mbesa çelësin e dhomës së librave.

- Asnjë mos lini, - tha mbesa. - T'i djegim në oborr.

Prifti ngulmoi të shihte më parë titujt, ndaj bashkë me berberin filluan t'i shohin një e nga një. Për ndonjë dhe debatonin. Ata që do të digjeshin kujdestarja i hidhte nga dritarja në oborr me shumë dëshirë. Disa e lanë se sipas gjykimit të tyre, s'e meritonin djegien.

Britmat e Don Kishotit e ndërprenë gjyqin e librave, ndaj mendohet të jenë djegur shumë prej tyre pa u kontrolluar. Vrapuan të gjithë të shihnin dhe panë se Don Kishoti qe ngritur nga shtrati, godiste sa majtas-djathtas me shpatë e thërriste përçart. E shtrinë me zor në shtrat, i dhanë për të ngrënë e ai fjeti përsëri. Miqtë e tij vendosën ta mbyllnin me mur derën e dhomës së librave, që ai të mos e gjente dot më. Do t'i thoshin se e kishin rrëmbyer.

Kur u ngrit, Don Kishoti e kërkoi dhomën e librave ngado i çuditur që s'po e gjente, po mbesa i tha:

- E rrëmbeu një magjistar, hyri nga tavani si gjarpër, bëri aq shumë tym, sa s'pamë më gjë ç'u bë. Kaq mbajmë mend.

- Ka qenë Frestoni, - tha Don Kishoti. - Ai e di që unë do të ndeshem me një kalorës të pëlqyer prej tij e do të fitoj.

- Rri, xhaxha, - tha mbesa. - Ç'të duhen ty këto?

Por s'e ngacmuan më, se e panë që po inatosej.

Pesëmbëdhjetë ditë ndenji në shtëpi pas kësaj. Bënte biseda me priftin e me berberin dhe u fliste për kalorësinë arratiake. I mbushi kokën dhe një fqinji të tij, Sanço Pançës, se mund të bënte aventura dhe të fitonin ndonjë pronë, ku ai do të bëhej guvernator. Si mori gomarin, Don Kishoti mblodhi ca para, mori ca gjëra siç i kishte thënë hanxhiu dhe pa u përshëndetur me të afërmit, u nisën. Rrugës bisedonin:

- Se mos harron premtimin për guvernator, - tha Sanço Pança.

- Kalorësit e arratisur e mbajnë fjalën, - u përgjigj Don Kishoti. -Mund të të bëj edhe mbret, po patëm pak fat. Dyshon?

Kreu 3

Ja ku u dukën ndërkohë nga larg nja tridhjetë-dyzet mullinj ere.

- Shiko, Sanço, - tha Don Kishoti. - Fati na nxori para këta viganë. Do t'i sulmojmë, do t'i plaçkitim e do të pasurohemi.

- Ata janë mullinj ere, imzot, - ia ktheu Sanço Pança.

- E ku merr vesh ti nga aventurat, o Sanço?

Dhe iu turr mullinjve, që nga era hapën krahët më shumë.

Nguli shtizën në pëlhurë, por era ia theu copë-copë dhe kali e kalorësi u rrokullisën poshtë fushës. Vrapoi Sançoja ta ndihmojë dhe pa sa keq qe vrarë i zoti.

- Të thashë, imzot, se janë mullinj ere.

- Pusho Sanço, këta viganë Freston magjistari i ktheu në mullinj, po s'e tremb dot shpatën time.

E ngriti Sançoja dhe vazhduan rrugën drejt një gryke ku, sipas Don Kishotit, mund të gjenin plot aventura. Sançoja donte të hante e Don Kishoti i dha leje. Dhe ai u shtrua e hëngri, sa gati plasi. Natën e kaluan nën ca lisa. Don Kishoti në mëngjes një degë prej tyre e bëri shtizë. Pastaj vazhduan rrugën. Dhe ja ku u dukën dy murgj me maska në fytyrë, hipur mbi dy mushka. Pas tyre një karrocë e shoqëruar nga kalorës e dy vetë më këmbë.

- Në atë karrocë do të jenë princeshat që i kanë rrëmbyer magjistarët, - tha Don Kishoti.

- Shiko mirë, imzot, se ata janë murgj, - u përgjigj Sanço Pança.

Por Don Kishoti iu afrua murgjve e thirri:

- Lëshojini princeshat, ndryshe ju pret vdekja!

- Ne jemi veçse murgj, - tha njëri. - S'dimë ç'ka në karrocë.

Atëherë Don Kishoti iu turr të gjorit murg, e po të mos qe rrëzuar nga mushka, kushedi si do ta kishte plagosur a vrarë. Murgu tjetër ia mbathi fushës. Sanço Pança e zhveshi murgun t'i merrte rrobat si plaçkë lufte. Don Kishoti kishte shkuar te karroca të shihte, por ndërkohë dy udhëtarët iu turrën Sanços, e rrahën dhe e lanë pa ndjenja. Don Kishoti po fliste me zonjën e karrocës, kur një nga shoqëruesit i bërtiti:

- Thyej qafën!

Dhe iu turrën njëri-tjetrit. Zonja e të tjerët shihnin të tmerruar betejën. Shpata e shoqëruesit goditi e para në supin e majtë të Don Kishotit, e çarmatosi atë, i hoqi gjysmën e helmetës bashkë me gjysmën e veshit, duke e katandisur trimin në një gjendje për të ardhur keq. U tërbua nga kjo Don Kishoti, kapi me të dy duart shpatën e tij dhe e goditi tjetrin aq keq, sa i plasi gjaku nga hundët e goja dhe u shemb përdhe. I vuri majën e shpatës mbi sy e kushedi çdo t'i kishte bërë, po të mos ndërhynin për falje zonjat.

- Vetëm po t'i paraqitet Dylqinjës së Tobozës dhe të bëjë ajo ç'të dojë me të, - tha Don Kishoti. Tjetri bëri sikur pranoi, edhe pse s'e dinte ç'qe Dylqinja e Tobozës, dhe Don Kishoti e fali.

Sanço Pança, kur pa se i zoti fitoi, i kujtoi premtimin për guvernator.

- Po kjo s'është aventurë për të tilla shpërblime, - tha Don Kishoti, - prit ca.

Dhe të dy, pa u folur të tjerëve, u nisën. Hynë në një pyll aty afër.

- Kam frikë se do të lajmërojnë xhandarmërinë për atë që bëre, - i tha Sanço Pança.

- Pusho! A hidhen në gjyq kalorësit për atë që bëjnë? - u përgjigj Don Kishoti.

- Unë s'di të lexoj, - tha Sanço Pança, - por s'i kam shërbyer kurrë ustait si ti. Të lutem, kujdesu për veshin, se po të rrjedh gjak.

Nxori nga hejbet pëlhurë e melhem t'ia mjekonte. Don Kishoti shfrynte dhe betohej se do të merrte hak për helmetën e shkatërruar.

- Lëri betimet, imzot! - tha Sanço Pança. - Këtej s'rastis të kalojë njeri me helmetë në kokë, se kalojnë më shumë qiraxhinj e karrocierë, që helmetave as emrin s'ua kanë dëgjuar.

- Gabim e ke. Pa kaluar dy orë do të shikojmë plot.

- Dhëntë Zoti! - tha Sanço Pança.

Pastaj nxori ushqimet që kishte marrë me vete, dhe u ulën të hanin shpejt e shpejt një darkë të varfër dhe nxituan të arrin në ndonjë fshat ku do të kalonin natën, por s'gjetën gjë tjetër veç ca kasolleve të barinjve, ku vendosën të flinin. Barinjtë i pritën me bujari, shtruan në sofër mish keci dhe Don Kishoti e detyroi Sançon të ulej pranë tij, sado që ky u shpreh se i pëlqente më mirë të hante i vetëm e në qejfin e tij, se me ceremoni në sofër.

Don Kishoti u rrëfeu barinjve me një ligjëratë të gjatë e që i çuditi se ç'ishte urdhri i kalorësve që ai u përkiste, dhe i falënderoi për mikpritjen. Sançoja ndërkohë hante i heshtur.

- Mikpritjes sonë do t'i shtohet edhe kënga e një shokut tonë, që është i ditur e ka rënë në dashuri, - tha një bari.

Pa iu lutur shumë, sapo i kërkuan të këndonte, bariu u ul mbi një dru dhe filloi. Pasi ai mbaroi, Sançoja kërkoi të shkonte të flinte.

- Më parë më shih pak veshin, - i tha Don Kishoti.

Dhe Sançoja ia çmbështolli. Njëri prej barinjve ia pa plagën e i vuri në të një ilaç të përgatitur me rozmarinë.

Ndërkohë erdhi një djalë, që u solli barinjve ushqime nga fshati.

- Në fshat vdiq Krisostomi, studenti, - tha ai. - Vdiq nga dashuria për Marcellën e bukur. Ka lënë amanet që ta varrosin te kroi, atje ku ka parë Marcellën së pari. Amanetet do t'ia plotësojë studenti Ambroz. Nesër bëhet ceremonia. Unë do të shkoj ta shoh.

- Ç'është ky i vdekur e kjo bareshë? - pyeti Don Kishoti.

Dhe Pjetri, një nga barinjtë, i rrëfeu kush qe Krisostomi e kush qe baresha Marcellë.

- Marcellën e mbanin të mbyllur, aq e bukur qe. E mbante i ungji, se qe jetime. Ai kujdesej dhe për pasurinë e saj. Por ja që Marcella një ditë u bë bareshë pa e pyetur. E kur bukuria e saj u pa nga të tjerët, i çmendi djemtë. Edhe Krisostomi u dashurua me të. Por ajo s'e pranoi dashurinë e asnjërit. Ne po presim kur do të marrë fund kryelartësia e saj. Për këtë vdiq dhe Krisostomi.

- Të falënderoj për historinë! - i tha Don Kishoti.

Dhe shkuan të flenë. Sa çeli dita, pesë nga barinjtë e zgjuan Don Kishotin dhe u nisën për te varrimi i Krisostomit. Shumë pak kishin ecur, kur takuan dhe gjashtë barinj të tjerë, që shkonin për atje. Don Kishoti i pyeti se ç'dinin për Marcellën e bukur.

Dhe ata i treguan po ato gjëra që i treguan të tjerët një natë më parë.

- Pse udhëton i veshur kështu, kur s'jemi në luftë? - e pyeti Vivaldi, njëri prej barinjve.

- Puna dhe armët janë për kalorësit e arratisur, të cilëve u përkas, - tha Don Kishoti dhe u tregoi se ç'ishte ky urdhër.

Të gjithë e quajtën për të marrë, pasi e dëgjuan të fliste.

- I vështirë zanati yt, - i tha Vivaldi.

- Por tepër i nevojshëm për botën. Jemi krahët që zbatojmë drejtësinë e Perëndisë mbi Tokë. Me shumë mund disa arritën të bëhen dhe perandorë, - tha Don Kishoti.

- Një gjë më çudit tek kalorësit e arratisur, - tha Vivaldi. - Pse s'i thërrisni Perëndisë në çaste të vështira, por zonjave të tyre? A s'është paganizëm ky?

- Është zakoni i kalorësisë, - tha Don Kishoti. - S'ka kalorës pa të dashur.

- E po, atëherë edhe zotëria jote duhet ta ketë një...

- Dylqinja e Tobozës quhet dhe bukuria e saj s'ka shoqe.

- Ç'oxhaku i përket?

- Nga ai i Tobozës së Mançës.

- Deri tani s'ua kam dëgjuar emrin, - tha Vivaldi.

- Si është e mundur?! - thirri Don Kishoti.

Në këtë kohë u panë në shtegun e malit nja njëzet barinj me një qivur në krahë. Pastaj, kur arritën te vendi i caktuar, e ulën përdhe qivurin e me kazma nja katër vetë po hapnin varrin.

Ambrozi, që do të plotësonte amanetet e të vdekurit, mbajti një fjalim.

- E mori më qafë një bareshë, që ai e përjetësoi në këto karta, që ka lënë porosi t'i djeg, - përfundoi ai.

- Ti s'mund t'i djegësh ato, se ai e ka lënë porosinë kur ka qenë i zemëruar, - tha Vivaldi. - Ruaji ato, që të kujtohet zemërngurtësia e Marcellës.

Dhe zgjati dorën e mori disa.

- Të tjerat do t'i djeg, - tha Vivaldi. - Ato që more, mbaji.

Ambrozi i hapi. "Kënga e dëshpërimit" lexohej titulli.

- Lexoje derisa të hapet varri, - i tha Vivaldit.

Dhe ai lexoi.

- E bukur! - e pëlqyen të gjithë vjershën.

- Po s'afrohet gjëkund me sjelljen e Marcellës. Ajo është e ndershme, vetëm pak zemërgure, - tha Ambrozi.

Një vizion i çuditshëm u duk majë shkëmbit. Qe Marcella e bukur.

- Pse ke ardhur? - e pyeti Ambrozio. - Na e thuaj!

- T'ju shpjegoj se s'e kam unë fajin për vdekjen e Krisostomit. Dëshirat mund të mos jenë njësoj. Dashuria e vërtetë s'është e detyruar. S'meritoj të quhem fajtore, se jam e bukur. Kam lindur e lirë. Asnjë shpresë s'u kam dhënë dëshirave të Krisostomit. Unë dëshiroj të jetoj e vetme gjithnjë, s'dua të kem burrë. Këtë e kam thënë këtu ku po i hapni varrin. U dëshpërua, ndonëse s'e gënjeva. Nuk dua dhe nuk urrej askënd. Jam e lirë e nuk dua të robërohem.

Tha këto e u zhduk në shtegun e malit. Disa donin ta ndiqnin pas, por Don Kishoti thirri:

- Askush të mos e ndjekë! Ajo na u shpjegua qartë, ndaj duhet të nderohet për parimet e saj.

Askush s'lëvizi. Pasi varrosën me lot Krisostomin, e mbuluan varrin me lule, i vunë një pllakë me mbishkrimin e bërë nga Ambrozi dhe u larguan.

Don Kishoti me Sançon hynë në pyllin ku u zhduk Marcella. Nën hijen e një peme u ulën të hanin dhe kafshët i lanë të kullosnin. Rosinantit, ndonëse i bùtë prej natyre, kësaj here i hipi dëshira të shoqërohej me një pelë të një tufe që po pushonte në pyll. E panë pronarët e tufës, iu turrën dhe e bënë gjysmë të ngordhur, aq e rrahën.

- S'do të më ndihmosh t'i marrim gjakun Rosinantit? - i kërkoi Don Kishoti Sanços.

- Ç'gjak ore, ata janë njëzet veta! - u përgjigj ai.

Por Don Kishoti u turr me shpatë zhveshur. Sançoja e ndoqi pas. Por dy me njëzet qe ca si keq për ta. I rrahën paq e i lanë shtrirë, sa s'lëviznin dot nga vendi. Katundarët morën pelat dhe u larguan.

- Imzot, - tha Sançoja, - kur mund të ecim më këmbë sipas teje?

- S'e di, - tha Don Kishoti, - por faji qe i imi që u ndesha me ca që s'janë dorëzuar kalorës.

- Jo, hirësi, - tha Sanço Pança. - Unë jam njeri i butë e i kam falur të gjithë. S'e shoh shpatën e s'jap urdhër. E nëse frytet e kalorësisë janë të tilla si sot, na ndihmoftë Zoti.

Por Don Kishoti i tregoi ca shembuj nga kalorësit e arratisur, që kishin duruar dhembje të tilla.

- E shoh që tërë ilaçet e spitalit s'mund të na shërojnë, - tha Sanço Pança.

- Mblidhi forcat, Sanço! - thirri Don Kishoti. - Hajde të shohim Rosinantin.

- Perëndia të paktën e kurseu gomarin, - tha Sançoja, i cili me psherëtima e mallkime mezi u ngrit, mori gomarin, hipi mbi të Don Kishotin, lidhi pas bishtit të gomarit Rosinantin e vetë tërhiqte kapistallin, e duke ecur kështu me shumë vështirësi ja ku mbërritën në një han.

Kreu 4

Në han qe hanxhiu, e shoqja, e bija dhe një shërbëtore trupgjatë por e shëmtuar, Maritorna, që u shërbeu. Pranë shtratit të Don Kishotit ishte dhe ai i një qiraxhiu tjetër. Kur ata po i mjekonin plagët Don Kishotit, Sançoja tha se ai qe rrëzuar nga shkëmbi.

- Është Don Kishoti i Mançës, - tha ai, - më i miri i kalorësve të arratisur.

- Ç'është kalorësi i arratisur? - pyeti Maritorna.

- Ai që sot është fatkeq e nesër ka kurorë mbretërie, që ia dhuron shqytarit të tij.

- Po ku e ke çifligun ti që i shërben?

- Është shpejt akoma. Një muaj aventura kemi. Por pa u shëruar ai, shpresat s'humbin. Don Kishoti dëgjonte i shtirë. Pastaj u ngrit, kapi për dore hanxheshën dhe i tha:

- S'ka nevojë të lëvdoj veten, shqytari im mund ta bëjë këtë. Shërbimin tuaj s'do ta harroj kurrë. Perëndia më ka urdhëruar të jem rob i dashurisë me Dylqinjën e Tobozës, se ndryshe do të doja të vija vullnetin tim në shërbim të syve të bukur që ke pranë.

U çuditën tri gratë nga dokrrat e pakuptueshme për to dhe, pasi e falënderuan, dolën. Qiraxhiu tjetër e kishte ujdisur punën me Maritornën që pasi të flinin të tjerët, të vinte të flinte me të. Në tërë hanin qe qetësi, kur Maritorna erdhi në majë të gishtave. Don Kishotin s'e kishte zënë gjumi

e kur pa t'i afrohej ajo, hapi krahët e Maritorna ra ndër ta. I gjori, e kujtonte zonjë.

- Po të mos qeshë i vrarë kështu, e po të mos qe Dylqinja e Tobozës, do ta shihje ç'kalorës jam, - i thoshte Maritornës, që po djersinte, ngaqë pa në krahët e kujt kishte rënë.

Qiraxhiu tjetër, që pa e dëgjoi gjithçka, u ngrit e i dha Don Kishotit një grusht të tillë sa iu mbush goja me gjak. Pastaj hipi sipër shtratit dhe e gjuante me shqelma. Shtrati u rrëzua dhe zhurma zgjoi hanxhiun, i cili erdhi duke bërtitur:

- Maritornë, ku je moj rospi, se e di që i bën ti këto?

Por Maritorna që futur në shtratin e Sanços, i cili, kur e pa, filloi të përleshej me të. U turr dhe hanxhiu aty, edhe qiraxhiu, dhe bjeri t'i biem, u bë një lëmsh i madh. U shua dhe drita e hanxhiut dhe errësira bëri punën e saj. Rastësia bëri që atë natë në han të flinte dhe një xhandar, i cili, sa

dëgjoi shamatën, u turr në plevicë, ku së pari u pengua në trupin e Don Kishotit, që dukej si i vdekur.

- Këtu ka një të vrarë! - thirri. - Asnjë të mos ikë!

Kjo i trembi të gjithë "luftuesit" që u ndalën në çast e secili u zhduk në vendin e tij duke përfituar nga errësira. Veç Don Kishoti e Sanço Pança mbetën të shtrirë. Xhandari shkoi në vatër të ndizte një dritë tjetër, se e para iu shua. Don Kishoti me zë të mekur pëshpëriti:

- S'po fle?

- Si mund të fle kur pata tërë djajtë mbi kokë, - qe përgjigjja.

- Kjo është një kështjellë e magjepsur. M'u beto se s'do ta tregosh kurrë këtë që të them.

- Betohem! - tha Sançoja.

- Sonte më ngjau një aventurë e çuditshme. E bija e pronarit të kësaj kështjelle më erdhi ndër krahë. Oh, ç'krijesë e ëmbël qe! Por tamam atëherë u zgjat një dorë e ndonjë vigani dhe më goditi, sa gjaku më shkoi rrëke; pastaj më dërmoi me shqelma. Nga kjo arrij në konkluzionin se virgjëria e saj ruhet nga ndonjë arab i magjepsur.

- Hirësia jote pati ndër krahë atë bukuri, po unë veç grushte, - tha Sançoja.

- Edhe ty të rrahën?

- Oj të rrahur!

Xhandari kishte hyrë brenda ndërkohë dhe kur i pa të bisedonin qetësisht, u habit.

- Si je, or qerrata? - pyeti Don Kishotin.

- Maskara! - u përgjigj Don Kishoti. - Kujt i flet me këtë gjuhë? Kështu e keni zakon?

Po xhandari i nxehur ia hodhi llambën me vaj në kokë dhe doli.

- Me siguri ky është arabi i magjepsur, - tha Sanço Pança.

- S'kemi ç'u bëjmë këtyre magjistarëve, - tha Don Kishoti. - Shko, o Sanço e kërko pak vaj, verë, kripë e rozmarinë, që të bëj balsam për plagët.

Dhe Sançoja doli të kërkonte e pastaj u kthye me to. Don Kishoti përgatiti balsamin, e hodhi në një kuti e atë që teproi e piu. E zunë ca të dridhura të forta, fjeti tri orë dhe kur u ngrit qe më mirë. Sançoja i kërkoi leje të pinte dhe ai nga balsami dhe piu po aq sa i zoti. Por stomaku i tij siç duket s'duroi, u mundua kaq shumë para se të villte, sa të tërë kujtuan se kaq e pati.

- Besoj se asnjë që s'është dorëzuar kalorës, s'duhet ta pijë këtë, - tha Don Kishoti.

- Po pse ma dhe atëherë?

Dhe Sançoja nxori zorrët për dy orë e mezi mbahej më këmbë.

Ndërsa Don Kishoti u vesh, shaloi Rosinantin, e detyroi dhe Sançon të hipte mbi gomar, thirri hanxhiun dhe nisi ta falënderonte tërë madhështi, duke i thënë se si kalorës mund t'i merrte dhe gjakun për nderin që i bëri.

- Gjakun e marr vetë, - tha hanxhiu, - por të lutem më paguaj shpenzimet që bëra për ty në han.

- Ah, qenka han e jo kështjellë atëherë? - pyeti Don Kishoti. - Shporru, mor hanxhi i çmendur!

Dhe i ra kalit e doli nga hani.

Hanxhiu atëherë iu kthye Sanços dhe e kërcënoi se po të mos paguante, do ta kishte keq.

- Kur s'pagoi ustai, as unë s'paguaj.

Hanxhiu me ndihmën e të tjerëve që ishin në han e kapën Sançon, e vunë në një çarçaf dhe hidh e prit të gjorin, që ulërinte sa të këputste shpirtin.

Don Kishoti e shihte nga jashtë tërë këtë, por s'mund ta ndihmonte se dera qe e kyçur dhe muret tepër të larta për të.

Pasi e lanë të lirë Sançon, Maritorna i solli një kovë me ujë të ftohtë.

- Mos e pi Sanço! Pi balsam qyq, të shërohesh, - i thirri Don Kishoti nga larg.

Por Sançoja i zemëruar ia ktheu:

- Mbaje për vete balsamin. Unë s'jam kalorës.

Pastaj i kërkoi Maritornës ca verë e ajo ia solli. Sançoja e piu, ia hipi gomarit e u largua pa parë që hanxhiu i kishte mbajtur peng hejbet. I dërmuar arriti tek i zoti.

- Për besë Sanço, ajo është një kështjellë e magjepsur, se do të ta merrja hakun, por s'mund të zbrisja as nga kali, aq më kishin magjepsur.

- Mendoj se ata s'ishin fantazma, por njerëz si ne, - tha Sançoja. - Më mirë të kthehemi në fshatin tonë, se këto aventurat e kalorësisë veç grushte e hunj na kanë dhënë deri tani e s'kam mundur të shijoj fitoren mbi armikun.

- Do të përpiqem të gjej një shpatë, që të mos e zërë magjia, - tha Don Kishoti.

- Mua si shqytar ajo s'do të më hynte në punë, - tha Sançoja.

E në këtë e sipër, ja tek duket një re e dendur pluhuri.

- Duhet të jetë ndonjë ushtri, - tha Don Kishoti.

- Atëherë janë dy ushtri, - tha Sançoja dhe i tregoi një re tjetër pluhuri.

Në të vërtetë retë e pluhurit i ngrinin dy kope bagëtish, por Don Kishoti ia mbushi mendjen se qenë ushtri, edhe pse i panë kur u afruan se qenë kope.

- Ç'punë kemi ne me to? - pyeti Sançoja.

- Se prijësit e tyre janë armiqësuar me njëri-tjetrin dhe ne duhet të përkrahim nevojtarët.

- Pse janë armiqësuar?

Dhe Don Kishoti tregoi sipas mendjes së tij arsyen e pastaj nisi të tregojë për kalorësit kryesorë të dy ushtrive. Improvizoi për ta, sa iu mor fryma. Ç'nuk tha për krahinat, kombet nga vinin.

- Po unë s'shoh asnjë kalorës, veç në qofshin të magjepsur si dje, - tha Sançoja.

- S'i dëgjon trumbetat e daullet?

- Jo, veç blegërima delesh.

- Frika të bën të mos i shohësh, - tha Don Kishoti dhe u sul drejt "kalorësve" duke thirrur, hyri në mes të kopesë së dhenve dhe nisi t'i godasë si armiq. Barinjtë ia kthyen me gurë të mëdhenj, e njëri prej tyre i theu dy brinjë. Don Kishoti nxori shishen e balsamit ta pinte, por një gur ia theu copë-copë, i theu dhe ca dhëmbë dhe i vrau keqazi gishtat e dorës. Guri tjetër e rrëzoi përdhe. Barinjtë kujtuan se e vranë, mblodhën delet e ikën.

Sançoja, që i kishte parë këto nga maja e bregut, zbriti poshtë e i vajti pranë.

- A të thashë imzot se qenë kope e jo ushtri?

- I transformoi magjistari ashtu, - u përgjigj Don Kishoti. - Bjeru pas po deshe, e shiko kur të transformohen. Por më mirë më ndihmo. Shih sa dhëmbë më mungojnë.

Sançoja afroi kokën te goja e ustait dhe po në atë çast Don Kishoti volli balsamin e kuq që kishte pirë, gjë që e bëri të nxjerrë zorrët tjetrin. Shkoi te gomari të gjente gjë për t'u fshirë, por s'gjeti. Po mallkonte veten që i shkoi pas dhe vendosi të kthehej në shtëpi. Mbështetur te gomari e

gjeti Don Kishoti, që u afrua çalë-çalë dhe, si e pa aq të mërzitur, i tha:

- Këto të gjitha janë shenja se do të na vijë mirësia së shpejti.

- Ashtu qoftë! - shprehu dëshirën Sançoja, - po tani të kërkojmë se ku do të flemë sot.

- Pa më shih pak gojën! - i kërkoi Don Kishoti.

- I ke pasur të tërë dhëmbët e dhëmballët?

- Të tërë.

- Atëherë mëso imzot se lart e ke nofullën shesh fare, kurse poshtë ke dy dhëmbë e gjysmë.

- I ziu unë! - u qa Don Kishoti. - Po kalorësit e arratisur duhet t'i vuajnë të gjitha. Ec Sanço, e na drejto udhën.

Dhe ashtu bënë.

Po rrugës s'i rrihej pa muhabet, ndaj tha:

- Të gjitha këto mizori kanë ndodhur ngaqë ti s'ke mbajtur premtimet që ke bërë.

- Po, Sanço, do ta rregulloj këtë.

- Ki mendjen imzot se do të na vijnë fantazmat të na zbusin përsëri kurrizin.

E duke folur kështu i zuri nata në mes të udhës të lodhur e të uritur. Kur ja tek u shfaqën ca drita, që sa vinin e afroheshin. Të dy u trembën, por Don Kishoti tha:

- Sanço, kjo duhet të jetë aventura më e madhe e jetës.

- I ziu unë, po të jenë fantazma! - u drodh Sançoja.

- Jemi në fushë e s'ka mure këtu, ndaj do të të mbroj me shpatë, - iu përgjigj Don Kishoti.

- Dhëntë Zoti!

Po prisnin ç'do të ishte kjo. Panë ca njerëz të veshur me të bardha, që shoqëronin një karrocë. Pas tyre dhe gjashtë të tjerë veshur me rroba zie deri në fund të këmbëve.

- Cilët jeni ju, ku shkoni dhe ç'keni në atë qivur? - thirri Don Kishoti, që kishte marrë qëndrim luftarak në mes të rrugës.

- S'kemi kohë, - u përgjigj njëri.

Atëherë Don Kishoti u zemërua shumë, iu sul njërit, pastaj sa andej-këndej gjuante me shtizë, duke e habitur Sançon. Njërit i vuri shtizën në fyt dhe e pyeti se kush qe.

- Prifti Alonso Lopez. Shoqërojmë kufomën e një kalorësi që vdiq nga ca ethe të liga.

- Unë jam Don Kishoti i Mançës, uratë, Kalorësi i Fytyrës së Vrerosur. U thuaj të tjerëve, në duan ta dinë.

Dhe bashkë me Sançon e ndihmuan priftin e gjorë të ngrihej e të shkonte pas të tjerëve.

- Pse i vure vetes emër tjetër, imzot?

- Të gjithë kalorësit e mëparshëm kanë marrë dhe emra të tjerë. Kështu edhe unë dhe do të pikturoj një fytyrë të vrerosur në shpirtin tim.

- Mos u mundo imzot, - tha Sançoja. - Mjafton të tregosh fytyrën tënde të vërtetë.

Don Kishoti qeshi dhe të dy udhëtuan edhe pak e pastaj u ulën e hëngrën ç'u kishte rrëmbyer Sançoja priftërinjve.

Pas së ngrënës, u pihej ujë, por s'kishin.

- Bari i njome tregon se këtu afër ka ujë, - tha Sançoja, - ndaj ta kërkojmë.

Dëgjuan një zhurmë si goditje hekurash, e cila bashkë me natën e trembi Sançon. Por Don Kishoti mori kalin e i tha:

- Më prit tri ditë. Në mos u kthefsha, mund të shkosh në fshat. Shko dhe te zonja ime, Dylqinja e Tobozës, e thuaji se vdiqa si luftëtar i denjë për dashurinë e saj.

Sançoja nisi të qante nga këto që dëgjoi.

- Imzot, tani është natë, mund të largohemi pa pirë ujë. Mos e kërko rrezikun me pahir. Po ike ti, unë do të vdes nga frika në këtë vend të shkretë. Të paktën shtyje, derisa të gdhihet, këtë punë. Dita nuk është larg.

- Lotët dhe lutjet s'e ndalojnë një kalorës, - tha Don Kishoti.

Atëherë Sançoja fshehurazi i lidhi këmbët Rosinantit dhe kur deshi Don Kishoti të niset, s'mundi.

- E sheh që Perëndia s'deshi? - tha Sançoja. - Tani po u përpoqe të nisesh, do të luftosh kundër fatit. Zbrit e fli më mirë.

- Mos jam ai që u fshihet rreziqeve? Fli ti, unë do të qëndroj këtu!

Sançoja kapi të zotin për këmbe, e shtrëngoi fort e s'e lëshonte nga frika.

- Na trego ndonjë nga ato meseletë që di, - i kërkoi Don Kishoti.

Dhe Sançoja nisi të tregonte zvarrë-zvarrë një histori, të cilën s'e mbaroi dot.

- Të shikojmë a do të eci Rosinanti, - tha Don Kishoti.

Po i mjeri Rosinant qe lidhur aq fort te këmbët, sa s'lëvizte dot. Sanços po i shpëtonte, por nga frika s'largohej dot larg ustait. Ndaj zgjidhi ushkurin me një dorë dhe u spraps tej. Don Kishoti e nuhati.

- Sanço, më duket se t'u shtua frika.

- Po imzot, po nga e more vesh?

- Se tani qelbesh më shumë.

Po gdhihej. Sançoja i zgjidhi fshehtas këmbët Rosinantit, i cili filloi të lëvizte.

Don Kishoti u bë gati të nisej. I ripërsëriti amanetin shqytarit dhe ky nisi të qante. Don Kishoti u nis nga vinte

zhurma. Sançoja i vinte pas. Ecën nja dhjetë hapa më tej dhe ja ku u shfaq shkaku i zhurmës: gjashtë kopanë.

Don Kishoti mbeti i turpëruar. Sançoja nisi të qeshë, por shpejt heshti, se e kuptoi që Don Kishoti u zemërua keq kur e pa që po tallej. Madje ngriti shtizën dhe ia këputi nja dy herë supeve. Mirë që s'e goditi në kokë se do ta kishte bërë copë.

- Po shaka bëra, - tha Sançoja i gjorë me përulësi.

- Bën ti, po jo unë.

- S'e bëj herë tjetër, - u betua Sançoja.

- Po të fal, - tha Don Kishoti, - por këtej e tutje do të sillesh me tjetër mënyrë. Për ato që të kam premtuar do të vijnë me kohë.

- E nëse koha e qelepireve nuk vjen, do të kënaqem vetëm me rrogën, ndaj dua të di sa fitonte shqytari i një kalorësi të arratisur në ato kohë.

- Nuk e di, - u përgjigj Don Kishoti, - por shqytarët s'punojnë për rrogë.

- Mirë, imzot. Mund të jesh i sigurt se në të ardhmen do të të nderoj si zotin tim.

- Kështu do të kesh tërë të mirat, se zotërinjtë duhen nderuar si prindërit, - tha Don Kishoti.

Ndërkohë nisi të binte pak shi, por ata vazhduan rrugën djathtas. Panë një njeri kaluar, që kishte në kokë diçka që shndriste.

- Fati po sjell drejt nesh helmetën e Mambrinit, Sanço, - tha Don Kishoti.

- Unë shoh veç një njeri hipur mbi gomar si unë e që ka në kokë një gjë që shndrit. Dhëntë Zoti s'na del kopan ajo që shndrit!

- Po më vjen të rrah, sa të të vras, - tha Don Kishoti, - por mos m'i kujto kopanët.

Sançoja u tremb e heshti. Don Kishoti i doli përpara udhëtarit e i kërkoi:

- Ose ma jep me të mirë, ose mbrohu!

Dhe i gjori udhëtar, që ishte berber, u përpoq për të shpëtuar nga goditja, legeni i ra nga koka e ai i lehtësuar ia mbathi vrapit.

- Legen i mirë, - tha Sançoja, që e ngriti nga toka.

- Kjo helmetë qenka bërë për kokën e tij të madhe, - tha Don Kishoti.

Sançoja deshi të qeshte kur ai e quajti legenin helmetë, por u kujtua për zemërimin e mëparshëm të ustait, ndaj s'ia mbajti.

- Çdo të bëjmë me gomarin e tij? - pyeti Sançoja.

- Le të kthehet i zoti ta marrë.

- Do të doja ta ndërroja me timin, por të paktën t'i ndërroj mbulesat e samarit.

- Po qe e domosdoshme, bëje.

Dhe Sançoja, s'priti më. Pastaj hëngrën dhe u nisën për rrugë. Tek ecnin, Sançoja tha:

- Imzot, a ta them një gjë?

- Thuaje, por shkurt.

Dhe Sanço Pança me pak fjalë i tha konkluzionin që kishte nxjerrë, se do të qe më mirë të viheshin në shërbim të një perandori a princi.

- Kështu trimëritë e tua, s'do të harrohen, madje as të miat! - përfundoi ai.

- Mirë e ke ti Sanço, por për këtë duhet të kryesh tërë ato aventura nëpër botë. Dhe që të jesh tamam kalorës, duhet

të të dashurojë një vajzë mbreti, të fitosh mbretëri e të kthehesh tek ajo, siç është historia që di unë.

- Kështu duhet të përfundojë edhe historia jote, - tha Sançoja.

- Tani na mungon një mbret në luftë dhe me një vajzë të bukur, - tha Don Kishoti.

- Veç t'ia lëmë punën fatit tani, - tha Sançoja. - Mua më mjafton të bëhem kont.

- Kur të bëhem mbret, do të jap titull e të gjithë do të quajnë zotëri.

- Do ta ruaj emrin e mirë, - premtoi Sançoja. - Veç ti bëhu mbret.

- Ashtu qoftë! - tha Don Kishoti.

Kreu 5

U dukën në rrugë dymbëdhjetë njerëz me pranga në duar e lidhur me një zinxhir në qafë varg njëri pas tjetrit. I shoqëronin njerëz të armatosur.

- Janë të dënuar nga mbreti, - tha Sançoja.

- Pra, i çojnë me zor për të punuar? - pyeti Don Kishoti. - Atëherë unë duhet t'i liroj.

Kur vargani i të dënuarve u afrua, Don Kishoti pyeti shoqëruesit kush ishin. Sançoja kishte pasur të drejtë; të dënuar qenë.

- Pse të kanë burgosur? - pyeti Don Kishoti njërin nga të burgosurit.

- Për shkak të dashurisë, - u përgjigj ai. - Dashuria për një shportë me rroba që xhandarët ma kapën në duar.

Kaloi nga një i burgosur tek tjetri. Tek një plak ndaloi.

- Ky ka qenë magjistar e kodosh, - i tha për të i burgosuri pranë.

- Punën e kodoshit s'e mohoj, por magjistar s'kam qenë, - tha plaku. - Tani duhet të shkoj atje ku s'punoj dot, se kam dhe veshkën sëmurë.

Dhe nisi të qajë. I erdhi keq Don Kishotit, ndaj nxori nga xhepi një monedhë dhe ia dha.

Një tjetër ishte lidhur me hekura më fort se të tjerët.

- Pse kështu? - pyeti Don Kishoti ruajtësin.

- Se është i rrezikshëm e kemi frikë se na ikën. Ka shkruar biografinë e tij dhe e ka lënë peng në burg. Dhjetë vjet e kanë dënuar.

- Ke qenë herë tjetër në burg? - e pyeti Don Kishotin të burgosurin.

- Edhe katër vjet, e njoh mirë kërbaçin.

- Zuzar! - e shau ruajtësi.

- Nga gjithë sa dëgjova, shoh se po ju çojnë me zor atje ku jeni nisur. Si kalorës i arratisur duhet të ndihmoj njerëzit në nevojë. Ndaj si fillim po ju lutem me të mirë ruajtësve t'ju lirojnë.

E duke ju drejtuar ruajtësve:

- E në mos e bëfshi me të mirë, do ta bëni nga shpata e shtiza ime.

- Goxha shaka, - tha komisari. - Mos u përziej në punët tona e shko në rrugën tënde. Vëre drejt atë legen që ke në kokë e boll me marrëzira zuzarësh.

- Zuzar je vetë, - ulëriu Don Kishoti dhe iu turr aq shpejt, sa ai s'pati kohë të mbrohej. E shtriu përdhe. Ruajtësit e tjerë iu sulën, por të burgosurit që përfituan nga situata thyen zinxhirin dhe u çliruan. Njëri i mori armën komisarit të shtrirë dhe shtiu. Ruajtësit u larguan nga sytë këmbët. Sançoja u mërzit, se e dinte ç'telashe do t'u dilnin.

Don Kishoti thirri të burgosurit dhe u tha:

- Unë ju çlirova, ndaj duhet të shkoni në Tobozë e t'i thoni zonjës sime, Dylqinjës së Tobozës, të gjitha sa ngjanë.

- Po si të shkojmë ne të gjithë në Tobozë? Apo të na vënë hekurat? - e pyeti ai i librit. - Mos prit ta bëjmë këtë.

- O bir kurve a ç'je, - thirri Don Kishoti, - të paktën ti i vetëm duhet të vesh.

Të burgosurit, që e morën vesh se Don Kishoti qe i mangët, filluan ta gjuanin me gurë. Don Kishoti u vra keqazi nga gurët, ndërsa Sançoja u fsheh pas gomarit, duke parë të zotin që u rrëzua e njëri nga të burgosurit ia mori legenin e ia bëri copash, i mori jelekun, e veç se s'mundi t'ia hiqte, se do i kishte marrë edhe brekët.

Sanços i morën gunën dhe u larguan duke e lënë në fushë të betejës të frikësuar nga xhandarët, kurse Don Kishotin të mërzitur që ia bënë kështu pikërisht ata që çliroi. Dhe Rosinantin e lanë të shtrirë pranë të zotit.

- Të kisha dëgjuar këshillën tënde, s'do t'u kisha bërë mirë atyre zuzarëve, or Sanço, - tha Don Kishoti.

- Të paktën ma dëgjo tani. Eja të ikim sa pa ardhur xhandarët, - ia priti Sançoja. - Ata s'pyesin për kalorës të arratisur.

- Do ta dëgjoj, po të mos e thuash nga frika. Se ndryshe ndenja e i prita xhandarët këtu, - tha Don Kishoti.

- Imzot, kujdesi është zgjuarsi e jo frikë. Tani më mirë të ikim sa pa u kapur.

Pa folur më Don Kishoti i hipi të gjorit Rosinant e Sançoja i priu me gomar për t'u fshehur në malin e Sierra Montes.

U fshehën në mal, aty ku i zuri nata.

Por fati i keq të ndjek dhe ai bëri që po në të njëjtin vend të fshihej edhe i burgosuri i librit dhe, meqë i ligu është gjithnjë mosmirënjohës, ai i vodhi Sanços gomarin. E kur gdhiu, Sançoja u helmua nga humbja, ndaj nisi të vajtojë me klithma që e zgjuan të zotin. Kur e mësoi se pse Sançoja vajtonte ashtu, Don Kishoti i premtoi t'i jepte tre nga pesë gomarët që kishte në shtëpi, kështu që i gjori u qetësua dhe nisi të hajë mëngjesin. Pasi u ngop, ngriti sytë e pa se Don Kishoti kishte në majë të shtizës një bohçe të rëndë e gjysmë

të kalbur, ndaj u sul dhe e mori. Pa se brenda kishte katër këmishë të shtrenjta, rroba liri dhe një tog me monedha floriri. Gjeti dhe një fletore shkolle që ia dha Don Kishotit.

- Do ta kenë vrarë të zotin e bohçes kusarët, Sanço.

- Po të ishin kusarë, s'do t'i kishin lënë këtu paratë, - iu përgjigj ai.

- Vërtet. Pa të shohim këtë fletore, - tha Don Kishoti.

Dhe e hapi. Në të kishte vjersha dhe ai filloi të lexojë.

- Qenka poet, se unë marr vesh nga vjershat, - tha.

- Pse, edhe ti shkruan vargje? - pyeti Sançoja.

- Po të gjithë kalorësit shkruajnë. Dhe shih kur t'i qëndis Dylqinjës së Tobozës një letër në vargje.

Vazhdoi të lexojë fletoren.

- Nga letra kuptohet se i zoti është një ashik fatkeq, - tha ai.

E ndërkohë që Don Kishoti lexonte, Sançoja s'la cep të bohçes pa shqepur.

Don Kishoti qe zhytur në mendime për të zotin e fletores, kur papritur pa një njeri veshur vetëm me një palë poture të grisura e asgjë tjetër. Hidhej nga shkëmbi në shkëmb dhe u zhduk pa e parë mirë. Mendoi se ky duhej të qe i zoti i fletores, ndaj vendosi ta ndiqte. I tha dhe Sanços ta ndiqte ne drejtimin tjetër. Deshi s'deshi, u nisën. Kërkuan gjysmën e malit dhe në një përrua gjetën një mushkë të ngordhur, ngrënë përgjysmë nga egërsirat. U dëgjua vërshëllima e një bariu. I thirrën të zbriste dhe ai erdhi.

- E keni parë të zotin? - i pyeti ai.

- Jo, por gjetëm një bohçe e një jastëk shale, - u përgjigj Don Kishoti.

- Edhe unë i kam parë, por s'i preka. S'dua belara, - tha bariu.

- E njeh të zotin ti? - pyeti Sançoja.

- Para ca kohësh me këtë mushkë ishte një djalosh i pashëm, që na pyeti se cila pjesë e malit qe më e shkretë. Na çuditi kjo. U zhduk ca ditë dhe ja ku papritur i doli një shokut tonë para, e rrahu e i mori bukën në trastë. E kërkuam gjersa e gjetëm nën një lis. E pyetëm pse sillej ashtu, dhe ai me fjalë oborrësie na u përgjigj se duhej të lante mëkatet që kishte bërë. Pastaj papritur heshti dhe ne e kuptuam nga qëndrimi i tij se qe i marrë. E si për ta vërtetuar këtë ai iu sul një shokut tonë me grushte duke bërtitur, e mallkoi si tradhtar të poshtër me emrin Ferdinand. Ai që patë është i zoti, - përfundoi bariu.

Don Kishoti vendosi ta kërkonte, por s'iu desh të mundohej, se ja ku u shfaq djaloshi, i cili i përshëndeti me fisnikëri.

- Kisha vendosur të të kërkoja, - i tha Don Kishoti, - e të ndihmoj në hallin që ke. Të lutem të më thuash cili je e të më tregosh shkakun që rron kështu si egërsirë. Të jap fjalën si kalorës i arratisur, të të ndihmoj po më tregove.

- Më jep të ha, po patët gjë për të ngrënë, pastaj ju tregoj, - tha djali.

I dhanë dhe s'folën fare gjersa ai mbaroi së ngrëni.

- Mos më ndërprisni kur të flas, - tha pastaj, - që ta mbaroj shpejt historinë.

Don Kishoti i premtoi dhe ai nisi të tregojë se quhej Karden, ishte nga Andaluzia, kishte dashur që i vogël Lucindën e bukur dhe se ajo e kishte dashur po ashtu.

- Kur ajo u rrit, i ati s'më la ta takoja, por kjo na e shtoi dashurinë. I shkruanin njëri-tjetrit, - tha ai. - Ia kërkova të atit për grua, por ai tha se duhej ta bënte kërkesën im atë. Shkova tek im atë, që pa më lënë të flisja, më dha një letër

të dukë Rikardit, që më kërkonte të bëhesha shoku i të birit, Ferdinandit. Duhej të nisesha brenda dy ditëve. Shkova te Lucinda dhe atje u kërkova të më prisnin sa të kthehesha nga duka. U bëmë miq me Ferdinandin. Ai i kishte dhënë fjalën për martesë një vajze të çifligut dhe ajo i qe dhënë e tëra. Nga frika se mos i tregoja dukës, Ferdinandi më tha të shkonim ca ditë tek im atë. Unë po gati isha, se doja të takoja Lucindën. Në qytetin tim ia tregova Lucindën atij. U mahnit prej saj. M'i lexonte dhe letrat që çonte ajo. Një ditë Lucinda më kërkoi një libër kalorësie.

- Këtë të kishe thënë më parë, - thirri Don Kishoti, duke harruar se qe porositur të mos ndërpriste tregimin.

Kardenin e kapi prapë marrëzia. Kapi një gur, e gjuajti Don Kishotin aq keq, sa e rrëzoi. Sançoja u turr të mbronte të zotin, por Kardeni e qëlloi me grushte e shqelma. Edhe bariu që deshi t'i mbronte e pësoi po ashtu. Sançoja i hodhi fajin bariut që s'i paralajmëroi, bariu u thoshte se u kishte thënë për marrëzinë e Don Kishoti mezi i qetësoi të dy.

Kreu 6

Unisën të dy përsëri për rrugë. Po futeshin më thellë në mal. Sanços s'i rrihej pa folur, ndaj tha:

- Imzot, më lër të flas! A më jep lejë të kthehem te gruaja dhe fëmijët e mi, se kështu pa folur s'mundem.

- E shoh që po plas për të folur, or Sanço. Fol sa të duash, por vetëm këtu në male e ke këtë lejë.

- Ashtu atëherë, - tha Sançoja. - Ç'pate imzot që e zemërove Kardenin? Atë s'e gjykon kush, se është i marrë, por ty të ruajti fati që shpëtove paq. A është e drejtë ta kërkojmë këtë të marrë, që po e gjetëm mund të na vrasë fare?

- Pusho! - ulëriu Don Kishoti. - Dua të bëj një vepër që të mbahet mend ndër këto male.

- Ç'vepër? - pyeti Sançoja.

- Dua t'i ngjaj Amadisit, të marrosem si ai kur e tradhtoi Angjelika e bukur.

- Po ç'shkak ke zotrote? Dylqinja e Tobozës s'të ka bërë gjë.

- Kam kohë larguar, Sanço. E ai që është larg ka frikë për të gjitha. Ndaj do të shkruaj një letër e ti do t'ia çosh Dylqinjës së Tobozës.

Arritën ndërkohë rrëzë një shkëmbi të lartë. Rrotull tij qe një livadh që lagej nga një vijë uji.

Don Kishoti nisi të ankohej me zë të lartë si i marrë me fjalë që e habitën edhe më shumë Sançon. Pastaj zbriti nga Rosinanti, i ra vitheve e i tha:

- Po të jap lirinë, shko ku të duash.

- Po më mirë po ia vë prapë shalën e unë të nisem me të që të kthehem shpejt, - tha Sançoja.

- Si të duash, - u përgjigj Don Kishoti. - Po shih sa t'u bije këtyre shkëmbinjve me kokë e ca gjëra të tjera.

- Për Perëndi, - thirri Sançoja, - i them unë zonjës se i ke bërë, vetëm mos i bëj.

- Jo, se ndryshe shkelen rregullat e kalorësisë. Duhet të jenë të vërteta, - u përgjigj Don Kishoti.

Pastaj mori letër nga fletorja e Kardenit dhe nisi të shkruante.

- Vër dhe dorëzimin e tre gomarëve, - tha Sançoja.

- Mos ki merak. Tani t'i shkruajmë letër Aldonza Lorenzos, zonjës sime.

- Pse, Dylqinja e Tobozës ajo qenka? - pyeti Sançoja.

- Po. Mbretëresha e botës.

- Po unë e njoh, - tha Sançoja, - e kam parë të punojë. Kot i çon të mundurit tek ajo, se kur të venë ata, kushedi se ç'punë do të ketë në duar.

- Aldonza është e bukur dhe e mençur. Sa për fisin e saj s'më ha malli. Për mua është princeshë. Bukurinë e mençurinë e ka me tepricë. E këto dy gjëra më dalin e teprojnë, or Sanço.

- Imzot, unë jam gomar, - tha Sançoja. - Nëma letrën, se e mbylla gojën.

Don Kishoti nisi ta lexojë letrën.

- Më të ëmbël s'kam dëgjuar, - foli Sançoja. - Tani më shkruaj edhe për gomarët.

Don Kishoti e shkroi, e nënshkroi vetëm me inicialet e ia dha.

- Kam frikë se s'do ta gjej më këtë vend, - tha Sançoja.

Pastaj u përshëndetën dhe ai u nis.

Don Kishoti mbeti vetëm. Për të imituar Amadisin bëri një tespihe me lënde dushku dhe nisi të lutej. Pastaj nisi të shkruajë nëpër pemë vjersha për Dylqinjën. Shkruante e psherëtinte. E ndërkohë Sanço Pança i qe afruar hanit ku e hodhën me çarçaf, por s'deshi të hynte brenda nga frika, edhe pse i hahej. Por ja tek dolën nga hani dy persona, të cilët e njohën menjëherë Sançon. Ishte prifti e berberi i fshatit.

- Pançó vëllai, ku e ke ustanë? - e pyeti prifti.

Sançoja s'deshi të tregonte, ndaj mërmëriti nëpër dhëmbë, por pastaj u tregoi ku e la dhe për letrën që i çonte së bijës së Lorenzo Korçullit.

Ia kërkuan letrën ta shihnin. Sançoja kërkoi në kraharor, por s'e gjeti. U verdh, u nxi, e si shkuli gjysmën e mjekrës, i dha vetes ca goditje, sa u mbyt në gjak. Kishte humbur letrën e Dylqinjës së Tobozës, por më keq i vinte për tre gomarët që s'do i merrte dot më. Pastaj u tregoi të dyve për marrëzitë e ustait.

- Duhet të gjejmë ndonjë mënyrë ta shpëtojmë ustanë tënd nga kjo, - tha prifti. - Por tani eja të hamë.

Sançoja s'pranoi.

- Më sillni këtu jashtë ndonjë gjë për vete e tagji për kalin, - u tha ai.

Ata ia sollën. Pastaj i treguan planin që kishin menduar për të vajtur te Don Kishoti, që ta detyronin të kthehej në shtëpi. Prifti do të vishej si zonjushë nevojtare dhe berberi

si shqytari i saj. Prifti do t'i kërkonte ndihmë Don Kishotit e do ta çonte në fshat.

Për të realizuar planin, ata u maskuan me ndihmën e hanxhiut e hanxheshës. U treguan edhe atyre për planin dhe të dyve u erdhi ndër mend Don Kishoti, mysafiri në hanin e tyre. I treguan priftit dhe berberit për të dhe Sançó Pançën, pa u fshehur asgjë. Pastaj prifti e berberi u nisën.

Rrugës prifti u pendua që qe veshur si grua, dhe ndërruan rolet me berberin. I arriti Sançoja, që u shkri së qeshuri kur i pa të maskuar ashtu. Udhëtuan me Sançon drejt vendit ku ishte Don Kishoti. E mësuan si ta gënjente të zotin për letrën e Dylqinjës dhe e porositën të thoshte se përgjigjen e kishte me gojë, ngaqë Dylqinja s'dinte të shkruante. Sançoja vendosi të shkonte vetë para, që të gjente Don Kishotin e t'i jepte përgjigjen e zonjës, se mbase mjaftonte vetëm ajo që Don Kishoti të kthehej. Ata të dy u ulën të prisnin Sançon nën hije. Ishte vapë. Qetësinë e prishi një zë i ëmbël që këndonte bukur. Dhe ja ku u shfaq këngëtari: ishte fytyra e djaloshit që kishte përshkruar Sançoja, Kardenit, por pa tisin e marrëzisë. Prifti, me fjalë të urta, qetazi, i foli. E këshilloi ta linte atë jetë të mjerë se do të vdiste atyre maleve.

- Po të iki së këtejmi, do të jetë më keq për mua. Mjerimi i shpirtit tim është aq i madh, sa shpesh ma errëson gjykimin e bëj marrëzira. Para se të ikni, dëgjoni hallin tim.

Dhe, meqë për fat nuk e kapi marrëzia, atë pjesë të historisë që s'e përfundoi me Don Kishotin, e tregoi për ta. U mor vesh pabesia e Fernandos ndaj tij, se si ai e largoi me qëllim gjoja për paratë e kuajve, se si e kërkoi vetë Lucindën për grua, si Kardeni mori letrën nga ajo, ku i tregonte për dasmën; si arriti të fliste me të, si dhe kur e dëgjoi tek u

përgjigj "po, e dua", kur e pyetën për burrin. U tregoi si kishte ikur si i çmendur në mal, ku kishte ndenjur shtrirë përdhe kushedi sa kohë, derisa e gjetën disa barinj, që nga përçartjet e tij e kishim marrë për të çmendur.

- Edhe unë vetë e ndiej që herë-herë më kap marrëzia, - tha. - Kur vij në vete, jam i dërmuar. Me ushqim më mbajnë barinjtë. Mos më jepni këshilla, se pa Lucindën s'e dua jetën. Vuajtjet e mia do të marrin fund me vdekjen time.

Kështu e mbylli historinë e vet ai. Sapo prifti donte të thoshte ca fjalë ngushëlluese, u dëgjuan fjalë të brengosura, që nxirrnin në pah vuajtjen e pashoq të atij që fliste. Zëri qe afër. Ata u ngritën të shihnin se kush i thoshte ato fjalë. U afrua aq ngadalë, sa djaloshi që i thoshte s'i pa. Qe veshur katundarshe. Ai po lante këmbët që ishin si të ndonjë femre. Pasi i lau, hoqi kësulën nga koka dhe atëherë Kardeni tha:

- Kjo o është Lucinda, o ndonjë perëndi.

Flokët e verdhë u vërtetuan atyre se ajo qe një grua. Ata lëvizën pak që të afroheshin dhe ajo i pa.

- Mos u frikëso, - i tha prifti. - E morëm vesh se ke pasur një shkak që je veshur kështu e ke hyrë në këto male. Na e trego hallin tënd se mos të japim ne ndonjë këshillë.

- Derisa e zbuluat sekretin tim, tani ma do nderi t'ju tregoj historinë time.

Pastaj mblodhi flokët, u ul në një gur, ata iu ulën rrotull dhe filloi të tregonte historinë e saj.

- Rrjedh nga prindër fshatarë, por të krishterë të mirë e të pasur. Quhem Dorotea. Unë drejtoja administrimin e shtëpisë e të tëra. Lexoja libra, këndoja në kohën e lirë. U dashurova me Fernandin, që ishte djali i dytë në një familje të pasur. Më premtoi martesë e u betua para Shën Mërisë për këtë. Me këtë ma gënjeu mendjen dhe iu dhashë atij.

Në mëngjes, me ndihmën e shërbëtores sime që e kishte ndihmuar të më futej në dhomë, iku. Më la në gisht një nga unazat e tij. Ditë më pas as që u duk më, derisa mora vesh se qe martuar me një vajzë të sojit të tij, por jo të pasur, Lucindën. Atëherë vendosa të shkoja ta kërkoja e t'i kujtoja fjalën e dhënë, ndaj dola fshehurazi nga shtëpia. Kur arrita në qytet, dëgjova si kishte përfunduar dasma e tij. Lucindës i kishte rënë të fikët dhe në kraharor i gjetën një letër, ku thuhej se qe e shoqja e Kardenit. Fernandi deshi ta qëllonte me kamë, por e ndaluan. Iku nga sytë këmbët. Kardeni kishte qenë në dasmë e kish dëgjuar "po-në" dhe nga vreri qe zhdukur kushedi se ku. Lucinda iku nga shtëpia. Unë u fsheha në mal bashkë me një shërbëtorin tim, besnik gjer atëherë. Por ai deshi të më bënte të tijën me forcë, dhe unë e shtyva në një greminë. S'e di në ka vdekur. Tani ja ku jam, e arratisur nga njerëzia. Ky është mjerimi im.

Kardeni e kapi prej dore.

- Ti qenke pra, Dorotea e bukur, e bija e Klenardit të pasur?

- Po ti që më njeh, cili je?

- Jam Kardeni fatkeq. Mendoj se ende ka shpresë për ne të dy, derisa s'janë martuar ata të dy. E po s'deshi Fernandi të mbajë fjalën me ty, do ta thërras në duel.

Berberi e prifti treguan shkakun pse kishin ardhur në mal e ato çaste dëgjuan klithmat e Sanço Pançës që ishte kthyer.

- E gjeta pothuaj të vdekur nga uria. I thashë se zonja e pret në Tobozë, por s'do të kthehet pa bërë ca trimërira. Tani gjejeni vetë mënyrën si ta nxirrni.

Prifti u tregoi Kardenit e Dorotesë se ç'plan kishin menduar për ta nxjerrë Don Kishotin që andej. Dorotea

pranoi të luante ajo rolin e virgjëreshës më mirë se berberi. U vesh me rrobat grarishte që kishte marrë me vete.

- Kush është kjo zonjë kaq e bukur? - pyeti Sanço Pança.

- Princesha Mikomikona, që do të kërkojë ndihmën e ustait tënd, t'i ndreqë një padrejtësi.

U kënaq Sançoja, sa e habiti priftin, që mendoi se Sançoja qe mbytur në marrëzitë e të zotit.

U nisën para Dorotea e Sanço Pança. E panë Don Kishotin të paarmatosur. Dorotea ra më gjunjë para Don Kishotit, tërë hijeshi dhe gjithnjë në po atë qëndrim, edhe pse ai përpiqej ta ngrinte, foli:

- Kështu do të rri, o kalorës trim, derisa të më japësh atë që dua, derisa të më shpëtosh nga halli im. E pres këtë nga ti, nëse nami yt, që ka marrë dhenë, është i vërtetë. Vetëm ti mund të jesh ilaçi im.

- Do të ta jap, me kusht që të mos cenojë vendin tim, mbretin e zonjën e zemrës sime.

- S'u bën asgjë atyre, - u përgjigj Dorotea si e brengosur.

- Hirësi, - i pëshpëriti Sançoja në vesh, - është një vigan për të vrarë. Kjo është princesha Mikomikona e Etiopisë.

- Ngrihu zonjë e bukur, se unë do ta zgjidh këtë punë. Largoje hidhërimin pra, e hajde të nisim nga puna.

Dorotea deshi t'i puthte dorën, por ai s'pranoi. Sanço Pança i veshi armët ustait, që tha tërë solemnitet:

- Përpara pra, të mbarojmë punën e kësaj zonje!

Berberi mezi mbante të qeshurën e ruhej se mos i ikte mjekra. E ndihmoi zonjën të hipte në kalë dhe u nisën. Edhe pse Sançoja mbeti më këmbë, se i gjori murrash kushedi ku qe e ç'zot kishte, ndihej i gëzuar, se ishte i sigurt që i zoti do të martohej me princeshën dhe ai diç do të fitonte nga

kjo. Prifti e Kardeni u maskuan si mundën dhe u bashkuan me ta.

- Ku je, o lulja e kalorësisë së arratisur, o bashkëfshatari im Don Kishoti i Mançës!

Don Kishoti e pa me kujdes dhe e njohu priftin. Deshi të zbriste vetë nga kali e t'ia linte atij, por urata s'pranoi.

- Unë mund të rri në mushkë me shqytarin e princeshës, po më lejoi, - tha ai.

Dhe kështu u bë. Po duke hipur, mushka hodhi vickla dhe ja ku mjekra e shqytarit (berberit) fluturoi tutje, si u rrëzua më parë i zoti. Prifti ia ngjiti gjoja me një urim të veçantë për mjekrat.

- Na pri udhën, princeshë, - tha Don Kishoti.

- Për në mbretërinë e madhe të Mikomikonit, - u hodh prifti, - rruga kalon së pari në fshatin tonë e pastaj drejt e në Kartagjenë.

- Po ti, uratë, ç'ne i zhveshur e pa shërbëtor këtyre anëve? - pyeti Don Kishoti.

- Unë dhe berberi ishim në Sevilë, ku morëm goxha para që m'i kishin dërguar. Rrugës na ndalën katër kusarë që kishin qenë të burgosur dhe na plaçkitën. Edhe mjekrat na i shkulën, ndaj berberi e ngjiti të rreme. Ai që i liroi ata të burgosur duhet të jetë budalla ose si ata, se nuk lëshohen njerëz të tillë.

Prifti e kishte mësuar historinë nga Sançoja, ndaj gjuajti rastin ta godiste me fjalë Don Kishotin, për të parë si do sillej. Ky heshti por një fytyrë i vinte e një i shkonte.

- Zoti pastë mëshirë për atë që i lëshoi! - përfundoi prifti.

Por pa mbaruar mirë prifti, Sançoja foli:

- Ai që i liroi qe ustai im.

- Maskara! - thirri Don Kishoti. - Unë lirova ca nevojtarë, se kjo është detyra e kalorësit.

Dorotea u përpoq të shuante zemërimin që iu ndez Don Kishotit, e filloi të tregonte historinë e saj, që e qëndisi aq bukur, sa i habiti të tërë.

- Im atë më tregoi për Don Kishotin, e tha se vetëm ai mund ta vrasë viganin që kërcënon mbretërinë time dhe mua, sepse ai do të martohet me zor me mua.

Fati më ndihmoi që e gjeta Don Kishotin. Im atë ka thënë që pasi ta vrasë viganin, nëse Don Kishoti dëshiron të martohet me mua, do të qeverisë bashkë me mua mbretërinë.

Si u hodh përpjetë nga gëzimi, bëri ca kollotumba, e si ra më gjunjë para Dorotesë, Sançoja kërkoi t'i puthë dorën. Ata që dinin të vërtetën, mezi mbanin të qeshurën.

- Do të të bëj arkond, - i tha Dorotea.

- Unë do të vras viganin për ty, do ta dorëzoj kokën e tij, por zemrën time e kam dorëzuar më parë e s'bëhet fjalë për martesë.

Këtu Sançoja s'u përmbajt.

- Imzot, s'paske mend as sa një kalë! Si mund t'i bihet me shkelm një fati të tillë?! Apo se s'është as te maja e thoit të kësaj për bukuri Dylqinja.

Don Kishoti s'i duroi këto që po thuheshin për zonjën e tij, ndaj pa e pritur Sançoja i dha dy goditje me shtizë, e rrëzoi përdhe e do ta kishte vrarë, po të mos i lutej Dorotea. E shau mbarë e prapë Sançon e gjorë, i cili u ngrit, u fsheh pas mushkës së Dorotesë e foli:

- E po kur s'do të martohesh me këtë, ç'do të fitoj unë? Martohu dhe merr edhe Dylqinjën pas kësaj, se mua të dyja më duken të mira, ndonëse Dylqinjën s'e kam parë.

- Po ti sa më solle porosi prej saj, or tradhtar! - tha Don Kishoti.

E drodhi Sançoja muhabetin, se desh e pësoi nga gjuha e gjatë, dhe gati e nxori në shesh gënjeshtrën.

- Puthi dorën e kërkoi falje tët zoti, or Sanço, - i tha Dorotea.

Dhe i gjori kështu bëri. Duke ecur krah njëri-tjetrit Sanço Pança pa të vinte përballë një njeri me gomar. E njohu: qe gomari i tij dhe e kishte i burgosuri që e kishte vjedhur. Sançoja filloi të ulërijë dhe hajduti s'e zgjati, por i zbriti gomarit e u zhduk sa hap e mbyll sytë.

Takimi i Sanços me murrashin e tij qe i përmallshëm. Don Kishoti i tha se do t'ia falte tre gomarët se s'bën, kështu që Sançoja u gëzua më shumë.

Por Don Kishoti sikur ia preu në mes gëzimin:

- Më trego Sanço për letrën e Dylqinjës, por mos shto e gënje, se ia heq lezetin.

- Imzot, letrën s'e mora me vete.

- Vërtet, se e gjeta në rrobat e mia, pasi ike ti.

- Po e mësova përmendsh të tërën kur e lexove ti, ia thashë një prifti që e shkroi bukur.

- Po tani, e mban mend?

- Tani e harrova se, sapo prifti e shkroi, s'më duhej më.

- Jam i gëzuar, - tha Don Kishoti, - por vazhdo, si e gjete Dylqinjën?

Dhe Don Kishoti pyeste e Sanço Pança përgjigjej e gënjente për Dylqinjën.

- Po ç'dhuratë të dha për lajmet që i dhe nga unë?

- Imzot, sot bukë e djathë të japin. Ato më dha.

- Është bujare, - tha Don Kishoti. - Por çuditem sa shpejt ike dhe erdhe, or Sanço. Veçse ndonjë magjistar të ka çuar atje pa e kuptuar ti fare.

- Ashtu duhet të jetë, - tha Sançoja. - Rosinanti fluturonte.

Pastaj përsëri zuri të këshillonte Don Kishotin për martesën me princeshën.

- Ke hallin e pjesës tënde, o Sanço? - pyeti Don Kishoti. - Atë do të ta jap para se të ndeshem me viganin, do të bëj marrëveshje për të.

Thirri berberi të ndalonin për të pirë ujë në një krua e të hanin pak. Zbritën, dhe, tek po pinin ujë, u afrua një djalosh:

- Jam Andrea, imzot, ai që shpëtove nga të rrahurat e të zotit.

- Eh, po, më kujtohet.

Dhe Don Kishoti u tregoi historinë të tjerëve.

- Të gjitha të vërteta janë sa the, - tha Andrea. - Ustai më rrahu, sa ende s'më janë shëruar plagët.

- Ia tregoj unë tani, - tha Don Kishoti.

Dhe u bë gati t'i hipte Rosinantit, por Dorotea s'e la, se i kujtoi premtimin.

Andrea kërkoi pak bukë e i dhanë.

- Aman, or zoti kalorës, po u pamë përsëri, mos fut hundët në punët e mia, që të marrtë djalli ty e tërë kalorësit e arratisur! - iu shkreh ai.

Don Kishoti deshi ta qëllonte, aq u zemërua, por ai vrapoi si lepur. Të tjerët mend mbyteshin nga të qeshurat e mbajtura me pahir.

Kreu 7

Ungritën pasi mbaruan së ngrëni, u nisën e pa ndonjë gjë të veçantë rrugës arritën në hanin ku Sançoja u tmerrua. Por kësaj here i pritën mirë. Prifti e berberi i kthyen hanxhiut rrobat e marra borxh, si dhe bishtin e kalit (mjekrën e berberit).

- Don Kishoti u bë kështu nga leximi i librave të kalorësisë, - tha prifti.

- Ato edhe mua më pëlqejnë, - tha hanxhiu.

- Edhe mua, - u hodh hanxhesha.

- Kam edhe unë ca, - tha hanxhiu.

- Pa m'i sill t'i shoh, - i kërkoi prifti.

Nisi t'i shohë ngadalë.

- Mos do të m'i djegësh?

- Dy nga këta, po.

Por hanxhiu nisi të tregonte pjesë nga ato, duke bërë kështu që Dorotea t'i thoshte në vesh Kardenit:

- Këtë një qime e ndaka nga Don Kishoti.

- Ato që lexon aty janë përralla, - i tha prifti hanxhiut. - Po s'e besove, bëhu dhe ti kalorës i arratisur.

- Unë s'jam marrosur dhe e shoh se sot s'bëhen më ato që bëheshin në kohët e vjetra.

Sançoja u shastis kur dëgjoi se u paskësh ikur koha kalorësve të arratisur. Hanxhiu deshi t'i vinte librat në çantën nga i nxori, por i ranë ca letra të shkruara prej tyre.

- Ç'janë ato? - pyeti prifti.

- Novela e Provonjësit të Krisur, - tha hanxhiu. E kanë lexuar disa dhe u ka pëlqyer. E ruaj se mos kthehet ai që i ka harruar.

Prifti filloi ta lexonte:

"Jetonin në një qytet të Italisë dy miq të pandarë, Anselmi dhe Lothari. Anselmi u dashurua me Kamillën, vajzë nga derë fisnike dhe Lothari bëri mblesërinë për ta. Ata u martuan. Lotharit, Anselmi i besoi të fshehtën e tij: donte të provonte të shoqen sa e ndershme qe. I kërkoi atij ta ndihmonte. Lothari u mundua t'ia ndryshonte mendjen, por më kot. Anselmi i krijoi mikut kushte që ai t'i vardisej së shoqes dhe ajo që nisi si lojë, përfundoi me dorëzimin e Kamillës te Lothari, i cili nga ana e tij s'kish si të mos binte në dashuri me Kamillën bukuroshe. Ata vazhduan lojën e tyre duke e mashtruar Anselmin sheshit..."

Novela ishte gati nga fundi, kur Sanço Pança doli me britma nga vendi ku flinte Don Kishoti.

- Ejani të shihni zotërinj, se si i preu kokën viganit të Mikomikonës imzot! Kjo është beteja më e tmerrshme që më kanë zënë sytë.

- Mbahu, zuzar, hajdut, maskara! - u dëgjuan thirrjet e Don Kishotit dhe zhurma që bënte shpata që godiste muret.

- Aman, hyni brenda dhe ndajini! - lutej Sançoja. - Unë e pashë gjakun që rridhte si krua.

- Bobo, i mjeri unë! - thirri hanxhiu. - Ai djall do të më ketë shpuar shakujt e verës, e ajo i është dukur si gjak këtij të marrit.

Hynë në dhomë të gjithë. Ç'të shihnin? Don Kishoti me shpatën në dorën e djathtë (se në të majtën kishte lidhur një çarçaf shtrati) ishte vetëm me këmishë. Ai godiste muret me shpatë. Sytë i kishte mbyllur e dukej si në gjumë.

Ëndërronte betejën me viganin, që për të s'kishte mbaruar ende, ndonëse shakujt qenë shpuar të tërë e plevica qe mbushur me verë. Dhe beteja do të kishte mbaruar vërtet, sikur Kardeni e prifti të mos mbanin hanxhiun, i cili iu turr Don Kishotit dhe zuri ta qëllonte me grushte keqazi. Por Don Kishoti s'u zgjua, derisa i hodhi berberi një kovë me ujë të ftohtë në trup.

Sanço Pança shihte përtokë për kokën e viganit. Kur s'e gjeti, tha:

- Për Zotin, e pashë kokën me sytë e mi! Ky vend është i magjepsur si herën e parë kur hëngra goditjet.

U tërbua dhe më keq hanxhiu.

Don Kishoti, që pandehte se e kishte fituar betejën me viganin, ra më gjunjë para priftit e princeshës e i tha asaj:

- Unë e mbarova zotimin tim! Viganin e vrava. Tani je e lirë.

- Eh, ç'e fitova titullin e arkondit! - thirri Sançoja.

A mbaheshin të qeshurat nga marrëzitë e të dyve? Vetëm hanxhiun mezi e qetësuan, pasi vunë Don Kishotin të flinte.

Por hanxhesha ulërinte e s'mbahej.

- Zuzari! Herën e parë iku pa paguar. Kësaj here ka për të paguar deri më një, se për shpirt të tim eti, mos më thënçin më në emër.

Shërbëtorja u ndihmonte ulërimave të tij, e bija nënqeshte, ndërsa prifti i qetësonte duke i thënë se do t'i paguante ai të gjitha.

Kur u qetësua gjendja, prifti deshi të lexonte novelën, prej së cilës fare pak pati mbetur. Dhe filloi:

"Anselmi, i bindur në besnikërinë e gruas së tij, e detyronte Lotharin të vinte më shpesh dhe ai sillej sikur gjoja s'donte.

Kështu, gjersa ai një natë zbuloi se Leonella, shërbyesja, fuste në dhomë të dashurin e saj. Ai e mbylli në dhomë dhe ia tregoi punën Kamillës. Kjo nga frika mori rroba e xhevahire e fshehurazi vajti te Lothari. Ia tha të gjitha dhe ai e çoi në një manastir e vetë u zhduk s'dihet ku. Këto u tregoi Leonella xhandarëve, kur e kapën duke zbritur me çarçafë natën nga dhoma. Anselmi i mori vesh të tëra këto, shkoi në shtëpinë e mikut tjetër të tij, ku e shtrinë në shtrat e mezi mbahej më këmbë. Aty shkroi një letër ku e falte Kamillën, se fajin e kishte pasur vetë. Dhe vdiq. Vdiq dhe Kamilla në manastir, dhe Lothari në një betejë".

- E bukur, por e pabesueshme, - tha prifti.

- Po na vijnë mysafirë, - tha hanxhiu, që po rrinte te porta.

Dorotea mbuloi fytyrën, Kardeni vajti te dhoma e Don Kishotit, kur hynë ata. Qenë katër burra e një grua, të gjithë të maskuar.

- Cilët janë? - e pyeti njërin nga shërbëtorët prifti.

- S'e di. Ka dy ditë që unë dhe shoku im jemi bashkuar me zonjën e ata të dy, - tha ai. - I takuam rrugës. Zonja veç psherëtin, sa të këput shpirtin.

Dorotea iu afrua gruas dhe i foli, por burri me maskë i tha:

- Mos e pyet, se veç gënjeshtra thotë.

- Gënjeshtar i pabesë je ti, - foli ajo.

- O Zot, - u dëgjua zëri i Kardenit, - kjo është Lucinda!

Kalorësi me maskë s'e la të shihte zonjën, që dëgjoi e habitur zërin. Nga përpjekja asaj i ra maska. Po kështu dhe kalorësit.

- Fernandi! – u dëgjua zëri i Dorotesë.

Të gjithë shtangën dhe panë njëri-tjetrin. Tashmë ishin njohur të katërt.

- Më lër të martohem me tim shoq, se vetë Perëndia e solli, ose më vrit, - thirri Lucinda.

Dhe Dorotea, që tashmë e njohu Lucindën, i ra ndër gjunjë Fernandit dhe iu lut të mbante fjalën që i kishte dhënë.

Ai e përqafoi dhe Kardeni mori ndër krahë Lucindën.

- Lucinda u trashëgoftë me Kardenin, edhe më tej! - tha Fernandi dhe të gjithë qanin nga gëzimi.

Pastaj Fernandi u tregoi se si e kishte rrëmbyer Lucindën nga manastiri ku qe fshehur e se si kishin arritur në këtë han.

- Këtu morën fund mjerimet e dheut, - tha ai.

Të gjitha sa ndodhën e hidhëruan Sanço Pançën, se po i zhdukej ëndrra e tij.

- Tani rri rehat se s'ke më vigan për të vrarë, dhe princesha është shndërruar në zonjushë të zakonshme, - i tha ai Don Kishotit.

- Kur e vrava viganin, tërë dhoma u mbush me gjak.

- Me verë do të thuash, se vigani i vrarë janë shakujt e verës, - tha Sançoja.

- I çmendur, ç'thua? - pyeti Don Kishoti.

- Shiko ç'ke bërë ti, si dhe ca gjëra të tjera që ndodhën kur flije zotrote. Do të çuditesh, - i tha Sançoja.

- S'çuditem, se të kam thënë se këtu ka punë magjia.

E ndërsa Don Kishoti vishej, prifti, u tregoi të sapo-ardhurve në han për marrëzitë e Don Kishotit.

- Dorotea mund të vazhdojë rolin, - tha Fernandi, - që ta kthejë në fshat të marrin.

Hyri Don Kishoti.

- Nëse nga mbretëreshë je transformuar në zonjushë të zakonshme, fajin e ka yt atë. Ai s'ka besuar tek unë siç duket.

Me fjalët më të zgjedhura, Dorotea i tha se ajo mbetej prapë princesha Mikomikonë dhe e kishin gënjyer.

- Zuzar, i lig, i poshtër, gënjeshtar! Pse gënjen? - iu drejtua Don Kishoti Sanços. - Do të të jap një dajak që të mbahet mend në historinë e kalorësve të arratisur.

- Lërini tani këto, - tha Fernandi. - Kemi rast të shohim trimëritë e Don Kishotit të madh.

Ndërkohë kishte hyrë në han një zonjushë arabe dhe një burrë, që ndonëse të veshur varfërisht, dukeshin prej soji fisnikësh.

Gratë rrethuan zonjën, por ajo s'dinte t'u përgjigjej pyetjeve të tyre. Burri u tregoi se ajo s'e dinte gjuhën.

Don Kishoti filloi një ligjëratë për qëllimet e luftës e letrave, mundimet e ushtarit luftëtar e studentit, saqë u çuditën të gjithë. Pastaj Fernandi iu lut burrit që shoqëronte araben të tregonte historinë e tyre.

Dhe ai tregoi se si ishte njohur me Surajën, si ishin arratisur dhe si u kishin shpëtuar piratëve francezë, derisa kishin arritur në këtë han.

U kënaqën të gjithë me historinë që dëgjuan. U ngrys. Në han hynë ca ushtarë që shoqëronin një gjykatës me të bijën.

- S'kam asnjë vend për të fjetur, - u tha hanxhiu.

- Gjeni ku të doni për ta, - tha një nga shoqëruesit.

- T'i lëshojmë dhomën ku flemë, - pëshpëriti e trembur hanxhesha.

- Dakord.

Zonjat kishin dalë të prisnin vajzën e gjykatësit.

- Hyni, hirësia juaj! Në këtë kështjellë do të gjeni kryetrimat e armëve dhe perëndeshat e bukurisë, - i tha Don Kishoti gjykatësit.

Ai u habit nga fjalët që dëgjoi. Burri i arabes pyeti një nga shoqëruesit për gjykatësin, e kur mori vesh kush ishte, e kuptoi që qe vëllai i tij, por ngaqë vetë qe veshur varfërisht, i vinte turp të thoshte të vërtetën. Prifti mori përsipër ta ndreqte këtë punë.

Gjatë darkës, ai i tha gjykatësit se kishte pasur një shok, Rui Perez de Viedmën, dhe i tregoi historinë e tij.

- Ka qenë vëllai im i madh, - tha gjykatësi. - Babait s'i del shpirti pa e parë.

Dhe qau për të vëllanë e Surajën, por prifti i solli ata të dy para tij e i tha se kush ishin.

U gëzuan të gjithë. Don Kishoti mori përgjegjësinë t'i ruante atë natë e doli. Gjykatësit i treguan për marrëzitë e Don Kishotit e ai qeshi me lot. Sançoja u shtri mbi mbulesat e gomarit të vet.

Të tjerët vajtën të flenë në vendet e tyre.

Kur ja, u dëgjua zëri i ëmbël i një djaloshi që këndonte. Klara, vajza e gjykatësit, kur e dëgjoi, filloi të dridhej. I tha në vesh Dorotesë:

- Është i biri i një kalorësi të lartë. Më dashuron mua. Kur mori vesh që do të ikja, u sëmur. Rrugës e vura re që na shoqëronte si qiraxhi. E dua shumë e dridhem se mos e merr vesh im atë.

- Do ta rregullojmë këtë punë, - i tha Dorotea.

- Po si është e mundur?

- Fli tani. Nesër e shohim këtë gjë.

Dhe u qetësuan. Ishte në heshtje tërë hani. Don Kishoti rrinte jashtë dhe psherëtinte herë-herë për Dylqinjën e tij i mallëngjyer e fliste fjalë që ia thoshte truri i tij i marrosur.

Por e ndërpreu një zë që vinte nga dritarja e rrugës dhe ai u afrua.

Pa zonjushën, që e kujtonte si të bijën e hanxhiut, por ajo qe Maritorna.

- Shko në dhomë e mos m'i trego dëshirat e tua, që të mos tregohem mosmirënjohës. Në daç diçka që s'ka lidhje me dashurinë ma kërko, se të betohem që ta dhuroj menjëherë, - i tha ai.

- Zonjës sime i duhet vetëm dora jote. Ajo ka ardhur deri këtu duke rrezikuar. Po ta shohë i ati, do ta dënojë për këtë.

Don Kishoti i dha dorën, pasi u afrua hipur mbi Rosinantin dritares. Dhe Maritorna i vuri në dorë litarin e bërë nyje, cepin e tij e lidhi te llozi i derës, duke e lënë kështu të lidhur sa s'lëvizte dot. Pastaj bashkë me vajzën e hanxhiut ikën duke qeshur. Don Kishoti u përpoq të çlirohej, por s'mundi. Ai mallkoi me vete magjinë e kësaj kështjelle dhe veten që guxoi e provoi për herë të dytë aventurën në të. E pa se do të mbetej ashtu, derisa fati të sillte ndonjë gjë.

Dhe ja ku arritën katër veta me armë krahëve. Don Kishoti s'harroi detyrën e tij si ruajtës, dhe u thirri të mos hynin derisa të bëhej ditë.

- Nëse je hanxhiu, na shërbe se nxitojmë.

Dhe nisën të bërtasin, aq sa u zgjuan të gjithë që ishin në han. Rosinantit iu afrua një nga pelat dhe i gjori kuptohet që s'mund të rrinte pa lëvizur pak. Nga kjo Don Kishoti mbeti i varur keqazi vetëm nga njëra dorë, me këmbët që i preknin vetëm me majat e gishtave tokën.

Bërtiste aq fort, sa të gjithë rendën të shihnin se ç'kishte dhe Maritorna e zgjuar vrapoi dhe zgjidhi litarin. Don Kishoti ra përdhe para udhëtarëve, u ngrit pastaj e u turr në fushë, u kthye përsëri duke bërtitur e duke i çuditur udhëtarët, por hanxhiu u tregoi se qe i marrë. Udhëtarët

pyetën në qe në han një djalë nja pesëmbëdhjetë vjeç. Sipas përshkrimit që i bënë, dukej se qe i dashuri i Klarës.

- Këtu është, - tha një nga udhëtarët, - se ja ku është karroca e tij. Ruani hanin nga pas se po futem brenda të shoh.

E gjetën djaloshin tek flinte.

- Eja në shtëpi, - i thanë.

- Kurrë, pa mbaruar një punë nga varet jeta e nderi im. Veç të vdekur mund të më merrni.

Nga zhurma u afrua gjykatësi, që njohu Luisin, birin e komshiut të tij.

- Ç'janë këto që bën, Luis? - e pyeti ai.

Djaloshi, duke qarë, i tregoi për dashurinë e tij dhe i kërkoi të bijën për nuse. Gjykatësi pranoi, por tha se duhej pyetur më parë i ati.

Në atë kohë u dëgjua hanxhiu që bërtiste. Po zihej me dy qiraxhinj, që donin të iknin pa paguar.

- Të lutem, ma shpëto tim atë! - i thirri e bija e hanxhiut Don Kishotit.

- Pa marrë leje nga princesha Mikomikona, jo, - u përgjigj ai.

Dhe vajti t'i kërkonte lejë asaj. Pastaj u afrua pranë hanxhiut e me fjalë të mira mundi t'i bindte dy udhëtarët që të paguanin. Kështu qetësia u kthye në han. Por kjo vetëm për pak, se djalli solli në han berberin, që Don Kishoti e kishte sulmuar e i kishte marrë legenin. Ai iu turr Sanços, se i njohu mbulesat e gomarit dhe legenin dhe Sançoja e goditi me grusht. Don Kishoti ndërhyri.

- Sanço, shko sille helmetën, që ta shohin të gjithë se s'është legen. Unë e kam fituar atë në një betejë të rregullt.

Sançoja solli legenin dhe Don Kishoti tha:

- Ai që thotë se s'është helmetë, gënjen. Dhe do ta provoj të kundërtën me shpatën time.

Prifti dhe berberi pohuan atë që Don Kishoti donte të dëgjonte: që legeni ishte helmetë, ndonëse i paplotë. Ata përkrahën Don Kishotin, që të shihnin si do të përfundonte kjo marrëzi.

- Sa për helmetën s'e vë fare në dyshim, por në është samar a shalë, këtë ua lë juve të vendosni. Kjo kështjellë është e magjepsur, se këtu ne na kanë ndodhur gjëra të çuditshme, - tha Don Kishoti.

- Don Kishoti ka të drejtë. Tani do ta vendosim ne, ndërhyri Fernandi.

E pasi kaloi nga njëri tek tjetri duke u folur në vesh, tha rezultatin e këtij vendimi të çuditshëm:

- Është shalë e jo samar.

- Perëndia ju ndihmoftë, por juve s'ju marr vesh! - thirri berberi i tallur.

- Është samar e jo shalë, - bërtiti njëri prej xhandarëve që ishin aty.

Atëherë Don Kishoti ngriti ushtën ta qëllonte, hanxhiu u turr të ndihmonte xhandarët, shërbëtorët ruanin Luisin s'e mos u ikte, berberi godiste Sançon e ai berberin, me një fjalë s'e merrte vesh i pari të dytin. Hani u mbush me klithma, tmerr, lemeri, goditje. Don Kishoti ulëriu:

- Ju vrava, por pushoni!

Të gjithë heshtën.

- A ju thashë se kjo kështjellë është e magjepsur? Shihni ç'po ndodh! Zoti gjykatës, merr rolin e mbretit Agramarit e ti prift të mbretit Sabrin e ua sillni paqen. Është e turpshme kjo që po ndodh.

Dhe vërtet, prifti e gjykatësi ia dolën të vendosnin paqen, por vetëm për pak, se xhandari i goditur u kujtua se kishte një urdhër për ta arrestuar, ngaqë kishte çliruar të burgosurit. Iu afrua Don Kishotit e deshi ta kapte. Por Don Kishoti e kapi për gryke e desh e mbyti, po të mos ishin shokët e tij. Filloi prapë zallahia.

- Për besë, imzot ka të drejtë, ky vend është i magjepsur, - tha Sançoja.

Fernandi ndërhyri t'i ndante, Don Kishoti qeshte e i bërtiste xhandarit:

- O të marrë, ju s'i dini ligjet e kalorësisë arratiake. Është budalla ai që ka dhënë urdhrin. Po ku ka kalorës të përgjigjet para gjykatës për atë që bën? A ka ndodhur që një kalorës i vetëm të mos përballojë katërqind si ju?

Prifti ndërkohë mundohej t'u mbushte mendjen xhandarëve se Don Kishoti qe i marrë derisa i bindi për këtë. Ai e Fernandi paguan harxhet pa i parë Don Kishoti dhe ra qetësia.

Don Kishoti i tha Dorotesë:

- Ende për mua je princesha Mikomikonë. S'kemi kohë për të humbur, ndaj jep urdhër që të nisemi shpejt.

- Këtë punë e lë në dorën e zotërisë sate, - tha Dorotea.

- Sanço, bëhu gati të nisemi, - i thirri Don Kishoti.

- Për Zotin, zotëri, më ndje, por dua të them se kjo është mbretëreshë sa dhe nëna ime, se e pashë të puthej fshehurazi me Fernandin.

Kjo e bëri Dorotenë të skuqej (se qe e vërteta) dhe Don Kishotin të zëmërohej shumë me shqytarin e tij, ndaj iu lëshua me sharje e klithma sa s'i mbante dheu. Sançoja u tmerrua e s'po gjente vend ku të futej.

- Hirësi, mos u zemëro! E ka nga ky vend i magjepsur, - tha Dorotea dhe ai e fali Sançon, i cili erdhi e i ra më gjunjë Don Kishotit.

- Tani u binda që ky vend është i magjepsur, - tha Sançoja i gjorë.

Kaluan dy ditë. Prifti e berberi sajuan planin për ta çuar Don Kishotin në fshat: me ndihmën e një qerrtari e lidhën Don Kishotin në gjumë dhe ata e të tjerët u maskuan që të mos i njihte. Kur u zgjua i mjeri Don Kishot, s'lëvizte dot dhe ata që pa i kujtoi për fantazma.

Vetëm Sançoja qe i pamaskuar. I njohu ata që e lidhën ustain, por s'foli. Po priste si do të përfundonte kjo punë.

Don Kishotin e lidhur e futën në një kafaz dhe e vunë në qerre.

- Si të duket kjo, or Sanço? - pyeti Don Kishoti. - Në asnjë histori kalorësie s'kam lexuar për këtë lloj rrëmbimi. Këta janë djaj.

- Ç'djaj, - tha Sançoja, - këta bien erë livandë nga larg.

U nisën. Pas ca kohe udhëtimi i arritën nja shtatë vetë me mushka.

- Pse e mbani lidhur kështu? - pyeti njëri.

- Le ta tregojë vetë, - iu përgjigj një xhandar.

- Po t'i dish punët e kalorësisë, t'i tregoj, - i tha Don Kishoti atij që e pyeti.

- M'i trego, se kam lexuar libra kalorësie plot.

Dhe Don Kishoti nisi të tregojë historinë e tij.

Prifti e vërtetoi atë që tha Don Kishoti për magjepsjen e tij.

- Për Zotin, - tha Sançoja, - unë s'e besoj këtë, se i magjepsuri as ha, as pi, as fle. Dhe ty uratë të njoh, ndaj mendohu për padrejtësitë që po i bën ustait tim.

- Ti qenke vërtet i magjepsur e duhet të të mbyllim në kafaz, - i tha berberi.

- Ti, zoti berber, mendo e fol, se unë të njoh. Sa për magjepsjen e ustait, Zoti e di atë punë, ndaj mos luaj më.

Berberi e mori për krahu priftin e sapoardhur, që pyeti për Don Kishotin, dhe ecën para që të mos i dëgjonte Sanço Pança. I tregoi për marrëzinë e Don Kishotit.

Sançoja iu afrua Don Kishotit dhe e pyeti:

- Hirësia jote, a e ndien nevojën që dhe mbreti s'e lë dot pa bërë?

- Edhe tani po e ndiej, or Sanço, shpëtomë!

- Ah, tani të kapa. Derisa kryen të gjithë nevojat, si mund të jesh i magjepsur?

- Ka lloje të ndryshme magjepsjesh, - u përgjigj Don Kishoti. - Unë e di që jam i magjepsur, ndryshe s'rrija këtu në kafaz.

- Provo të dalësh, - i kërkoi Sançoja. - Hipi dhe një herë Rosinantit për aventura dhe në mos gjetshim, kthehem edhe unë me ty në kafaz.

Sançoja i kërkoi priftit ta lironte Don Kishotin për nevojat e tij dhe prifti i kërkoi Don Kishotit fjalën e nderit të kalorësit që s'do të ikte. Ai ia dha dhe prifti e liroi. Don Kishoti mbaroi hallin e tij dhe u kthye i kënaqur. Të gjithë u ulën të hanin.

- Si mund të besosh se kanë ekzistuar marrëzira të tilla si ato që shkruajnë librat kalorësiakë? - e pyeti prifti i sapoardhur Don Kishotin.

- Pas këtyre që the, mendoj se i magjepsur je ti, - iu përgjigj ai priftit. - Cili mund të mohojë histori të tilla? Ai që e mohon, s'ka fare mend në kokë.

Dhe zuri të përmendë emra kalorësish.

- Keni të drejtë, disa prej tyre kanë qenë vërtet, - tha prifti, - por këta nuk i kanë bërë trimëritë legjendare që shkruhen në libra.

- Mos blasfemo! - i tha Don Kishoti. - Merri lexoi dhe pastaj do t'i pëlqesh. Veçanërisht kur je i mërzitur, po të lexosh një nga këta libra, i harron të gjitha problemet njëherësh.

Unë kam ndryshuar që jam dorëzuar kalorës, e, ndonëse jam mbyllur në këtë kafaz, shpresoj së shpejti të bëhem mbret e atëherë do t'i tregoj tërë vlerat e mia. Dua t'u bëj të mira njerëzve, veçanërisht shqytarit tim, Sanço Pançës, të cilin do ta bëj guvernator e me titull kont, ndonëse kam frikë se s'do të dijë ta qeverisë.

- Oh, vetëm ma jep imzot, se edhe po s'dita ta qeveris, e jap me qira, - u hodh Sanço Pança.

- Çdo kalorës e shpërblen shqytarin e vet, - tha Don Kishoti, - kështu që edhe unë do ta shpërblej Sançon tim, si një nga shqytarët më të mirë në botë.

U çudit prifti që e pyeti nga kjo që dëgjoi.

Tek po hanin, ja ku u dëgjua blegërima e një dhie, e pas saj një bari u duk pranë tyre, tek përpiqej ta kapte e i drejtohej asaj me fjalë përkëdhelie.

E ftuan në sofër dhe bariu pranoi.

- Po pranuat, do t'ju tregoj një histori që ka ndodhur këtej nga ne, - tha bariu.

- Parandiej se do të jetë një aventurë kalorësie, - tha Don Kishoti, - ndaj ta dëgjojmë.

- Dëgjojeni pa mua, - tha Sançoja, se unë po shkoj pranë kroit të mbush barkun me këtë mish të pjekur. S'i dihet kur bie prapë në të, ndaj, siç thotë Don Kishoti i Mançës, imzot, më mirë ta kem me vete.

- Shko, Sanço, - i tha Don Kishoti. - Ha sa të duash e sa të mundesh.

Të tjerët u sheshuan të dëgjonin historinë e bariut. Madje edhe dhia u shtri pranë tij, sikur donte të dëgjonte.

Ai nisi:

- Në fshatin tonë jetonte Leandra, vajza më e bukur që më kanë zënë sytë. Shumë e kërkuar për nuse. Edhe unë e

rivali im, Anselmi, por asnjërit ajo s'ia varte, gjersa në fshat erdhi një ushtar që kishte ikur që dymbëdhjetë vjeç nga fshati për në Itali.

Vajza u dashurua me të dhe një ditë, si mori nga shtëpia ca xhevahire, u largua bashkë me të. E kërkuan dhe e gjetën në një shpellë, të zhveshur e të plaçkitur nga ushtari. Por ajo betohej se virgjërinë s'ia kishte prekur. I ati e mbylli në manastir dhe unë e Anselmi, si dhe djem të tjerë që e donin, u bëmë barinj. Presim të dalë ajo nga manastiri që të na ikë dëshpërimi.

Kjo është historia. Tani urdhëroni po deshët në stanin tim.

- Sikur të mundja, do ta çliroja nga manastiri e të ta sillja, por veç po ta trajtoje sipas rregullave kalorësiake. Po sapo të çmagjepsem, do ta bëj, - tha Don Kishoti.

- Kush është ky? - pyeti bariu berberin.

- Don Kishoti i Mançës, zhdukës i padrejtësive, vrasësi i viganëve.

- Kalorës i arratisur si ata të librave? Pse s'thua që qenka i lojtur?

- I lojtur je vetë, doç i doçave! - thirri Don Kishoti dhe u mbërthyen të dy.

Sanço Pança iu turr bariut dhe e përplasi në sofër. Bariu qëlloi Don Kishotin dhe ia bëri turinjtë gjak. Në atë kohë u dëgjua një trumbetë dhe Don Kishoti i tha bariut ta linte rehat se po e thërriste një aventurë e re. Pastaj u ngrit më këmbë. Nga mali atë çast po zbrisnin njerëz me maska, pendestarë, të gjithë banorë të një fshati të cilët kishin edhe statujën e Shën Mërisë. Shkonin në një manastir t'i luteshin Zotit të binte shi. Don Kishoti kujtoi se kishin rrëmbyer

ndonjë zonjë me zor, ndaj shaloi Rosinantin e u turr duke thirrur se do të çlironte zonjën.

- Imzot, ndalu, ajo është statujë e jo njeri! Këtu njerëzit shkojnë të luten.

Por Don Kishoti i arriti pendestarët dhe u thirri:

- Ju me fytyra të mbuluara! Ndaloni e dëgjoni! Çlironi zonjën e rrëmbyer se unë do të hakmerrem për të. Jam ai që ndreq padrejtësitë Asnjë hap më tutje, pa liruar zonjën!

Ata po qeshnin me fjalët e tij, se e kuptuan që qe i marrë. Don Kishoti u sul me shpejtësi mbi ta. Njëri u mbajt mbi një lloz. Don Kishoti ia theu copash, por me atë pjesë që i mbeti në dorë, ai e goditi Don Kishotin shumë fort në shpatull. E rrëzoi përtokë e trupi eshtak i Don Kishotit nuk lëvizi më. Kjo e trembi fshatarin dhe i ndali goditjet e ia dha vrapit poshtë kodrës. U afruan ata që ishin me Don Kishotin. Prifti u rrëfeu pendestarëve për Don Kishotin e gjakrat sikur u qetësuan.

Sançoja nisi vajtimin mbi trupin e të zotit, që e kujtonte të vdekur. S'la titull pa i përmendur. Britmat e Sanços sikur e ngjallën Don Kishotin e ai tha:

- Më ndihmo Sanço, të hipi mbi qerren e magjepsur, se mbi Rosinantin nuk qëndroj dot. Larg prej teje, o Dylqinjë magjepsëse, vetëm hatara më ngjasin.

- Hajde të vemi në fshat, imzot! Atje mendojmë për ndonjë nisje tjetër edhe më famëmadhe.

- Drejt e ke, Sanço. Më mirë të lëmë të kalojë ndikimi i keq i yjeve, që po na ndjek kaq kohë.

I mbrehën qetë dhe Don Kishoti u ul mbi një kapicë bari.

Pas gjashtë ditësh udhëtimi arritën në fshat. Dikush lajmëroi mbesën dhe kujdestaren dhe të dyja gratë mallkuan me të madhe librat kalorësiakë.

Edhe e shoqja dhe e bija i dolën Sanços përpara.

- Ç'na ke sjellë, or burrë? - e pyeti e shoqja.

- T'i tregoj në shtëpi. Herën tjetër kur të kthehem nga aventurat, do të jem bërë guvernator.

- Ç'është kjo punë, or burrë?

- Janë të vërteta dhe mëso se s'është e lehtë t'i fitosh.

Ndërkohë mbesa e kujdestarja e çuan Don Kishotin në shtëpi, e shtrinë në shtrat. Ndonëse me sy hapur, asgjë s'merrte vesh Don Kishoti.

- Ruajeni mirë se mos ju ikën përsëri, - u tha prifti.

Pastaj u tregoi për vështirësitë që kaloi për ta sjellë në shtëpi.

Dy gratë iu lutën Zotit të mos ikte prapë.

Kreu 8

Prifti dhe berberi e vizituan Don Kishotin në shtëpinë e tij. E gjetën të dobësuar, sa lehtë mund ta merrje për mumie. Prifti, për të hequr tërë dyshimet e tij mbi mendjen e Don Kishotit në qe shëruar apo jo, e solli fjalën te punë shtetërore e ndër të tjera edhe tek ajo që sulltani i Turqisë kishte vënë tërë krishterimin në ankth duke nxjerrë në det një flotë tepër të madhe, e cila s'dihej ç'qëllim kishte.

- Unë do t'i jepja një këshillë mbretit, - tha Don Kishoti, - atë më të duhurën për tani. Veç mbajeni sekret, që të mos bjerë në vesh të atyre që e këshillojnë e të më marrin meritën.

- Unë për vete betohem, - tha berberi.

- Po të besoj, se je njeri i ndershëm. Le të nxjerrë tellallët në tërë vendin e të lajmërojë kalorësit. Edhe një kalorës i vetëm do t'i bënte punë.

Prifti e berberi zgurdulluan sytë, duke kuptuar shumë nga kjo "këshillë". Prifti tentoi sërish duke përmendur emra kalorësish e Angjelikën e bukur dhe Don Kishoti me përgjigjet e tij e tregoi përsëri se marrëzia nuk qe shëruar.

U dëgjuan zëra në oborr e të tre rendën jashtë, ku panë mbesën e kujdestaren të ziheshin me Sançon, se nuk donin ta linin brenda. Don Kishoti u bëri shenjë, ato heshtën e Sançoja hyri. U mbyllën të dy vetëm në dhomë e po bisedonin. Sançoja i tregoi çfarë thoshin të tjerët për të e marrëzinë e tij.

- Shpifje! - tha Don Kishoti.

- Po deshe, ta sjell Samson Karraskon këtu e do ta dëgjosh me veshët e tu se për ne kanë nxjerrë një libër, ku shkruhen tërë bëmat tona.

- Të lutem sille, or mik! - i tha Don Kishoti.

Sanço Pança doli, ndërsa ai u fut në mendime.

"Ç'dreq autori është ky që ka shkruar atë libër për të? Mik apo armik? Është arab dreqi, e këtyre arabëve s'u zë besë. A do ta ketë shprehur ashtu siç është dashurinë time për Dylqinjën? Po besnikërinë time?" Shpejt u kthye Sançoja me Samson Karraskon.

Samsoni, njëzet e katër vjeç, me fytyrën mishërim të djallëzisë, rrumbullake, hundështypur, gojëmadh, i pohoi atij fjalët e Sanço Pançës se një arab i ditur kishte bërë të qarkullonte nëpër botë historia e tij.

- Janë shtypur nja dymbëdhjetë mijë kopje të librit, - tha ai.

- Shpresoj se më ka nderuar emrin, ndryshe më mirë të vdes, - tha Don Kishoti.

- Sa për këtë ju siguroj. Asnjë kalorës s'ka marrë kaq famë.

- E cila nga trimëritë e mia është vlerësuar më shumë?

- Kushdo që e ka lexuar e vlerëson sipas mendimit të tij.

- Po aventurën e Rosinantit me mushkat e ka dhënë? - pyeti Sançoja.

- Të tëra ato që keni bërë i ka dhënë.

- Edhe kollotumbat e mia në ajër në han?

- Edhe ato.

- Për çdo libër ka pëlqime e mospëlqime, - tha Don Kishoti.

- S'do të më pëlqente të jepte të rrahurat që i kanë bërë tim zoti, se ato i ka ngrënë edhe kurrizi im.

- Ca nga ata që e lexojnë thonë për ty që je pak sylesh, gjersa e beson se do të bëhesh guvernator nga Don Kishoti.

- Ta besojë posi, se ende ka kohë për këtë, të piqet edhe ca me kalimin e moshës, - tha Don Kishoti.

Ai gjeti rast të shprehte pëlqime e mospëlqime edhe për bëma të tjera të librit. Pastaj e ftoi Samson Karraskon për drekë e ky nuk ia prishi, ndërsa Sanço Pança u nis të hante në shtëpinë e tij.

Të nesërmen Samson Karraskoja i kërkoi Sanços t'i tregonte si i humbi gomari i tij dhe e krahasuan me mënyrën si e kishte dhënë autori në libër. Hingëllima e Rosinantit bëri që Don Kishoti të vendoste të dilte me të dhe i kërkoi mendim Karraskos se ku të shkonte. Ky i këshilloi Saragozën, ku për Shën Gjergj zhvilloheshin gara me kuaj.

- Ustai im duhet të më marrë edhe mua me vete, që të më japë pastaj si shpërblim një nga ishujt, duke më bërë përjetë borxhli, - tha Sançoja.

Don Kishoti pranoi dhe ranë dakord të niseshin pas një jave. I lumtur, Sanço Pança shkoi tek Tereza e tij dhe i tregoi për vendimin. Çfarë nuk i përrallisi për ato që do të përfitonin! Tereza e gjorë, me këmbë në tokë, hidhte ujë të ftohtë mbi valën e llafeve të marra të Sanço Pançës, por pa ia dalë dot atij.

- Meqë të është mbushur koka, merr me vete dhe tët bir, që të përfitojë edhe ai nga marifeti yt i qeverisjes, - i tha ajo.

- Sa të bëhem guvernator, do të dërgoj ta marrin, - tha ai. - Dhe bija jonë do të bëhet konteshë.

- Shih të sjellësh ca para në shtëpi, pa për ta martuar vajzën kujdesem unë.

- E pse s'dashke ta bëj konteshë time bijë?

- Se më mirë në sërën e saj se ta marrë nëpër këmbë një i pasur.

Unë për vete kam lindur si Terezë e do të vdes si Terezë. S'kam nevojë për nofka para emrit. Bëj si të dish vetë se ne gratë s'na pyet kush.

E pas kësaj bisede Sanço Pança u nis për tek ustai i tij për të vendosur përfundimisht se çfarë do të bënin.

Ndërkohë mbesa e kujdestarja u përpoqën t'i mbushnin mendjen Don Kishotit të mos nisej, duke i vënë në dukje moshën, fizikun e shumë të tjera. Trokiti dera e hyri Sançoja, me të cilin Don Kishoti u mbyll në dhomë. Kujdestarja shkoi te Samson Karraskoja dhe i kërkoi të vinte e t'i fliste, si mik i ri i Don Kishotit.

Don Kishoti e Sanço Pança bënin ndërkohë pazaret e përfitimit, gjë që Sançoja e arrinte me një gjuhë gjoja të përzgjedhur, por pak të kuptueshme për ustain.

- Nëse të pëlqen të vish me mua falas, vetëm me shpresën për më vonë, hajde, ndryshe ka shqytarë të tjerë gati të vijnë.

Sançoja u trishtua e qe në mëdyshje, kur hyri Samson Karraskoja, i cili me fjalë të zgjedhura e shtyu Don Kishotin të nisej, madje duke i ofruar edhe shoqërinë e tij.

- E sheh, Sanço? Unë bëj edhe me shqytar tjetër, - i tha Don Kishoti.

Sançoja u mërzit shumë dhe mbajti një ligjëratë, që Karraskon e bëri të bindej se edhe ai qe si i zoti dhe ishin dy të marrë të paparë.

- Unë do t'i lutem mbretit të na ndihmojë, që ti të mos marrësh përsëri rrugët, - i tha mbesa, kur pa se s'po ia dilte t'ia mbushte mendjen të ungjit të mos nisej.

- Nuk ka kohë mbreti të merret me lutjet e tua.

- Pse nuk bëhesh më mirë kalorës në oborrin e mbretit? - e pyeti kujdestarja.

- Se ka një ndryshim të madh mes tyre e kalorësve të arratisur, po këtë kot të ta shpjegoj, se ti s'e kupton, - u përgjigj Don Kishoti.

- Ah, ungj, të lutem hapi sytë, se ato që ke lexuar në librat kalorësiakë janë profka e asgjë tjetër.

- Të mos të të kisha mbesë, ta tregoja mirë qejfin për këto që po nxjerr nga goja. Si mundesh të flasësh keq për kalorësit e arratisur?

Dhe ai i mbajti një fjalim të tërë për vlerat e kalorësve, duke shpalosur tërë diturinë e tij, aq sa e bëri mbesën të thoshte:

- Kaq i ditur sa je ti ungj, më habit si u beson këtyre librave me marrëzi.

- Kot po mundoheni të më mbushni mendjen, se mua më ka rënë për pjesë rruga e armëve e atë do të ndjek, edhe sikur të dal kundër tërë botës.

E bashkë me Sanço Pançën dhe me miratimin e Karraskos u nisën drejt Tobozës. Kujdestarja me mbesën mallkuan Karraskon, ndërsa ky i fundit u kthye në shtëpi.

Kreu 9

Shfaqja e qytetit të Tobozës e gëzoi Don Kishotin, por hidhëroi Sanço Pançën, që e kishte gënjyer ustain se e kishte takuar Dylqinjën e Tobozës.

E ndërkohë që ecnin rrugicave të tij takuan një bujk, që duke kënduar shkonte pa gdhirë në punë. Ata e pyetën për pallatin e Dylqinjës së Tobozës dhe ai u përgjigj se nuk e dinte.

- Po zbardh dita dhe tani duhet ta gjej pallatin, - e ngushëlloi Sançoja të zotin.

- Shko, Sanço, shko dhe shihe atë bukuri. Për çdo gjë të saj dua të më tregosh, - i tha Don Kishoti.

Dhe Sançoja u nis. Pasi eci ca e pa se Don Kishoti nuk dukej më, u ul rrëzë një peme dhe filloi të fjalosej me vete se si do t'ia bënte.

"Veç vdekja s'ka derman. Do t'ia gjej ilaçin kësaj pune. Imzot duket se s'është në terezi, po edhe unë si ai jam derisa rri me të. Se si i thonë asaj fjalës së urtë: 'Thuaj me kë rri, të të them kush je.' Kur ai u tha mullinjve me erë gjigantë, unë pse s'mund të them që një fshatarkë e thjeshtë është Dylqinja e Tobozës?"

Më në fund e gjeti marifetin që do t'i punonte ustait, prandaj pushoi sa u ngrys dhe mori rrugën e kthimit tek ai. Për fatin e tij, pa tri fshatarka hipur mbi gomarë dhe rendi tek ustai.

- Dil nga pylli e tako Dylqinjën e Tobozës, që po të vjen me dy shërbëtore! Është e mbuluar me ar e xhevahire, - i thirri.

- Shih se mos më gënjen?

- E pse do ta bëja?

- Si shpërblim për këtë do të të jap plaçkën më të mirë në aventurën time të ardhshme.

Dhe dolën në rrugë. Aty u gjunjëzuan e ndërsa shihnin tri gratë, Don Kishoti pa fytyrën llahtar të asaj që duhej të qe Dylqinja. Shtangu. Rrinte pa folur e veç shihte. Siç duket, magjistarët ia kishin punuar: ia kishin kthyer zonjën në fshatare. Tha pa u besuar syve:

- Sanço, mos janë akoma larg?

- Jo imzot, ja ku janë.

Fshatarkat u habitën jo më pak nga këta dy burra që rrinin më gjunjë para tyre e po i pengonin të vazhdonin rrugën.

- Hajt, hapni rrugën se do të shkojmë, qërohuni! - ulëriu harbutshe njëra.

- Kjo është Dylqinja, i pëshpëriti në vesh Sançoja.

- Qërohuni nga rruga! - përsëriti ndërkohë ajo që sipas Sanços qe Dylqinja.

- S'u prek hiç zemra juaj zonjë, nga prania e nderit të kalorësisë që keni para jush? - pyeti Sançoja.

- Oj, pa shiko zotërinë, dashka të tallet me ne. Na di budallaçka a si?

- Besoj se këtu kanë gisht magjistarët, Sanço, ndaj ngrihu.

Ai u ngrit duke fshehur me zor gëzimin që mashtrimi i tij po dilte me sukses. Tri fshatarkat nuk u lanë gjë pa sharë dy guhakëve që u kishin zënë rrugën, e pastaj u zhdukën pa kthyer kokën, duke shpuar gomarët që të ecnin sa më shpejt.

- E sheh, or Sanço? Fatkeqësitë më ndjekin prej magjisë. E pe si ma shndërruan Dylqinjën në fshatarkë që vinte era hudhër?

Duke u fjalosur kështu kaloi dita. Qe bërë errësirë e fytyrat nuk dalloheshin më kur dy miqtë takuan Kalorësin e Pyllit dhe shqytarin e tij, me të cilët zunë muhabetin sipas rangut, që për besnikëri ndaj së vërtetës duhet thënë se qe më i ëmbël mes dy shqytarëve, sidomos në çështjen e shpërblimeve që prisnin nga zotërinjtë e tyre, dhe e shoqëruar kjo me një verë të mirë, i bëri të dremitnin rehat.

Kalorësi ndërkohë i thoshte Don Kishotit:

- Dije, zoti kalorës, se unë rashë në dashuri me të bukurën Kasildë nga Vendalia. Ajo më bëri të ëndërroja për të dhe ndaj po kaloj sprova të shumta. Ndalova Xhiraldën, mbarta gurët e demave të Gizandës e shumë të tjera, por pakënaqësia e saj vetëm rritej. E për të mbushur kupën, u desh të më urdhëronte të udhëtoja në çdo cep të Spanjës, t'i gjeja e t'i detyroja kalorësit e arratisur të pranojnë se ajo është gruaja më e bukur në botë. Ndaj kam udhëtuar në tërë Spanjën e kam fituar mbi gjithë kalorësit që kam ndeshur. Por lavdinë time e bën të pavdekshme dyluftimi me Don Kishotin e Mançës. Kështu unë i kam mundur tërë kalorësit e botës, se ai i ka mundur tërë të tjerët para meje. Ç'ka bërë ai më parë, tani më përket mua si fitore.

- Nuk e besoj se ke mundur Don Kishotin e Mançës. Mos ndonjëri të është dukur si ai? - tha Don Kishoti i habitur nga gënjeshtra e Kalorësit.

- Betohem për qiell se e kam mundur! Dhe po të doni, jua përshkruaj atë.

Dhe nisi të përshkruante Don Kishotin, Sanço Pançën, Rosinantin.

- Nëse nuk të mjaftojnë këto, do të të bëj ta besosh me shpatën time.

- Përmbahu, zoti kalorës, - tha Don Kishoti, - dhe dëgjo: ai Don Kishoti për të cilin flisni ju ka shumë armiq magjistarë dhe ata mund t'ia kenë veshur pamjen e tij ndonjë tjetri, siç bënë me Dylqinjën e Tobozës, që e shndërruan në një fshatarkë telendare. Ja, Don Kishotin e vërtetë e keni para syve e ai do të mbrojë emrin e tij me armë në dorë.

Dhe kërceu më këmbë kalorësi i arratisur e zhveshi shpatën.

Po edhe Kalorësi i Pyllit nuk mbeti pas.

- Unë pranoj të ndeshem me ty, por me kushtin që i munduri t'u nënshtrohet dëshirave të fituesit, - tha ai.

Don Kishoti pranoi. Shpejtuan të kërkonin shqytarët e tyre, që flinin. I zgjuan e i njoftuan se me të lindur dielli do të bënin betejën ndërmjet tyre. Sançoja u tremb për jetën e Don Kishotit, ndryshe nga shqytari tjetër, i cili, si kastravec që ishte, i kërkoi që edhe ata të ndesheshin si zotërinjtë e tyre. Sançoja nuk pranoi, duke nxjerrë si pretekst mungesën e armëve. Tjetri e gjeti zgjidhjen: ofroi për këtë dy qese të mbushura me sasi gurësh të barabartë.

- Le t'ia lëmë tjetërkujt t'i japë fund jetës sonë! - tha Sanço Pança. - Më mirë të shikojmë si ndeshen dy zotërinjtë tanë. Le të presim diellin.

Cicërimat erdhën me agimin. Sanço Pança nën dritën e agut pa hundën e madhe të shqytarit tjetër, që duhet thënë se e trembi shumë me shëmtinë e saj.

Edhe Don Kishoti pa kundërshtarin të bërë gati për luftë, por fytyrën s'ia shqoi dot nën mbrojtëse. Kërkoi t'ia shihte, por Kalorësi i Pyllit nuk pranoi.

Larguan kuajt në drejtim të kundërt, që pastaj të ktheheshin e të ndesheshin përballë. Don Kishoti pa hundën e tmerrshme, që e habiti sa edhe Sanço Pançën, ndërsa ky i fundit ndoqi pas të zotin, të cilit i shfaqi frikën që kishte të rrinte vetëm me "pronarin" e asaj hunde. Don Kishoti e ndihmoi të hipte në një pemë, pastaj e ngau Rosinantin me revan. E goditi kundërshtarin me aq forcë, sa e rrëzoi nga kali. Ai i gjori dukej si i vdekur. Don Kishoti iu afrua, i hoqi helmetën nga fytyra dhe pa - oh, sa çudi! - Samson Karraskon dora vetë. I thirri Sanço Pançës, që u afrua me vrap dhe, kur pa Samson Karraskon, e këshilloi Don Kishotin ta vriste, që të mund t'i jepte fund magjisë.

E ndërsa Don Kishoti e miratoi këshillën e po zhvishte shpatën, u afrua shqytari tjetër, i cili bërtiti:

- Mos e bëni këtë! Ai aty është miku juaj Karraskoja dhe unë jam shqytari i tij.

Sançoja dhe Don Kishoti u çuditën që atij i mungonte hunda e ai u tregoi se e kishte në xhep. Atëherë ata njohën komshiun dhe kumbarin e Sanços, Thoma Sebialiun.

- Unë jam, që mos qofsha! Do t'jua tregoj tërë këtë mesele më vonë, por mos e lër ta vrasë! - iu lut ai Sanços.

Ndërkohë Don Kishoti i vuri majën e shpatës në fytyrë kalorësit të rrëzuar dhe i kërkoi të pranonte se Dylqinja e Tobozës ia kalonte për vlera Kazildesë së tij e se do të paraqitej para saj e pastaj do të kthehej prapë te Don Kishoti. I munduri pranoi.

- Prano edhe se ai që është ndeshur përpara meje me ty nuk ka qenë Don Kishoti, por ndonjë që është dukur si unë, siç më dukesh ti mua si Karraskoja.

- E besoj, - tha ai i shkreti. - Më lër të ngrihem.

E ndihmuan dhe Karraskoja e shqytari hundëmadh ia mbathën, duke lënë Don Kishotin e Sanço Pançën të besonin ende në fuqinë e magjistarit që i përndiqte.

Samson Karraskoja bashkë me shqytarin e tij e kishin ndërmarrë gjithë këtë plan edhe me berberin dhe priftin, që ta detyronin Don Kishotin të kthehej në shtëpi, por plani, siç e pamë, i theu brinjët të gjorit.

- Mirë na e bënë! - tha Thoma Sebialiu. - Tani unë them të kthehemi në shtëpi.

- Kurse unë dua të hakmerrem për këtë që më bëri Don Kishoti! - u përgjigj Kalorësi i Pyllit.

Duke folur arritën në një fshat, ku një mjek e ndihmoi Karraskon e gjorë të qetësonte dhembjet. Ndërsa shqytari u nis për në shtëpi.

Don Kishoti e Sançoja ecnin e bisedonin.

- A thua vërtet Kalorësi i Pasqyrave ishte miku im Samson Karraskoja dhe tjetri kumbari yt? - e pyeti Don Kishoti.

- Imzot, lajmet që më dha për të mitë, - tha Sançoja, - më thonë se qe vërtet ai.

- E pse duhej ta bënte Samson Karraskoja këtë, Sanço?

- Po që u ngjisnin kaq shumë?

- Është punë e magjistarëve kjo, - tha Don Kishoti.

- Vetëm Zoti e di, - ia ktheu Sançoja.

E ndërkohë panë të vinte drejt tyre një kalorës hipur mbi pelë, të cilin s'mënuan, por e ftuan të kalëronte me ta. Qe veshur me një cibun jeshil e dukej fisnik.

Kalorësi i Cibunit Jeshil po shihte me interes Don Kishotin, ndaj ky nuk përtoi e iu paraqit kush ishte.

- Tani, zotëri, - tha Don Kishoti, - nuk besoj t'ju habisë më pamja ime.

Kalorësi i Cibunit Jeshil, pasi ngurroi ca, tregoi për veten se e quanin Diego Miranda, se jetonte me familjen e tij, urrente librat e kalorësisë, priste miqtë, s'i përmendte të mirat që bënte me pasurinë e tij etj.

Sançoja, kur dëgjoi këtë, u kap pas këmbëve të tij e ia puthte fort. Pastaj hipi prapë në gomarin e tij.

- Kam një djalë, - tha kalorësi, - që merret vetëm me poezitë e që nuk u bë siç doja unë... të merrej me drejtësi.

Don Kishoti i mbajti një leksion për dashurinë ndaj fëmijës si të kishte qenë vetë baba, e pastaj edhe për poezinë e vlerat e saj. Ligjërata e tij e habiti Kalorësin e Cibunit Jeshil, i cili filloi ta shihte me sy tjetër Don Kishotin, që në fillim iu duk si trutharë.

Kreu 10

Duk një qerre me ca flamuj të vegjël. Shpirti i aventurës u zgjua në çast te Don Kishoti. I thirri Sanço Pançës t'i sillte helmetën. Ky futi shpejt djathin që po blinte nga barinjtë brenda helmetës, se s'dinte ku ta çonte për të mos e parë Don Kishoti, i cili ia rrëmbeu nga dora. E vuri në kokë, por hirra e djathit të njomë i veshi sytë, ndaj i kërkoi Sanços diçka të fshinte "djersën". Sançoja i dha shaminë. Don Kishoti hoqi helmetën nga koka, u fshi dhe tha:

- Betohem për Dylqinjën e Tobozës që ti mashtrues e ke mbushur me djathë!

- Ma jep ta ha, po qe djathë, - tha Sançoja. - Por mendja e tim zoti e kupton që s'është i tillë. Mund të jetë ndonjë punë e magjistarëve edhe kjo.

- Edhe mundet, - tha Don Kishoti.

Ndërkaq u afrua qerrja.

- Çfarë keni brenda në të? - pyeti Don Kishoti.

- Dy luanë të mëdhenj, që gjenerali i Oranit ia shpie peshqesh mbretit. Janë të uritur, ndaj mos na pengo të arrijmë sa më shpejt në ndonjë fshat.

- Unë nuk trembem nga dy këlyshë. Zbrit e hapi kafazet që ta njohësh Don Kishotin e Mançës!

I trembur, Sançoja iu lut Kalorësit të Cibunit Jeshil ta bindte Don Kishotin të hiqte dorë nga luanët, por hajt ta bindje Don Kishotin. Ai nuk ia vari as njërit, as tjetrit.

I gjori qerrtar, kur pa se Don Kishoti nuk tallej, kërkoi ta lejonte të çmbrehte mushkat e t'ia mbathte, dhe pastaj Don Kishoti të bënte me luanët çfarë të donte.

Kalorësi i Cibunit Jeshil dhe Sançoja iu lutën prapë të hiqte dorë, por ku dëgjonte kokëkrisuri! Edhe kujdestari i luanëve iu lut, po kur pa se të tjerët u larguan mjaft, ndërsa Don Kishoti u përgatit për luftë, hapi kafazin e parë e bisha e llahtarshme u shfaq para Don Kishotit. Rrotulloi sytë, pa njeriun që kishte para e pastaj përsëri u fut brenda. Don Kishoti i kërkoi kujdestarit ta ndërsente me shkop.

- Trimëria jote u provua, - i tha kujdestari. - Nuk ka nevojë për këtë. Duhet mbyllur dera.

Don Kishoti pranoi dhe me shaminë në majë të ushtës lajmëroi të tjerët të ktheheshin. Ende të frikësuar, ata u afruan dhe kujdestari i luanëve u tregoi çfarë kishte ndodhur.

Qerrja vazhdoi udhën, ndërsa Kalorësi i Cibunit Jeshil ishte në dilemë se nga anonte më shumë Don Kishoti: nga marrëzia apo nga mençuria?

Këto që po mendonte, sikur ia zhbiroi Don Kishoti, që i mbajti një fjalim për detyrën e nderin e tij, që e bënte trim, dhe kjo e bëri kalorësin ta ftonte Don Kishotin në çifligun e tij.

- Është në nderin tim ta pranoj ftesën tuaj, don Diego, - tha Don Kishoti dhe u nisën.

Arritën në shtëpinë e gurtë e të vogël, ku djali student i don Diegos dhe e shoqja, Kristina, i pritën më së miri. Pasi Sançoja i hoqi armët, Don Kishoti mbeti i veshur me një fanellë leshi të zgjyrosur. U la sa mund të lahej një i tillë dhe hyri ku e priste dreka.

- Kush është ky zotëri, që mua dhe nënën na habit fort? - e pyeti i biri don Diegon me zë të ulët.

- Fol me të e vendose vetë në është i marrë apo i arsyeshëm. Për mua peshon nga marrëzia më shumë.

Atëherë Lorencoja i vajti pranë Don Kishotit, i cili tha:

- Yt atë më foli për diturinë tuaj dhe më tha se jeni poet i madh.

- Mbase poet, por jo i madh, - ia ktheu djali.

- Më pëlqen thjeshtësia juaj sa s'ka. Poet që s'e mban veten me të madh! Më thoni, ç'vargje po punoni tani?

Lorencoja deri atëherë e çmoi Don Kishotin për të mençur e vazhdoi me të bisedën, po kur arritën te kalorësit e arratisur, i tha vetes: "Qenka një i marrë fisnik!"

U ulën të hanin drekën bujare të përgatitur nga Kristina. Pasi mbaruan, Don Kishoti i kërkoi Lorencos t'i lexonte ca vargje nga të tijat. Ky i lexoi e Don Kishoti i bëri shumë lëvdata. Eh, lajkat kujtdo i pëlqejnë! Edhe Lorencos i pëlqyen.

Don Kishoti pushoi ca ditë në shtëpinë e don Diegos, por pastaj e falënderoi për mikpritjen dhe vendosi të nisej për të zezën e Sanço Pançës, që po shijonte tërë ato të mira. E pas ca fjalëve herë të marra e herë të mençura të Don Kishotit, u nisën.

Pa u larguar shumë nga shtëpia mikpritëse, u takuan në udhë me dy bujq e dy studentë, që i habiti paraqitja e Don Kishotit, por ky i fundit nuk pati shumë kohë për këtë, se u prezantua me titujt e tij. Ata e kuptuan shpejt se ky njeri ishte i cokatur nga trutë dhe e ftuan të shkonte me ta në një dasmë, ku martohej Kamaço Pasaniku dhe Qiterra e Bukur. I treguan për përgatitjet që kishte bërë dhëndri për dasmë, si dhe për Vasilin e dashuruar që fëmijë pas Qiterrës gjitone,

dhe se si i ati i Qiterrës e fejoi këtë me Kamaçon e pasur, që të mos ia jepte Vasilit të varfër, sado deli djalë qe ky i shkreti.

- Zoti e paftë të ziun Vasil! - tha Sanço Pança. - Po qe se vajza e do, ata do të fitojnë, se dashuria fiton.

- Po ku merr vesh nga kjo ti, o rrotë! - iu kthye Don Kishoti.

- Mos më gërga kot, imzot! Nuk është faji im që nuk kam shkollë.

Dielli po perëndonte kur iu afruan fshatit. Në të hyrë të tij, një lëndinë qe zbukuruar me të gjitha përgatitjet e dasmës. Don Kishoti nuk pranoi të hynte në fshat, e kjo ia theu zemrën keq Sanços, të cilit më mirë do t'i kishte pëlqyer gjumi në një strehë brenda në fshat. Fjetën në lëndinë.

Të nesërmen në agim Don Kishoti e zgjoi Sançon duke e shpuar me majën e heshtës.

- Andej nga tenda e dasmës vjen era mish i pjekur, - tha Sançoja ende i përgjumur.

- Mbylle, i pangopur! - bërtiti Don Kishoti. - Hajde të shkojmë të shohim si do të përfundojë puna e Vasilit.

- Vasilit t'i vejë si të dojë, se edhe i varfër, edhe të kërkojë grua një perri!... Pse, budallaçkë është ajo që të lërë verdhushkat e t'i vejë pas Vasilit?

- Mjaft dërdëllite, Sanço, dhe lëviz!

Sançoja i shkretë iu bind. U drejtuan të dy nga tenda e dasmës. Aty shqytari shqeu sytë nga tërë ato të mira: male me mish të pjekur, çyrekë pa hesap, rrotulla djathi, petulla, verë, mjaltë... Një grup djemsh po kërcenin vallen e shpatave aq furishëm, sa Don Kishoti u mahnit. Pastaj grupet e valltarëve zëvendësuan njëri-tjetrin, herë djem e herë vajza, që vallet i shoqëronin edhe me vargje.

Ndërsa Sançoja iu fut gjithë qejf tenxheres që i ofruan.

Ja tek u dukën krushqit me nusen. Sançon e habiti veshja e saj dhe nuk i kurseu mburrjet për të. Don Kishotit i qeshej me fjalët e tij dhe i tha se me përjashtim të Dylqinjës së Tobozës, nuk kishte parë femër më të bukur.

Krushqit shkonin drejt vendit ku çifti do të vinte kurorë. Sapo mbërritën atje, u dëgjua një zë që i befasoi të gjithë:

- Ndaloni, o njerëz, që nuk gjykoni!

Shfaqja e tij i tronditi me shumë se zëri: qe bariu Vasil. Ai ndaloi para çiftit.

- O e pabesa Qiterrë! Ti e di që më takon mua, që kurrë nuk i kam kaluar caqet e nderit tënd. Vetëm kam punuar që të bëhem një ditë i pasur për ty. Po ti bëre zot një tjetër në vendin im. Rroftë yt shoq i pasur! Qofsh e lumtur, o mosmirënjohëse, e Vasili i varfër le të vdesë!

Dhe përnjëherë nxori një shpatë me mill të shkurtër e ra mbi tehun e saj. Tehu i doli tejetej. Bariu u mbyt në gjak dhe ashtu i plagosur pëshpëriti mekurazi:

- Nëse më jep dorën, si shenjë se je gruaja ime, do të vdes i qetë, i lumtur, o Qiterrë!

Shokët e tij u turrën për ta ndihmuar. Donin t'ia hiqnin shpatën, por prifti nuk i la. Tha se vdekja do ta merrte më shpejt, po t'ia hiqnin. Prifti i kërkoi të rrëfehej, por Vasili nuk pranonte gjersa ajo t'i jepte dorën. Don Kishoti tha se ai kishte të drejtë e Kamaçoja nuk humbte gjë, edhe po të pranonte që Qiterra e bukur ta bënte këtë. Të tjerët e nxitën aq fort që t'i jepte leje Qiterrës. Edhe vetë kësaj i ranë më gjunjë. Prifti i kërkoi të nxitonte, se Vasilit po i perëndonte fati. Atëherë ajo vuri dorën e djathtë mbi atë të Vasilit e tha:

- E pranoj me dëshirë të bëhem gruaja jote, nëse edhe ti e bën këtë.

- Dhe unë të dorëzohem ty si burrë.

- E unë si gruaja jote.

Kështu prifti i bekoi. Atëherë Vasili, si të mos kishte ndodhur asgjë, brofi më këmbë.

- Mrekulli! Kjo është mrekulli! - u dëgjuan zëra.

- Jo, është dinakëri, - u përgjigj Vasili.

Prifti shpejtoi të shihte marifetin e përdorur dhe u bind, ai dhe të tjerët, se ua kishin hedhur. Dukej se Qiterra kishte qenë në dijeni të planit. Kamaçoja e trimat e tij u turrën me shpata, por Don Kishoti bërtiti:

- Në luftë e në dashuri dinakëritë lejohen. Kush provon të ndajë atë që Zoti e bashkoi, do të ndeshet me ushtën time!

Vringëllima e ushtës së tij i trembi ata që nuk e njihnin. Ndërsa Kamaçoja dëgjoi këshillat e priftit dhe e kuptoi se më mirë që ndodhi kështu. Qiterra e bukur gjithnjë do të donte Vasilin, edhe pas martese. Prandaj dha urdhër të vazhdonte dasma, por Vasili me shokët e tij, Don Kishoti dhe Sanço Pança shkuan të festonin në kasollen e varfër.

Qëndruan te dhëndri të dy me gjithë të mirat për tri ditë. Don Kishoti shprehu dëshirën të vizitonte shpellën e Montesinos dhe nën shoqërinë e një studenti, që pëlqente librat e kalorësisë, u nisën. Rrugës studenti u foli për librat e lexuar.

- Meqë ke lexuar shumë, kush qe i pari në këtë botë që kroi kokën? - e pyeti Sançoja. - Për mua ka qenë Adami.

- Natyrshëm, si i pari njeri, ai ka qenë.

- Po pehlivani i parë?

- Më duhet të studioj që të përgjigjem.

- Ta them unë: Luciferi qe, kur e dëbuan nga qiejt në Ferr.

- Sanço, të tuat janë këto që the?! - e pyeti Don Kishoti.

- Po pyeta e u përgjigja vetë, nuk i del fundi kësaj pune.

E kështu me biseda kaloi rruga deri afër shpellës. Blenë gati 100 pashë litar për të zbritur në shpellë. E lidhën Don Kishotin me të dhe ky u ul më gjunjë të lutej. Pastaj u var në hyrje të shpellës, në të cilën rriteshin ferra e gëmusha, që ai i korri me shpatë, por u bë aq shumë zhurmë, sa tufa korbash, laraskash, lakuriqësh iu turrën të gjorit dhe e rrëzuan. Por ai u ngrit përsëri e zuri të zbriste i shoqëruar nga lutjet e Sanços. Pasi mbaruan 100 pashët e litarit dhe kaloi mbi një orë, Sançoja e studenti filluan të tërhiqnin litarin dhe me shumë vështirësi arritën të nxirrnin Don Kishotin, i cili dukej pa jetë dhe veç pas ca të shkundurave të mira hapi sytë.

- Çfarë pe atje në ferr, imzot? - e pyeti Sançoja.

- Ferr? Më jepni të ha, e pastaj ju tregoj se çfarë kishte.

Dhe filloi të rrëfente për çfarë kishte parë në shpellë: për pallatin e mrekullueshëm, për Montesinon plak, që e çoi tek trupi i Duandartit, për zemrën që i kishte nxjerrë nga kraharori me duart e tij Duandartit e ia kishte dhënë zonjës Belerme (sipas amanetit), pastaj rrëfeu për magjinë që i mbante të lidhur tërë këta brenda asaj shpelle...

- Sa shumë gjëra paske parë brenda kaq pak kohe! - tha studenti.

- Pse, sa kam ndenjur?

- Pak më shumë se një orë, - tha Sançoja.

- Jo ore, nuk ka mundësi! Unë kam parë t'ia lërë dita natës vendin tri herë, pra kanë qenë tri ditë e tri net!

- Imzot, meqë the se gjërat atje poshtë ndodhën nga magjia, atëherë ajo që neve na u duk pak më shumë se një orë, për ty qe tri ditë.

- Edhe mundet, - tha Don Kishoti. - Atje pashë edhe Dylqinjën e Tobozës me ato dy të tjerat.

Këtu Sançoja mezi e mbajti të qeshurën, se ai e dinte mjaft mirë historinë e sajuar prej tij për tri fshatarkat.

- E ç't'u desh, usta, të zbrisje në dynjanë e poshtme, që të bën tani të këputësh broçkulla?

- Ç'të duash thuaj, por unë u betova se do të rrah dheun të tërë derisa ta çliroj nga magjia Dylqinjën e Tobozës.

- Mblidh veten! - i tha Sançoja. - Kaq fuqi paskan ata magjistarë, sa ta bëjnë ty përshesh mendjen?

- Ti më do, Sanço, ndaj më flet kështu, por do të vijë dita kur edhe ti do t'i besosh këto.

Studenti u çudit nga tërë ato që dëgjoi.

- Unë pata fat që udhëtova me ju, zotëri, dhe tërë këto që tregove do t'i shfrytëzoj për librin tim.

- Do të më pëlqente të dija se kujt do t'ia kushtoni librin tuaj, - e pyeti Don Kishoti.

- Ka mjaft burra të shquar Spanja.

- Jo dhe aq. Unë di një burrë që e meriton këtë, por do ta them më vonë. Më mirë të mendojmë ku do ta kalojmë natën.

- Ca më lart, në shkretëtirë, është një shtëpi asketi, që pret mysafirë.

- A thua mban pula ky asketi? - tha Sançoja.

- Edhe mundet, se këta të sotmit nuk janë si asketët e parë, - tha Don Kishoti.

Ua preu bisedën një i panjohur, i cili ecte pas një mushke ngarkuar me heshta e patërshana.

- Ndalo! Pse me kaq nxitim? - i tha atij Don Kishoti.

- Nuk mundem, zotëri, se këto armë do të vihen në punë që në agim, por, po deshe të dëgjosh ca gjëra që të çuditin, më gjeni në hanin në shkretëtirë.

Pas tij u vunë në udhë dhe ata të tre dhe nuk kaloi pak e dalluan një çunak rreth të tetëmbëdhjetave me një bohçe në krah. Ai këndonte.

- Për ku kështu, or mik? - e pyeti Don Kishoti.

- Jam nisur në luftë dhe skamja e varfëria më bëjnë të eci kaq lehtë, - u përgjigj djali dhe preku bohçen.

- Edhe pse keni shërbyer, nuk keni fituar gjë?

- Punova në ca pasunarë të rinj, që m'i merrnin edhe ato që m'i jepnin. Tani më mirë po shkoj të luftoj për mbretin.

Don Kishoti i mbajti një ligjëratë të tërë për fisnikërinë e ushtarit, një ligjëratë kaq të mençur, sa e bëri Sanço Pançën të thoshte me vete: "Zot, thotë gjëra kaq të mençura dhe betohet se ka parë gënjeshtrat e Montesinos!"

Në muzg arritën në han dhe Don Kishoti menjëherë pyeti hanxhiun për burrin me mushkë.

Nuk po duronte dot sa të dëgjonte ato që ai do t'i tregonte. E gjeti burrin, e ndihmoi të rregullonte mushkën, që ai të fillonte sa më shpejt. Dhe ai u tregoi se si humbja e gomarit të një anëtari të kështillit të fshatit dhe kërkimi prej tij me anë të pallmës u bë shkak që tërë fshatin ta tallnin fshatrat e tjera, ndaj ai qe furnizuar me armë ashtu.

Sa mbaroi ai së rrëfyeri, u shfaq në derën e hanit një burrë i veshur i tëri në rroba leshi, që kërkoi vend. Ky qe Pedroja.

- Ku e keni majmunin dhe karagjozët? - e pyeti hanxhiu, që e njohu.

- Ja, po i sjell, meqë paska vend, - tha ai.

Don Kishoti kërkoi nga hanxhiu të dinte ç'qe ky dhe ai i tregoi për karagjozin e majmunin e tij, që kënaqnin njerëzit me shfaqje.

- Majmuni tregon për të djeshmen e të sotshmen, - tha Pedroja.

- A më thotë dot se qysh e kam nga tulet Terezën time e çfarë po bën ajo tani? - pyeti Sançoja.

Të gjithë mbetën gojëhapur kur Pedroja, pasi dëgjoi majmunin t'i mërmëriste në vesh, iu drejtua Don Kishotit e Sanço Pançës me emër dhe i rrëfeu këtij të fundit se Tereza e tij po krihte lirin e ndërkohë po kënaqte gurmazin me ca verë.

- E besoj, posi, - tha Sançoja.

- Çfarë nuk sheh e mëson kur udhëton shumë! Unë jam Don Kishoti i Mançës, - tha Don Kishoti.

- Tani për nder të Don Kishotit po shkoj të përgatis shfaqjen, që ta shihni të gjithë, madje falas, - tha Pedroja.

- Ai do të jetë marrë vesh me djallin, se kjo e majmunit nuk ma mbush mendjen, - tha Don Kishoti. - Çudi si po u shpëton inkuizitorëve ky rast!

- Imzot, - i tha Sançoja, - do të bënit mirë ta pyesnit për Montesinon, meqë ai majmun shkoqit të shkuarën.

Don Kishoti e thirri Pedron dhe e vuri në dijeni për këtë që donte. Pedroja ia solli majmunin përballë.

- Përgjigjiu Don Kishotit, po munde, të vërteta janë ato që ndodhën në Montesino? - e pyeti ai.

Majmuni i kërceu Pedros në supin e majtë dhe diç i pëshpëriti në vesh.

- Një pjesë janë të rremë, një pjesë të vërteta, - tha Pedroja. - Deri në dimër majmuni nuk mund të rrëfejë më shumë.

- Thashë unë, imzot, nuk qenë të vërteta të gjitha ato të shpellës, - u hodh Sanço Pança.

- Koha do ta tregojë. Shkojmë të shohim shfaqjen tani, - tha Don Kishoti.

Dhe shkuan e zunë vend me të tjerët.

Filloi shfaqja. Çunaku ndihmës i Pedros rrëfente historinë, Pedroja ndërhynte. Po kur çunaku përmendi frazën "qyteti nis të dridhet nga kambanat që bien në të gjitha xhamitë", Don Kishotit nuk iu durua:

- Mos vazhdo më! Këtu zoti Pedro keni bërë një budallallëk që nuk ka shok! Po kanë arabët kambana?! Daulle po.

- Pse, pak gënjeshtra shfaqen e thuhen te ne përditë? Vazhdo, djalë! Për mua mjafton të mbush xhepin.

- Nuk të them dot "jo", - tha Don Kishoti.

Dhe djaloshi vazhdoi:

- Dëgjoni sa trumbeta bien fort, sa daulle gjëmojnë në ndjekje të tyre, që t'i kapin e kthejnë lidhur pas bishtit të kalit në qytet.

Don Kishoti këtu nuk duroi më. U ngrit duke thirrur:

- Ndaloni, zuzarë! Mos i ndiqni, se përndryshe keni punë me mua!

Iu afrua arabëve-kukulla e me shpatë shponte e shqyente nga të katër anët, gjersa u bënë thërrime. Publiku u shtang, majmuni ia mbathi mbi pullaz e Sanço Pança u tmerrua. Nga teatri nuk mbeti asgjë.

- Rrofshin kalorësit e arratisur! - thirri Don Kishoti.

- Rrofshin! - mezi shqiptoi zëmekur Pedroja. - Gjer para gjysmë ore qeshë i pasur, tani nuk kam asgjë.

- Imzot, sa ta kuptojë çfarë të ka bërë, do t'jua shpërblejë dyfish, - i tha Sançoja, të cilit i erdhi keq për Pedron.

- Pse, ju kam rrëmbyer gjë, don Pedro?! - pyeti Don Kishoti pak më i qetësuar.

- Si ore jo?! Po tërë këtë batërdi kush e bëri mbi mallin tim?!

- Tani jam i bindur plotësisht se janë magjistarët që më ndjekin, ata që më bënë të besoja se çfarë ndodhte këtu qe e vërtetë. Sa bën dëmi, don Pedro?

Pedroja ngriti kukullat e gjymtuara me radhë dhe për secilën i kërkoi Don Kishotit një shumë të caktuar. Sançoja e hanxhiu e miratonin.

Dhe qesja e Don Kishotit u tregua bujare jo vetëm për dëmin, por edhe për darkën, aq sa e habiti hanxhiun.

Mëngjesi e gjeti Don Kishotin në rrugë bashkë me Sançon.

Kreu 11

Po cili ishte Pedroja në të vërtetë? Le t'i drejtohemi kujtesës për atë që i vodhi gomarin Sanço Pançës. Pikërisht ky qe, por i maskuar me një copë lëkure mbi anën e majtë të fytyrës. Për të mos rënë në duart e drejtësisë, ai qe maskuar kështu, kishte marrë majmunin dhe mashtronte njerëzit që njihte me të, duke mbushur xhepin.

Edhe Don Kishotin e Sançon i njohu, ndaj dhe "përgjigjja" e majmunit qe e saktë për ta.

Don Kishoti e Sançoja ishin në ditën e tretë të udhës, kur dëgjuan zhurma lufte. Zbritën kodrën dhe iu afruan shumë ca njerëzve të armatosur me lloj-lloj armësh. Don Kishoti pa në flamurin e tyre një kërriç me gjuhën jashtë sikur sapo kishte pallur dhe e kuptoi se cilët ishin ata: "fshati i pallmës". Dukej se përqeshja e tyre nga fshati tjetër ishte bërë e padurueshme, ndaj fshati qe ngritur në luftë.

Don Kishoti hyri midis tyre, duke i çuditur me pamjen e tij, siç ndodhte rëndom me ata që e shihnin, u kërkoi leje të fliste dhe filloi:

- Unë jam një kalorës i arratisur, që u jap përkrahje nevojtarëve. Ca ditë më parë mësova shkakun që ju ka bërë të merrni armët e ju them se e keni gabim. Një njeri i vetëm nuk mund të fyejë një fshat të tërë. A mund të fyhen ata që peshkojnë, po t'u thuash "peshkaxhinj", apo të tjerë sipas punës që bëjnë? Ja, pra, që nuk keni arsye të bëni kështu!

Ndaloi pak e u bë gati të vazhdonte, por Sanço Pança nuk i la kohë, se si zullumqar që qe, foli:

- Imzot është fort i kënduar. Ka të drejtë kur ju thotë se nuk duhet të jeni sedërlënduar nga një e pallur gomari. Kur isha i vogël, edhe unë pëllisja sa ma kishin zili ca. Po ku doja t'ia dija unë? Që të besoni, hapni veshët e dëgjoni, - tha dhe ia dha një të pallure të fortë, të paparë.

Duke kujtuar se po tallej me ta, njëri nga fshatarët e goditi fort me hu në kokë dhe ai u shtri sa gjatë gjerë në tokë.

Don Kishoti iu sul fshatarit, por të tjerët kundërsulmuan dhe "shpirti kalorësiak" e bëri t'ia mbathte sa më larg rrëmujës, i frikësuar se hataja do ta ndiqte pas shpine, por shyqyr jo. Ndërsa Sançon e mjerë e vunë mbi gomar e veshgjati ndoqi pas Rosinantin. Fshatarët u kthyen në shtëpitë e tyre të lumturuar nga fitorja, kurse Don Kishoti ndaloi të priste Sanço Pançën, i cili më në fund e arriti. I rraskapitur nga plagët e marra, i pikëlluar dhe i pazoti t'i zbriste gomarit, ra si thes mu te këmbët e Rosinantit. Don Kishoti, si i kontrolloi plagët, i tha me qortim:

- Po pse e pallura duhej atje, or Sanço?! Mirë që nuk të vranë fare!

- M'u thaftë gjuha në pallça më, por edhe në lënça pa treguar për "shpirtin tënd kalorësiak", që e la shqytarin në duart e armiqve ta bënin mel për pulat!

- Unë nuk u arratisa, por u tërhoqa.

Dhe e ndihmoi Sançon të hipte në gomar e u nisën drejt një korijeje jo fort larg. Sançoja lëshonte psherëtima dhimbjeje, që ta këputnin shpirtin.

- Të dhemb, se të ka kapur mirë huri, ngaqë qe i drejtë. Shyqyr që nuk qe më i madh, se më e madhe do të ishte dhimbja! - i tha Don Kishoti.

- Për besë, mirë që e zbulove këtë arsye! Po më mbushet mendja se çfarë përfitoj unë nga shoqëria me ty. Më mirë

do të qe të kthehesha në shtëpi te kalamajtë e mi, sesa të rri pas teje barkzbrazur, i pagjumë. Mallkuar qoftë i pari shqytar!

- Fol, fol, or Sanço, se të lehtësohen dhimbjet! E në qofsh i djegur për t'u kthyer, bëj llogarinë për sa ditë qe me mua, mbaji paratë e kthehu.

Sançoja bëri llogaritë, që Don Kishotit iu dukën shumë.

- Merri, mbaji paratë e mia, o zuzar, por dije se asnjë shqytar tjetër nuk ka folur e vepruar si ti. O mosmirënjohës! O bukëshkalë! Ke qenë e do të jesh gomar!

I ngashëryer nga të sharat e pafund, Sançoja s'ia ndante sytë, e mezi tha zëmekur:

- Falmë mua gomarin, imzot! Jam njeri i trashë dhe i bëj nga hajvanllëku të gjitha. Pendesa e meriton faljen.

- Mirë, po të fal, veç në u pendofsh vërtet dhe të presësh që unë të mbaj premtimin e dhënë.

Sançoja pranoi e pastaj të dy fjetën: njëri me dhimbjet e trupit dhe tjetri me ëndërrimet e tij.

Të nesërmen po ecnin buzë lumit, kthjelltësia e të cilit e shtiri Don Kishotin në mendime. Rrëzë një peme panë një varkë pa pajisje. Si s'pa njeri përreth, Don Kishoti i tha Sanços se kuptohej që ndonjë kalorës kishte nevojë për ndihmë, ndaj duhej të hipnin në atë varkë.

Lidhën kafshët në breg dhe, desh s'desh, Sançoja u hodh në varkë pas Don Kishotit, por duke u dridhur nga frika.

- Pse trembesh, or frikacak? Apo nuk të pëlqen rrjedha e ëmbël e lumit? Ja edhe pak dhe dolëm në det.

- Unë shoh se nuk jemi larguar nga bregu i lumit ku lidhëm kafshët as pesë këmbë e po ecim si milingonat.

Kur ishin në mes të lumit, dalluan disa mullinj.

- Ja, - tha Don Kishoti, - në atë qytet-kështjellë duhet të jetojë ndonjë princeshë a mbretëreshë, që ka nevojë për ndihmën time.

- Jo, imzot, ata janë veç mullinj drithi, - ia preu fjalën Sanço Pança.

Ndërkaq varkën po e rrëmbente rrjedha pranë mullinjve, ndaj mullisët, si dordolecë të pluhurosur me miell, dolën me kopanë në duar ta ndihmonin se mos copëtohej nën rrotat e mullinjve.

- Sanço, shih ç'zuzarë po na sulmojnë! A të thashë? - thirri Don Kishoti dhe u ngrit më këmbë, nxori shpatën dhe e vërtiste duke thirrur: "Lirojeni të burgosurin që mbani!"

Mullisët e dëgjonin, por nuk i kuptonin marrëzirat që këpuste e vazhdonin të përpiqeshin t'i shpëtonin.

Nga veprimet e mullisëve Don Kishoti e Sançoja ranë në ujë dhe do t'u ishte harruar emri, sikur të mos i kishin ndihmuar dy mullisë. Sançoja me duart nga qielli lutej për atë që i gjeti e që Zoti ta shpëtonte këtej e tutje nga bëmat e ustait. Shpejt arritën peshkatarët që kishin varkën, e cila qe shkatërruar pothuajse krejt dhe kërkuan t'ua paguanin.

- Jam gati, - tha Don Kishoti, - por pasi të lirojmë personat që mbajnë të burgosur ata.

- Ç'persona, ore i marrë?! - i tha njëri nga mullisët.

"Qenkan ndeshur dy magjistarë, siç duket, e kësisoj unë jam i pafuqishëm", - mendoi Don Kishoti e duke kthyer fytyrën nga mullinjtë bërtiti:

- Më ndjeni, o miq, që jeni burgosur aty! Fatkeqësisht, nuk ju shpëtoj dot, mbase këtë mund ta bëjë ndonjë kalorës tjetër.

Pastaj pagoi varkën, duke çuditur peshkatarët e mullisët, që u bindën se kishin të bënin me dy të marrë, ndaj i lanë të

shkonin në punën e tyre. Edhe Don Kishoti e Sançoja u kthyen te kafshët në breg, ku u rehatuan për të kaluar natën.

Të nesërmen, sa feksi dielli, filluan udhëtimin. Pasi ecën ca, në fund të një livadhi Don Kishoti pa ca gjahtarë e bashkë me ta një zonjë të veshur në luks, hipur mbi një kalë të bardhë.

- Sanço, - tha ai, - po të dërgoj ambasador tek ajo zonjë që t'i thuash se jam në shërbim të saj. Hap sytë mos nxjerr nga goja ndonjë mufkë!

E Sançoja u nis, arriti, i ra ndër gjunjë zonjës dhe me fjalë të zgjedhura i bëri të ditur qëllimin e Don Kishotit.

- Çohu, zotëri, e i thuaj tët zoti mirë se të urdhërojë te pallati veror imi e i tim shoqi, dukës. Kam dëgjuar për këtë kalorës.

- Më thuaj, or shqytar i mirë, mos vallë ky është kalorësi për të cilin është shkruar një libër e që ka Dylqinjën e Tobozës për të dashur?

- Dora vetë, - tha Sançoja. - Ai shqytari në libër jam unë.

Sançoja u nis drejt e tek i zoti, ndërsa duka e dukesha u morën vesh që t'i vinin pas avazit, duke ia njohur "bëmat" Don Kishotit.

Kur arritën pranë tyre, Don Kishoti priti t'i mbante Sançoja yzengjinë, por ky i gjori u ngatërrua keq ndër litarë e ra. Don Kishoti mendoi se Sançoja po ia mbante yzengjinë ndaj u hodh, por për dreq ra përdhe bashkë me shalën. U turpërua e shau me mend Sançon e gjorë, por duka e dukesha u sollën si të mos kishte ndodhur gjë. I ftuan në kështjellën e tyre.

Hipur mbi kafshë, u drejtuan për nga kështjella.

Para se të arrinin atje, duka u shkëput që të lajmëronte e porosiste shërbëtorët, ndaj dy prej tyre u dolën para Don Kishotit e dukeshës.

- Madhëri, - iu drejtua njëri Don Kishotit, - kini mirësinë e ndihmojeni dukeshën të zbresë!

Don Kishoti, me nderime të mëdha, iu lut dukeshës, por kjo nuk zbriti që nuk zbriti derisa erdhi duka vetë dhe e ndihmoi. Dy shërbëtorë i hodhën një mantel Don Kishotit e hynë brenda. Zëra të fortë i uronin mirëseardhjen nga të gjitha anët. Dhe shumë nga shërbëtorët që thërrisnin për kalorësin e arratisur (siç qenë porositur më parë) i spërkatnin me parfum Don Kishotin, dukën e dukeshën.

I gjori Don Kishot u bind përfundimisht se qe një kalorës i vërtetë, si ata të kohërave më parë. Ndërsa Sançoja iu qep pas një zonje dhe i kërkoi të kujdesej për gomarin e tij.

- M'u zhduk nga sytë dhe kujdesu vetë për të! Si ia kërkon një zonje këtë?! - tha ajo.

- Unë kam dëgjuar nga imzot në një histori që kështu duhet.

- Lëri palaçollëqet për atje ku je mësuar, atë bëj!

Dhe debati vazhdoi më i ashpër nga ana e zonjës, e cila aq më fort u prek kur Sançoja i tha "plakë".

- Bir bushtre! - ulëriu ajo aq fort, sa dukesha dëgjoi e ndërhyri, fatmirësisht për Sançon.

- O Sanço, këtu e kanë vendin të tilla fjalë? - e qortoi Don Kishoti.

- Mos e qorto, - ndërhyri duka. - Gomarin do ta kenë kujdes, ndaj Sanço rri i qetë.

Shërbëtorët, gjithnjë siç qenë porositur, e zhveshën Don Kishotin, i cili mbeti vetëm me benevrekët e ngushta, bluzën e leshit, e dukej një karkalec i vërtetë, pamja e të cilit të bënte për të qeshur. Nuk pranoi ta vishte këmishën e pastër në sy të tyre, ndaj u mbyll me Sançon, u ndërrua dhe iu kthye të gjorit:

- Po si guxove, o i trashë, të fyesh një zonjë?! Po mbaje, ore, veten e mos e trego sheshit budallallëkun tënd! A nuk e kupton se po të të quajnë ty "fshatar të trashë", edhe për mua këtë do të thonë? Mat një mijë herë e prit një herë, që të mos na turpërosh! Shyqyr që hasëm në njerëz të tillë, që do të na ngrenë lavdinë e do të na shtojnë pasurinë!

Fjala "pasuri" e bëri Sançon të betohej se do të bëhej memec këtej e tutje, ndaj zotëria e tij nuk duhej të merakosej.

Don Kishoti u vesh dhe shërbëtorët e shoqëruan tërë nderim në sallën e bukës, ku e priste një sofër e mbushur plot, duka, dukesha dhe një prift hijerëndë. Duka e dukesha iu lutën Don Kishotit të rrinte në krye. Sançoja u mahnit nga tërë këto nderime që i bënë të zotit.

- Me lejen e zotërinjve unë mund t'ju tregoj se çfarë ndodhi në fshatin tonë me punën e vendeve në sofër.

Don Kishoti u zbeh, por Sançoja e kuptoi frikën e tij.

- Mos ki frikë, imzot, se i mbaj mend këshillat e mëngjesit e do të flas me kut.

- Nuk më kujtohet të të kem dhënë këshilla, ndaj jepi, por shkurt! - i tha Don Kishoti.

Dhe Sançoja nisi. Dukesha e nxiste t'i binte sa më gjatë, kurse prifti sa më shkurt. Don Kishoti po çmendej nga inati, skuqu e zverdhu nga fjalët e Sanços, ndërsa duka e dukesha mezi mbanin të qeshurën. Dukesha e pyeti Don Kishotin për ndonjë lajm nga zonja Dylqinjë, si dhe sa viganë kishte mundur për të.

- Nuk e di si mund ta gjejnë atë viganët e shtriganët që kam mundur, zonjë. Nga magjepsja ajo është kthyer në një fshatare shëmtarake e truthare.

- Oj, - tha Sançoja, - edhe unë e kam parë të magjepsur të gjorën!

Kur i dëgjoi të gjitha këto, prifti e kuptoi se këta ishin Don Kishoti e Sanço Pança i librit që lexonte me aq kënaqësi duka, gjë për të cilën prifti e qortonte gjithnjë. Tërë zemërim iu kthye Don Kishotit:

- Ore kokëbosh, kush të ka mbushur mendjen se je kalorës i arratisur?! Kthehuni, ore, në shtëpi e i lini këto broçkulla, se të gjithë gajasen me ju!

I zemëruar në kulm, Don Kishoti u ngrit më këmbë e iu drejtua priftit:

- Respekti për petkun tuaj e vendi ku ndodhem më bën t'i vë fre zemërimit tim. Nga ju prisja këshilla e jo qortime të rënda në publik. Ç'marrëzira paskam bërë, që të më thuash të shkoj në shtëpi pa e ditur në jam i martuar? Kush ta jep të drejtën të futësh hundët në punët e botës e të na diktosh ligje?!

E ligjërata e tij me fjalë të zemëruara vazhdoi gjatë, derisa Sançoja bërtiti:

- Ia bëtë mirë, imzot! Dhe mos shto asgjë më tepër, se të gjitha ia the.

- Mos je gjë Sanço Pança, që ustai i ka premtuar një ishull?

- Vetë dora, - u përgjigj Sançoja duke e shoqëruar përgjigjen me ca fjalë të urta.

- Nga respekti që kam për Don Kishotin, do të të jap të drejtosh një ishull, - i tha duka.

- Më gjunjë, Sanço! Puthi këmbët zotërisë! - i tha Don Kishoti.

Dhe Sançoja këtë bëri. Kjo e tërboi edhe më priftin, i cili, pa ua vënë veshin lutjeve të dukës që të qëndronte, iku

nga dreka pa e mbaruar. Duka, që e mezi mbante të qeshurën, iu drejtua Don Kishotit:

- Zoti kalorës, e keni ruajtur dinjitetin tuaj fort mirë me fjalët që thatë. Por nga gratë dhe njerëzit e fesë nuk duhet të fyhesh.

- E drejtë kjo, - tha Don Kishoti, duke e shoqëruar mendimin e tij për fyerjen e poshtërimin me shembuj. - Unë mundem, pra, ta quaj veten të fyer, por jo të poshtëruar. Më vjen keq që ai njeri shpirtmirë nuk ndenji edhe ca, që unë ta bëja të kuptonte sa gabim e kishte që mendonte se nuk ka kalorës të arratisur.

- Të kishte qenë ndonjë kalorës tjetër në vendin tim, imzot do ta kishte ndarë më dysh me shpatë, - u hodh Sançoja.

Don Kishoti u qetësua dhe mbaroi drekën. E atëherë erdhën katër vajza, të cilat mbanin në duar legen argjendi, kova, peshqirë. Ajo që mbante legenin ia afroi atë Don Kishotit te mjekra e ky, duke menduar se kështu qe zakoni, e futi mjekrën në të që ta lante. Vajza ia shkumoi jo vetëm mjekrën, por edhe fytyrën, pastaj tha se ishte mbaruar uji dhe e la Don Kishotin të priste ashtu gjithë shkumë. Mezi e mbanin të qeshurën të gjithë. Erdhi uji dhe vajza përfundoi larjen. Duka kërkoi që vajzat ta lanin edhe atë si Don Kishotin, që shakaja të mos zbulohej.

Sançoja ndërkohë mërmëriste e dukesha e pyeti çfarë kishte.

- Eh, moj zonjë, sa mirë sikur këtë zakon të larjes ta kishit edhe për mua!

Dukesha iu kthye kryeshërbyesit:

- E dëgjuat se çfarë tha? Plotësojani një më një dëshirën!

Sançoja iku me kryeshërbyesin, ndërsa dukesha iu lut Don Kishotit t'i përshkruante bukurinë e Dylqinjës së Tobozës.

- Do ta bëja me dëshirë, - u përgjigj ai, - po të mos e shihja të shndërruar nga magjepsja në një fshatare pisanjose, të shëmtuar, gojëligë.

- Po kush e bëri këtë? - pyeti duka.

- E kush tjetër veç ndonjë magjistari të lig, që më ndjek tërë kohës? Ata duan t'i heqin zonjën një kalorësi. E çfarë është një kalorës pa zonjë?

- Ke të drejtë, - tha duka, - po nëse i besojmë librit që është shkruar për ju, kjo zonja Dylqinjë ndoshta nuk ekziston fare.

- Vetëm një Zot e di, - tha Don Kishoti. - Por unë e kam atë në kokën time.

- Unë besoj se zonja ekziston, - u hodh dukesha. - Por një gjë më ngjall inat me Sanço Pançën: në libër thuhet se ai e gjeti Dylqinjën tek shoshte grurë, madje grurë të keq. Prandaj nga ta di unë që rasati i Dylqinjës është i lartë e i fisëm?

- Meqë magjistarët e shohin se nuk më bëjnë dot gjë mua, i lëshohen Dylqinjës së shkretë. Ndaj mendoj se magjistarët edhe para Sanços e shndërruan Dylqinjën, e nxorën inatin tek ajo. E Sançon nuk do ta ndërroja me asnjë shqytar tjetër, edhe pse shpesh të habit, se flet e vepron me aq kundërshti. E meqë ka qëllime të mira e guvernator bëhesh edhe pa shumë dituri, edhe mund ta qeverisë atë ishullin që i dhatë.

Bisedën e ndërpreu një zhurmë dhe zëri i Sanços, të cilit i ishin turrur pas shërbëtorët.

- Pse po i bini më qafë guvernatorit? - pyeti dukesha, që mezi mbante të qeshurën.

- Zonjë, ky nuk do që ta lajnë siç porositët ju, - tha kuzhinieri.

- Ju lë, por me ujë e peshqir të pastër e jo kështu me zgjyrë! - tha i xhindosur Sançoja.

Kalorësit të Fytyrës së Vrerosur nuk i pëlqeu ajo që pa e dëgjoi.

- Lëreni të qetë shqytarin tim, se nuk i kemi qejf shaka të tilla! - tha.

- Nuk jemi vagabondë, - e pasoi Sançoja, - ndaj sillmëni një krehër e më krihni mjekrën!

- Ai është i pastër, nëse nuk i pëlqen zakoni ynë që të lahet, lëreni. Vepruat gabim të gjithë me atë zilinë tuaj ndaj shqytarëve të tillë, - foli dukesha.

Të gjithë kujtuan se dukesha e kishte seriozisht, ndaj e lanë rehat Sanço Pançon, i cili i tha:

- Kjo që bëri sot fisnikëria juaj, më shtyn të dëshiroj të bëhem kalorës të arratisur për t'ju shërbyer gjithë jetën juve.

- Ngrihu Sanço! - i tha ajo. - Do t'i them dukës të të bëjë guvernator të ishullit që të premtoi.

Don Kishoti shkoi të flinte, ndërsa Sançoja, i cili vërtet do të pëlqente një sy gjumë, shkoi të kënaqte dukeshën e vajzat me bisedat e tij. Sançon e respektuan si guvernator e si shqytar e i thanë të ulej, ndërsa të gjitha shërbyeset e dukeshës e rrethuan. Dukesha e pyeti se si ia hodhi Don Kishotit për letrën e Dylqinjës së Tobozës, ndërkohë që e mbante veten për shqytar besnik. Sançoja, si i erdhi rrotull sallës e u bind se nuk i përgjonte njeri, foli:

- Ja tek ju them se imzot është i shkarë nga ledhi, ndonëse ndonjëherë të habit me zgjuarsinë e tij. Si u binda se qe i tillë, mora guximin t'i kurdisja atë punën e letrës. Po kështu i stisa edhe atë punën e magjisë.

Sançoja nuk la gjë pa treguar se çfarë kishte bërë.

- Po dyshoj, - tha dukesha, - se derisa i zoti është i marrë, po shqytarit të tij si mund t'i besosh?

- Keni të drejtë, zonjë. Por tani nuk e lë dot vetëm, se jam njeri i besës, veç vdekja më ndan prej tij. Mbase më shpejt vdes si shqytar sesa si guvernator. Kur vdesim, të tërëve një copë dhé na japin: varrin. Nëse duka nuk ma jep ishullin që më premtoi se më quan budalla, atëherë do të mbyll gojën. Mbase ato këngët e moçme nuk na gënjejnë.

- Duka do ta mbajë fjalën. Kushdo le të plasë nga smira. Rri i qetë, se papritur mund ta shohësh veten zot të ishullit tënd, veçse të porosis që t'i qeverisësh mirë vartësit e tu.

- Oh, atë e kam vetë parasysh, - tha Sançoja. - Di të shoh kur ma kanë me hile e kur jo. Do të jem më i mirë si guvernator sesa si bujk.

- Unë besoj se të gjitha ato të Dylqinjës së Tobozës u shpifën nga magjistarët, - tha dukesha, - sepse edhe ne këtu kemi magjistarë, por ata na duan të mirën, ndaj na tregojnë çdo gjë.

- Edhe mundet, - tha Sançoja. - Por mos më quani të lig që e quajta ustain të shkarë, se unë nuk jam aq i ditur sa të marr vesh planet e magjistarëve. Fjalët e mia qenë nga e keqja. Zoti e gjykoftë këtë!

- Ke të drejtë. Si të duket ajo puna e Montesinos?

- Edhe mund të jetë e vërtetë. Nuk kam ndër mend të ngatërrohem me armiqtë e ustait tim. E meqë kam emër të mirë, ma jepni, pra, ishullin e të shihni. E lag gurmazin veç kur më qerasin a kur ngrenë dolli.

- Shko të çlodhesh, Sançó!

Sançoja u lut të kujdeseshin për veshgjatin e tij.

- Merre me vete kur të bëhesh guvernator.

- Pak gomarë ka në qeveri! Nuk është ndonjë e re kjo.

Dukesha u shkri gazit nga këto fjalë. Sançoja shkoi të çlodhej, ndërkohë që ajo ia tregoi dukës të gjitha dhe të dy thurën një plan se ç'do t'i bënin Don Kishotit.

Kreu 12

Pas një jave ata organizuan një gjueti. Don Kishoti s'e pranoi kostumin që i dhanë, por Sançoja e mori që ta shiste sapo t'i jepej rasti. Filloi gjahu. Një derr i egër u sul papritur drejt tyre. Don Kishoti iu turr me shpatë, ndërsa Sançoja ua mbathi këmbëve. Deshi t'i ngjitej një lisi, por rrëshqiti e mbeti kokëposhtë në ca degë. Pasi derri u vra, i zoti dëgjoi ulërimat e shqytarit, ndaj vrapoi tek ai dhe e ndihmoi. Duke parë kostumin e tij të grisur, i trishtuar që llogaritë për ta shitur i dolën gabim, shqytari tha:

- Më duket pa vend që vetëm për qejf të vësh veten në rrezik e të vrasësh një krijesë të Zotit.

- Gjahu është si lufta, të stërvit. Ndaj, kur të bëhesh guvernator, merru me gjah, o Sanço, - e këshilloi duka.

- Aha, nuk është punë për mua kjo! - tha Sançoja. - Guvernatorët e mirë nuk bredhin pas gjahut, se do t'ua merrte dreqi qeverisjen.

Pastaj rreshtoi ca fjalë të urta, që e bënë Don Kishotin të thoshte:

- Të mallkoftë Zoti, o Sanço! Kur do të flasësh siç duhet? Mos ia vini veshin, zotërinj, se fjalët e urta i ka si bukën që ha, nuk i mbarohen kurrë.

Ngadalë po ngrysej dhe befas u duk se u ndez pylli nga zjarre, u dëgjuan bori e britma si të arabëve për luftë, daulle, pipëza, sa edhe vetë ata që e kishin kurdisur këtë u trembën.

Ja ku u duk një lajmëtar me një bri të stërmadh në vend të borisë.

- Ç'është kjo ushtri që po lëviz nëpër pyll? - pyeti duka.

Me një zë të tmerrshëm ai u përgjigj:

- Jam djalli. Kërkoj Don Kishotin. Pas meje janë gjashtë grupe magjistarësh, që sjellin Dylqinjën e Tobozës dhe Montesinon. Duam t'i tregojmë mënyrën e çmagjepsjes, - tha lajmëtari dhe iku.

Ishte errur kur u dëgjua një zhurmë e tmerrshme, sa dukej se në pyll po bëheshin disa beteja të përgjakshme. Kjo e trembi edhe trimin Don Kishot, ndërsa Sanços i ra të fikët në prehrin e dukeshës, për t'u përmendur nga uji që i hodhën në fytyrë pikërisht kur u shfaq një qerre rrethuar anash me pishtarë. Në një fron rrinte një plak mjekër-bardhë. Bëje be se dy qerrexhinjtë qenë vetë demoni. Pas saj u shfaqën edhe dy të tjera dhe mbi secilën prej tyre qëndronte një magjistar, që paraqitej me zë të lartë. Pasi ata kaluan, filloi një muzikë e ëmbël, që e kënaqi Sançon e dukeshën, por Don Kishotin e bëri dyshues. Dhe ja ku u duk nën tingujt një qerre festive, ku në ndenjëset e bardha qenë ulur pendestarë dhe në fronin më të lartë qe ulur një nimfë, mbuluar me vello xixëlluese. Pranë saj qe dikush mbuluar me duvak të zi.

Qerrja u ndal pranë Don Kishotit, dukës e dukeshës dhe duvaku i flakur nxori në pah një fytyrë si vdekja, që i trembi të gjithë.

- Unë jam Merlini, biri i djallit, princi i magjisë, që, sapo mora vesh për magjepsjen e Dylqinjës së Tobozës, gjeta ilaçin e saj dhe erdha të ta them. Që ajo të bëhet si më parë, shqytari i Don Kishotit duhet të vetëfshikullohet me 3300 të rëna kamxhiku në prapanicën e zbuluar.

- Ik ore, çfarë marifeti për çmagjepsje! Ashtu shkoftë në varr Dylqinja e Tobozës, po të jetë për këtë! - tha Sançoja.

- Ah, i poshtër! - i tha Don Kishoti. - Dyfish do të të jap, po kundërshtove!

- Jo, - ndërhyri magjistari. - Ai duhet ta bëjë vetë këtë.

Nimfa ndërhyri duke sharë Sançon sa mundi për mospranimin e tij.

Më në fund Sançoja pranoi, por me kusht që kohën e vetëndëshkimit ta caktonte vetë.

- Sapo numri i vetëfshikullimeve të përmbushet, Dylqinjës do t'i kalojë magjepsja, - tha Merlini.

- Bekuar Perëndia! Për fatin tim të hidhur, po e pranoj këtë.

Don Kishoti e puthte në ballë e faqe, e përqafuan të gjithë, e lavdëruan dhe qerrja u largua. Ata u kthyen.

Të nesërmen Sançoja, pasi i tregoi se kishte shkruar një letër për gruan, ia dha dukeshës ta lexonte. Ajo e lexoi dhe urdhëroi t'ia jepnin edhe dukës, i cili, pasi e lexoi, u kënaq. E ndërkohë që rrinin të gjithë bashkë, u dëgjuan tingujt e një fyelli. Ja tek hynë në kopsht dy njerëz me të zeza, që i shoqëronte një fyelltar. Pas tyre një burrë shtatmadh, i mbuluar me vello të zezë, nën të cilën dukej një mjekër e bardhë borë. Me një zë të trashë ai i tha dukës se qe Trebishtan Mjekërbardhi, shqytar i konteshës Trebishtinak, e quajtur dhe "Zonja Pikëllama", e në emër të saj kërkoi që ta pranonin atë t'u tregonte hallin e saj, por më parë kërkoi të dinte në ishte aty Don Kishoti, të cilin donte ta takonte.

- Na ka rënë në vesh prej kohësh halli i zonjës suaj, - tha duka, - ndaj i thuaj të vijë, se edhe kalorësin e madh, këtu e kemi.

- Ah, sikur të ishte këtu ai prifti i drekës e të shihte se si i kërkojnë njerëzit për ndihmë kalorësit e arratisur! - foli Don Kishoti. - Le të vijë kjo zonjë, se zgjidhja e hallit të saj është te shpirti im guximtar e heroik.

Sançoja i hodhi zjarrit benzinë me fjalët e tij për zonjën Trebishtina dhe biseda do të kishte shkuar më keq sikur të mos u duhej të ngriheshin e të prisnin zonjën, e cila hyri me dymbëdhjetë zonja të mbuluara me vello të bardha e në krah të Trebishtan Mjekërbardhit.

Fundin e fustanit të saj e mbanin tre shërbyes dhe ishte si një bisht trimajësh. Duke rënë më gjunjë, Pikëllama foli me zë të vrazhdë:

- Mos më bëni gjithë këto ndere, zotëri, se fatkeqësia ime nuk më lë t'jua kthej.

Duka e ndihmoi të ngrihej, e uli pranë dukeshës, ndërkohë që Don Kishoti heshtte e Sançoja hapte sytë mos i shihte fytyrën, që ia fshihte velloja.

- Do të doja të dija nëse ndodhet mes jush Don Kishoti i nderuar e shqytari i tij.

- Këtu më ke, - foli Sançoja.

- Unë jam Don Kishoti i Mançës, që ndihmoj hallexhinjtë, ndaj zbrazeni pikëllimin tuaj.

- Lërmë t'i puth këmbët e tua, o themel i kalorësisë! - tha Pikëllama duke rënë më gjunjë. Pastaj iu kthye Sanços:

- O më i miri i shqytarëve, më i mirë se mjekra e Trebishtanit tim, bëhu ndërmjetës në zgjidhjen e hallit tim!

- Pa i rënë rrotull, zonjë, unë do t'i lutesha ustait tim për ju. Ndaj na i thuaj hallet e tua.

Dhe duke e luajtur rolin përkryer, Trebishtina tregoi hallin e saj duke e shoqëruar me vargje. Sançoja e cyste të shpejtonte.

- E për fajin tim e të këtyre zonjave, magjistari Malambruno na e bëri fytyrën kështu, ndërsa konteshën për të cilën kujdesesha dhe të dashurin e saj i ngurosi, - përfundoi ajo.

Dhe ato zbuluan fytyrat, të mbuluara me qime të ngjyrave të ndryshme, gjë që i habiti të gjithë, ndërsa vetë Pikëllamës i ra të fikët.

- Betohem për nderin tim se kurrë nuk kam dëgjuar histori si kjo, - tha Sançoja. - Dhe vdeksha në paçin të paguajnë një berber këto të shkretat!

- Nëse Don Kishoti nuk na bën derman, ne do të vdesim me këtë mjekër, - tha njëra nga dymbëdhjetë shoqërueset.

- Kurrë! - u hodh Don Kishoti.

Premtimi i tij përmendi zonjën Pikëllama, e cila tha:

- Magjistari do të dërgojë tani një kalë druri, tek i cili hipin dy veta e që quhet *Klavinjelo Këmbëshpejti*. Ai ka një kunj në ballë, me anë të të cilit bëhet zap.

- Edhe të hipi aty më duhet! - u hodh Sançoja. - E pse? T'u heq qimet këtyre!

- Sançoja do t'i zbatojë urdhrat e mi, por veç të shfaqet ai kalë! - tha Don Kishoti.

Ca njerëz si të egër erdhën në kopsht dhe sollën një kalë druri.

- Le të hipë këtu kush është kalorës, - tha njëri.

- Unë jo, - u hodh Sançoja.

- Edhe kush është shqytar duhet të hipë. Do t'ua lidhin sytë që të mos u merren mendtë. Do t'ua zgjidhin vetëm kur të mbarojë udhëtimi, - shtoi ai dhe ikën.

Pas shumë çastesh ngurrimi të Sanços, ata të dy hipën në kalë, u lidhën sytë dhe ja...

- Ja tek po fluturoni me një shpejtësi marramendëse. Zoti qoftë me ju! - dëgjoheshin zëra.

- Si i dëgjojmë këta kur po fluturojmë? - pyeti Sançoja dyshues.

- Mos u tremb, or mik, çdo gjë është në rregull, - tha Don Kishoti.

Po ndienin vapë. Duka dhe të tjerët, që dëgjonin të dy trimat e mezi mbanin të qeshurën, i vunë zjarrin nga bishti kalit dhe plasi mbushja që i kishin vënë në bark. Kali u hodh përpjetë dhe i rrëzoi të dy të përcëlluar. Zonja me Trebishtinën ikën, të tjerët u shtrinë përtokë pa nxjerrë zë dhe Don Kishoti e Sançoja u çuditën kur e panë veten në kopshtin nga qenë nisur. Në një ushtë qe kapur një letër e bardhë, ku qe shkruar me germa të arta se qe arritur qëllimi dhe tani duhej vetëm vetëfshikullimi i Sanços që të çmagjepsej Dylqinja e Tobozës. Duka u ngrit e i përqafoi. Dukesha e pyeti Sançon për udhëtimin.

- Unë, - tha ai, - hapa sytë pa lejen e ustait dhe pashë diellin, ca dhi...

- Po ti? - e pyeti Don Kishotin duka.

- Unë ndjeva veç nxehtësi, - tha Don Kishoti.

Sançoja ngulte këmbë në ato që kishte parë, ndaj ata i sosën pyetjet për udhëtimin, duke përfunduar këtu aventura me Pikëllamën.

Pasi u kënaqën nga kjo aventurë, duka dhe dukesha donin të vazhdonin më tej, ndaj e thirrën Sançon e i thanë të bëhej gati të merrte në dorëzim ishullin.

- Tani që pashë qiellin lart, më iku dëshira të sundoj një copë të vogël toke, ndaj a më jep dot një copë qiell? - qe përgjigjja e tij.

- Unë këtë kam në dorë, qiellin e ka Perëndia, - u përgjigj duka.

- Po mirë, po e provoj.

- Nuk ka më mirë për njeriun se të japë urdhra. Do të të pëlqejë.

- Do të vishesh gjysmë si dukë e gjysmë si ushtar, se atje do të të duhen edhe shkronjat, edhe armët.

- Armët po, shkronja nuk më duhen, se vetëm *a*, *b*, dhe *c* di.

Ndërkohë hyri Don Kishoti, i cili i mbajti Sanços një ligjëratë të tërë për fatin e mirë të tij dhe shumë këshilla për qeverisjen e ishullit.

- Nëse do të ndjekësh këto këshilla që të dhashë, - e mbylli ai, - do të kesh famë të përjetshme.

- Mos ki merak, - u përgjigj shqytari, - unë më mirë pranoj të jem Sançoja në qiell se guvernator në Ferr.

- Ti vetëm për këtë e meriton guvernën, - tha Don Kishoti.

Shakaja vazhdoi.

Duka e dukesha i dhanë Sanços shoqërues me në krye shërbëtorin e tyre (atë që luajti Trebishtanin) dhe u nisën në një fshat (që Sançoja duhej ta merrte për ishull).

- Për djall, imzot, fytyra e zëri i tij më ngjajnë me Trebishtanin.

- Ashtu më duket, por nuk mund të jetë kjo. Lëre tani këtë!

- Unë po e mbyll gojën, por do ta vrojtoj, që ta zbuloj.

Sançoja u nis, ndërsa Don Kishoti ndenji në kështjellë dhe e ndjeu shpejt mungesën e shqytarit. Si hëngrën darkë, ai shkoi të flinte, duke mos e pranuar shërbimin e katër vajzave që i ofroi dukesha. Nuk po e zinte gjumi. U ngrit, hapi dritaren dhe ja tek dëgjoi ca zëra vajzash, që fjaloseshin

nën dritaren e tij. Nga biseda mori vesh se njëra prej tyre, Altisidora, dashuronte pikërisht Don Kishotin. Ajo filloi të këndonte me vargje prekëse, që e bën kalorësin të ndiente të dridhura në trup, të zhvillonte një monolog të famshëm për besnikërinë e tij ndaj Dylqinjës e së fundi të mbyllte dritaren e të futej në shtrat. Ai mezi fjeti nga mendimet që i kishte zgjuar Altisidora. U ngrit herët, u vesh dhe u nis për në sallën e ngrënies, ku e priste duka e dukesha. Në një kthinë po e priste Altisidora me shoqen e saj. Ajo bëri sikur i ra të fikët.

- Kjo vashëz e gjorë, sa kohë jeni ju këtu, nuk do të vijë dot në vete, - i tha shoqja e saj.

- Merrni masa që sonte në dhomën time të ketë një lahutë e me vargjet e mia do të përpiqem ta ngushëlloj, - u përgjigj Don Kishoti.

Vajzat i thanë dukës e dukeshës për lahutën dhe të gjithë bashkë menduan t'i punonin një rreng tjetër Don Kishotit. Kështu, në darkë, kur kalorësi i arratisur po këndonte vargjet e krijuara nga vetë ai, një litar zbriti mbi dhomën e tij. Në të qenë varur këmborë dhe dikush pas tyre zbrazi një thes me maçokë, tre prej të cilëve hynë në dhomën e Don Kishotit. Zhurma e këmborëve dhe e maçokëve qe e tmerrshme. Don Kishotit iu turr një maçok, që e gërrici keqas në fytyrë dhe kalorësi u turr si i tërbuar në dyluftim me të, sado që të tjerët përpiqeshin ta ndanin. Aventura mbaroi keq për të gjorin Don Kishot, i cili ndenji shtrirë në shtrat nga gërricjet e maçokut.

Le të kthehemi te Sançoja. Sançon e pritën si guvernator në fshatin e "dhënë" nga duka. Pas ceremonisë e çuan në gjykatë, ku dha zgjidhje për ca çështje që iu shtruan, zgjidhje që i habitën të gjithë aty, duke i vënë edhe ata që ishin

paralajmëruar nga duka për Sançon në dyshim të madh në ishte i marrë a shumë i zgjuar.

Atë e udhëhoqën nga gjykata në pallat dhe e ulën të hante drekë në një sofër plot të mira e me shërbëtorë gati. Sapo zgjaste dorën të merrte diçka nga pjatat, mjeku i tij prekte me një shufër pjatën dhe e hiqnin shërbëtorët menjëherë. Kjo vazhdoi derisa Sançoja mësoi nga mjeku se kështu ai do të kujdesej për të dhe i nxehur keq i tha atij të shporrej, se do t'ia thyente në kokë karrigen ku qe ulur. Kur e pa aq të nxehur, mjeku ia mbathi, por në çast hyri një lajmëtar me një letër nga duka, i cili e njoftonte se duhej të bëhej gati të mbronte ishullin nga armiqtë si dhe për katër spiunë, që kishin hyrë fshehurazi në ishull e donin ta vrisnin.

- Ka ardhur një hallexhi, fshatar, - njoftoi një shërbëtor.

- Kaq kokëtrashë është, sa vjen tani kur nuk duhet?! Kontrollojeni dhe futeni.

Hyri fshatari, iu gjunjëzua Sanços e filloi të tregonte hallin, të cilin e përfundoi me fjalët:

- I lutem zotërisë suaj të më japë nja gjashtëqind dukate, që ta ndihmoj tim bir të fillojë jetën me shtëpi më vete.

Sançoja u ngrit më këmbë dhe i ulëriu me tërë fuqinë që të zhdukej në çast:

- Or zuzar, po ku t'i gjej unë gjashtëqind dukate, kur sapo jam bërë guvernator?!

Fshatari u largua kokulur.

E ndërkohë Don Kishoti po rrinte i mërzitur në shtrat, i sakatosur nga thonjtë e maçokut, kur ndjeu dikë të hapte derën. Ai u mbështoll mbi jorgan dhe priti të shihte Altisidorën, kur në derë u duk me një qiri të ndezur zonja Rodriges. Don Kishotit iu duk si shtrigë, ndaj u tremb, por më shumë u tmerrua zonja nga pamja e tij.

- Unë nuk jam fantazmë, - tha ajo. - Vij te ju e shtyrë nga një hall i madh.

- Se mos vjen si ndërmjetëse? - tha Don Kishoti.

- Jo, zotëri, dua të më çlironi nga halli im.

Dhe zonja i tregoi hallin e saj. I rrëfeu se si mbeti e ve dhe për vajzën e saj. Madje i tregoi ca të fshehta për sëmundjen e dukeshës.

- O Zot, ç'më dëgjojnë veshët?! - thirri Don Kishoti.

U hap dera me zhurmë dhe qiriri i zonjës Rodriges u fik. Ca duar e kapën për fyti dhe po kështu Don Kishotin e zbuluan, e pickuan në çdo vend të trupit. Dhe e gjitha kjo ndodhi për rreth gjysmë ore e në heshtje dhe pastaj fantazmat u zhdukën. Zonja Rodriges doli nga dhoma duke qarë për hallin e saj, ndërsa Don Kishoti mbeti i vetëm mbi shtrat duke u munduar të kuptonte se çfarë kishte ndodhur.

Kurse Sançoja atje në guvernën e tij po priste me zor të vinte darka dhe, kur mbërriti (çomlek e këmbë viçi të ziera), iu fut sa s'la kusur.

- Tani e tutje, - i tha mjekut, - dua të më jepni më mirë gjellë të thjeshta që të mbushin barkun e jo të talleni me mua. Kam ndër mend t'u dal zot fshatarëve të ndershëm.

Pas darkës, i shoqëruar nga të tjerë, bëri inspektimin e guvernës. Në rrugë po ziheshin një grup njerëzish me shpata. Palët paditën njëra-tjetrën para Sanços. Shkaku i zënkës kishte qenë kumari. Pasi e zgjidhi çështjen, Sançoja tha:

- Do të urdhëroj të mbyllen vendet e kumarit.

Gjatë inspektimit ai zgjidhi edhe çështje të tjera, si ajo e vajzës së bukur me të vëllanë, që kishin dalë natën nga shtëpia fshehurazi për të parë botën. Po aq i pëlqeu vajza shërbëtorit të tij, sa vendosi ta kërkonte të nesërmen për

nuse. Edhe Sanços i pëlqeu shumë djaloshi, i vëllai, sa vendosi t'i jepte atij të bijën për grua kur t'i vinte koha. Kur inspektimi përfundoi, Sançoja u kthye në pallat.

Kreu 13

Mbani mend natën kur Don Kishotin dhe zonjën Rodriges i kopanisën? E pra, këtë e pati bërë Altisidora me dukeshën, pasi kishin përgjuar bisedën e tyre. Pastaj duka e dukesha shkruan një letër për Tereza Pançën e bashkë me një dhuratë ia nisën me një pazh.

Pazhi arriti tek Tereza, një fshatarkë rrondokope rreth të pesëdhjetave, dhe e përshëndeti më gjunjë, i vuri në qafë vargun me korale, i dha letrën e Sanço Pançës e të dukeshës dhe ajo i kërkoi t'ia lexonte. Ai ia lexoi. Dukesha e vinte në dijeni se Sançoja ishte bërë guvernator dhe Tereza, pasi i dha urdhër së bijës t'i përgatiste mysafirit për të ngrënë, u nis t'u tregonte letrat e lajmet të tjerëve. Dhe ja tek takoi priftin e Karraskon, që u çuditën nga ato që lexuan e koralet që panë, ndaj u turrën në shtëpinë e Terezës të takonin pazhin. E pyetën atë dhe ai vërtetoi sa qe shkruar, por të dyve nuk u shpëtoi tallja e fshehur në fjalët e tij.

- Mund të mos e besoni, - tha pazhi, - por është e vërtetë. Që të bindeni, le të vijë ndonjë nga ju me mua e të shohë të vërtetën.

Prifti ia mbushi mendjen pazhit që të shkonte për darkë nga ai, ndërsa Tereza, që nuk u besonte shakave të Karraskos, shkoi te shërbëtori i kishës t'i shkruante letër Sanços e dukeshës.

Ndërkohë Sançoja sa qe ngritur nga gjumi, hëngri mëngjesin e lejuar nga mjeku (më shumë i uritur mbeti)

dhe pastaj u nis të zgjidhte çështje të tjera të "ishullit". Sa zgjidhi të parën, po ndihej i lodhur. I erdhi një letër nga Don Kishoti dhe sekretari i tij filloi t'ia lexonte me zë, që ta dëgjonin të gjithë. E dëgjoi Sançoja e të tjerët letrën e mençur të Don Kishotit plot këshilla për të dhe pastaj u tërhoq mënjanë me sekretarin që t'i shkruante përgjigjen. Në përgjigje iu ankua për mjekun, që e mbante me zor në dietë, dhe i tregoi gjithë ç'kishte bërë në ishull ato ditë. E mbylli letrën me urimin: "Zoti ju mbrojttë nga magjistarët dhe më lejoftë mua të mos i lë këtu kockat!"

E nisi letrën sekretari e Sanço Pança iu kthye qeverisjes se guvernës, për të cilën, për hir të së vërtetës, bëri ca reforma të mira. Po le të kthehemi tani te Don Kishoti.

Pasi iu shëruan plagët e maçokut, ai donte të kërkonte leje që të shkonte në Saragozë. Dhe pikërisht kur po hanin drekë e gatitej të bënte kërkesën, një grua me vello të zezë u plas te këmbët e tij, ndërsa një tjetër rrinte pak më tej. Aq po qante ajo, sa i habiti të tërë. Kur hoqi nga fytyra vellon, ata panë se qe zonja Rodriges dhe tjetra e bija. Ajo kërkoi leje t'i drejtohej Don Kishotit dhe iu ankua atij që ta ndihmonte. Kur ai e pyeti se ç'hall kishte, ajo i tha se kërkonte që ta detyronte fshatarin që i kishte mashtruar të bijën, që të martohej me të.

- Qëllimi im është të ndihmoj të tjerët, ndaj do ta gjej këtë djalë e, në mos e mbajttë fjalën, do ta vras.

- Nuk është nevoja të shkosh ta kërkosh, - i tha duka. - Unë do ta lajmëroj dhe ju bëni dyluftim me të.

Dhe kështu duka dha urdhër të merreshin masa për dyluftimin, ndërsa dukesha urdhëroi që të kujdeseshin për dy gratë. Ndërkohë një pazh solli letrat e Terezës dhe dukesha e lexoi me zë letrën për të, përmbajtja e së cilës i

zbaviti të gjithë, dhe pastaj iu lut Don Kishotit që t'u lexonte edhe letrën për Sançon. Ai e hapi dhe e lexoi. Të gjithë qeshën e brohoritën e për fat atë çast arriti një lajmëtar, që e kishte çuar Sanço Pança me letrën për Don Kishotin. Edhe këtë letër e lexuan me zë të lartë dhe dukën ajo e bëri të mendonte se Sançoja nuk qe fare kokëbosh.

Sançoja ndërkohë qe në gjumë kur u dëgjuan zhurma të tmerrshme, që e bënë të humbte toruan. Nja njëzet veta me shpata në duar u sulën tek ai duke thirrur:

- Merrni armët, zoti guvernator!

- E pse? Unë nuk marr vesh nga kjo.

- Na prini si guvernator, se juve ju takon kjo!

- Hajt, pra, më armatosni! - tha Sançoja.

E armatosën gjer në dhëmbë dhe i thanë t'u printe.

- E qysh të eci unë me tërë këto që më veshët?! - tha Sançoja.

- Ecni para, zoti guvernator, se ju rëndon frika, jo veshjet! - i tha dikush nga turma.

Tek deshi të lëvizte, Sançoja u gremis dhe u vra keq. Nuk mundej as të lëvizte kur e goditnin, veç u mblodh kutullaç të mbrohej. Dikush hipi mbi trupin e tij e u jepte urdhër të tjerëve. Pastaj u dëgjuan thirrje:

- Fitore! Fitore! Ngrihuni, zoti guvernator!

E ngritën Sançon, po kur e fshinë, i sollën verë dhe e çarmatosën, atij i ra të fikët dhe atyre që ia kishin ngritur kurthin e lojës u erdhi keq.

Kur erdhi prapë në vete, ai u vesh nxitimthi, çka i habiti të tërë, dhe u sul te stallat, te veshgjati i tij. I hipi dhe iu drejtua të pranishmëve.

- Më lini të kthehem në lirinë time! Nuk kam lindur për guvernator. I thoni zotit dukë se erdha e po iki pa një qindarkë në xhep.

E lanë të shkonte.

Rrugës së kthimit Sanço Pança, hipur mbi gomar, pa nja gjashtë muhaxhirë, që e vunë në mes dhe ia morën një kënge me fjalë të pakuptueshme. Sançoja u dha çfarë kishte. Njëri prej tyre i nguli sytë e i habitur thirri:

- Vëlla, Sanço, si nuk e njeh Rikate Arabin, komshiun tënd?

- E si të të njoh kështu si je veshur!? - i tha Sançoja. - Si guxove e u ktheve? Po të kapën, e di çfarë do të të bëjnë?

- Veç në më spiunofsh ti, - u përgjigj Rikatja.

Pastaj u ulën të tërë bashkë e ia shtruan me të ngrëna e verë.

- Ti e di sa na trembi urdhri që nxori madhëria e tij për fisin tim. Ndaj ika me ta, por kudo ku vajtëm nuk na pritën siç deshëm. Nuk ka si Spanja. Tani do të vete të gjej floririn e fshehur kur ika, ndaj, po të vish me mua, do të të jap dyqind skude.

- Po të qe për para, nuk hiqja dorë nga një punë që do të më kishte mbuluar me ar.

- Çfarë pune?

- Guvernator i ishullit.

- Ç'ishull? Ku ka ishuj që s'janë në mes të detit?! - pyeti tjetri i çuditur.

- Ka ore, si nuk ka?

- Po çfarë fitove?

- Që nuk jam i aftë të qeveris, ja këtë! Dhe tani hajt, mbathja e lërmë të ndjek rrugën time!

U ndanë dhe Sançoja vijoi rrugën i qetë.

Nata e zuri rrugës. Ndërsa po kërkonte një vend për të fjetur, u gremis në një gropë të thellë bashkë me veshgjatin. Qaj e rënko i gjori për fatin e tij të hidhur, që e çoi nga

guvernator në atë varr prej nga ndoshta nuk do të dilte dot. Gjeti një vrimë nga hynte dritë dhe e zgjeroi pak. Eci nëpër të bashkë me gomarin.

Fati e deshi që në atë kohë Don Kishoti po ecte buzë asaj grope e Rosinanti për pak sa nuk ra brenda, kur dëgjoi një zë që thërriste për ndihmë. Iu duk i njohur ai zë dhe ndaloi.

- Kush je ti që qan? - pyeti.

- E kush tjetër veç fatziut Sanço Pança?

Don Kishoti kujtoi se Sançoja kishte vdekur dhe tashmë i fliste shpirti i tij nga varri.

- Unë jam Don Kishoti, - tha ai.

U dëgjua pallma e gomarit dhe Don Kishoti e njohu menjëherë. U nis me të shpejtë për në kështjellë që të lajmëronte dhe të gjorin mezi arritën ta nxirrnin nga gropa me ca litarë. Pastaj shkuan në Pallat, ku Sançoja u përkul para dukës e dukeshës e u tregoi për punët si guvernator. Don Kishoti u lehtësua kur e mbaroi ligjëratën, se broçkullat nuk qenë edhe aq me zarar. Dukesha dha urdhër t'i jepnin për të ngrënë, gjë që Sançoja e priti me qejf të madh.

Duka e dukesha kishin përgatitur një djalosh (të zëvendësonin të vërtetin, që nuk e gjetën) që të ndeshej me Don Kishotin, dhe ky i fundit u gëzua shumë që kishte rastin të tregonte trimërinë e tij e të plotësonte kërkesën e zonjës Rodriges.

Erdhi dita e dyluftimit. Në vend të fisnikut mashtrues duka kishte vënë Tosilosin, shërbyesin e tij, që i mbuluar me helmetë nuk njihej fare. Tosilosi iu afrua mjeshtrit të ceremonive, i cili u habit kur e dëgjoi:

- Meqë u dashka të ndeshem për t'u martuar me atë vajzë, unë e quaj veten të mundur.

- Atëherë edhe unë e kam fituar betejën, - tha Don Kishoti.

Tosilosi hoqi helmetën dhe të gjithë panë fytyrën e shërbyesit. Duka u inatos që ai ndryshoi planin.

- Na gënjyen e nuk na prunë dhëndrin e vërtetë! - thirrën të dyja gratë njëherësh.

- Këtë e kanë bërë magjistarët, armiqtë e mi, - tha Don Kishoti.

- Don Kishotit i ndodhin gjëra të çuditshme, ndaj edhe kjo mundet, - tha duka. - Mendoj që ta shtyjmë dasmën nja pesëmbëdhjetë ditë e dhëndrin ta futim në burg, se mos i ndryshon fytyra.

- Më mirë gruaja e tij se e dashura e një fisniku mashtrues, - tha e bija e zonjës Rodriges. - Unë pranoj të martohem me të.

Tosilosin e futën në qeli, turma u shpërnda dhe u pa se shpejt do të kishte dasmë.

Don Kishoti vendosi të largohej nga kështjella, duke i kërkuar leje dukës e dukeshës. Sanços i dhanë letrën e Terezës dhe ai qau kur ia lexuan. I lejuan të iknin, e dolën t'i përcillnin. Sançoja qe i kënaqur edhe prej dyqind skudave që kryeshërbëtori i kishte futur në kuletë e për të cilat Don Kishoti nuk dinte ende gjë. Por ja ku u dëgjua zëri i Altisidorës, që shfrynte se i kishin marrë tri shami e llastikat e çorapeve.

- Sanço, mos i ke marrë ti? - pyeti Don Kishoti.

- Shamitë i mora, por jo llastikat.

- I ktheni ato që keni marrë duke përfituar nga zemërgjerësia ime, ndryshe do të luftoni me mua! - tha duka.

- Unë kurrë nuk kam qenë hajdut, por ajo flet kështu se është marrosur nga dashuria, siç e pranon edhe vetë. Mos mendoni keq për mua e më lejoni të iki! - tha Don Kishoti.

- Falmë që të akuzova për llastikat, se ja tek i kam! - thirri Altisidora.

- E sheh, imzot? E ç'hajdut jam unë?! - u hodh Sançoja.

Don Kishoti u përshëndet me të gjithë dhe u largua bashkë me Sançon.

E ja ku dolën në fushë të hapur e më pas në fillim të një pylli.

- Liria është nga gjërat më të paçmuara, o Sanço, - tha Don Kishoti. - Me gjithë ato që kishim në kështjellë, unë them se lum ai që ka një copë bukë pa ia pasur kujt borxh.

- Nuk më harrohet cipëplasura Altisidorë, imzot. Zemërgur je treguar me të. Unë nuk e kuptoj se çfarë pa tek ti që i pëlqeve, - tha Sançoja.

- Eh, Sanço, ka dashuri shpirti e trupi! Kjo e shpirtit është për vetitë e mira e mjafton të mos jesh fare lugat e me veti të tilla që të shpërthejë dashuria.

Don Kishoti u ngatërrua duke ecur në ca rrjeta jeshile.

- Kjo paralajmëron aventurë, o Sanço, - tha ai.

U turr t'i këpuste ato, kur para tyre u shfaqën dy vajza perri.

- Mos i këputni, zotëri! Do t'ju tregoj pse i kemi vënë, - tha njëra prej tyre.

Dhe rrëfeu se si vinin nga zonat rrotull në grup, ngrinin çadra për të pushuar e vinin rrjeta për shpendë.

- Po ju pëlqeu, jeni i mirëpritur si mysafiri ynë, - e ftoi ajo.

- Ju falënderoj për ftesën dhe veç të hapni gojën dhe më keni në shërbimin tuaj. Unë që flas jam Don Kishoti i Mançës, për të cilin do të keni dëgjuar.

- Oh, - tha vajza tjetër, - ky është ai i historisë së shkruar për të dhe tjetri duhet të jetë Sanço Pança, shqytari i tij shakaxhi.

- Dora vetë, - tha Sançoja.

Ndërkohë u afrua edhe vëllai i vajzave dhe ato i treguan për Don Kishotin. U mblodhën edhe nja tridhjetë të tjerë dhe të gjithë morën vesh për ata të dy. I ftuan te çadrat, ku qe shtruar dreka. Don Kishotin e vunë në krye.

- Mirënjohës për nderin që më bëtë, unë do të ndaloj dy ditë në mes të rrugës së Saragozës e do të trumbetoj se këto zonjushat këtu janë vajzat më të mrekullueshme në botë, kuptohet: veç Dylqinjës sime.

- A ka njeri të thotë se ustai im nuk e mban zotimin e tij të madh? - thirri Sanço Pança.

- Po a ka, o Sanço, hajvan më të madh se ti? - iu hakërrye Don Kishoti. - Pse fut hundët? Ec tani e më shalo Rosinantin, se do të nisem të mbaj zotimin! - shtoi e u ngrit. Sado u përpoqën që ta ndalnin, ai mori ushtën në dorë e u turr i ndjekur nga Sançoja dhe turma, që donte të shihte si do të përfundonte kjo gjë e paparë.

Don Kishoti doli në mes të rrugës duke bërtitur, kur një turmë kalorësish u duk dhe i thirrën atij e Sanços t'u hapnin udhën demave. Ata nuk lëvizën. E nuk u desh shumë dhe demat arritën, rrëzuan e dërrmuan Sançon, Don Kishotin, veshgjatin e Rosinantin e gjorë. Don Kishoti mezi u ngrit dhe u thirri nga pas të qëndronin, gjë që nuk ndodhi, dhe të dy: usta e shqytar, u hipën kafshëve e me turp u larguan prej aty.

Arritën në një përrua, ku freskuan të dhemburat, dhe Sançoja hapi hejbet e iu shtrua drekës.

- Ah, or Sanço, duhet të bësh diçka që të të qetësohen plagët: merr frerët e Rosinantit e vetëndëshkohu që të çmagjepset Dylqinja.

- Ja, të pushojmë pak, pa shohim e bëjmë. Do ta bëj një ditë, por bëj durim.

U ngritën e ecën dhe arritën në një han. Pas debateve me hanxhiun për ushqimin, sapo ky e solli e u ulën të hanin, nga dhoma ngjitur me ta u dëgjua:

- Zoti Heronim, sa të na sjellin darkën, na lexo diçka nga pjesa e dytë e "Don Kishotit të Mançës".

- Habitem si ju pëlqejnë broçkulla si ato, të cilave u ka ikur koha, zoti Huan.

- Megjithatë, ta lexojmë. Më pëlqen pjesa ku Don Kishoti jep dorëheqjen nga dashuria për Dylqinjën e Tobozës.

Don Kishotin sikur e pickoi grerëza.

- Kushdo që e thotë këtë, të vijë t'i tregoj në dyluftim se e vërteta nuk është kjo! - thirri ai.

- Cili je ti që po flet? - pyetën nga dhoma ngjitur.

- Vetë Don Kishoti, - thirri Sanço Pança.

Pa mbaruar mirë fjalën, u hap dera dhe hynë brenda dy kalorës.

- Pamja juaj dëshmon për Don Kishotin e vërtetë, yllin e kalorësisë, jo siç flitet nga autori i këtij libri këtu.

Don Kishoti e mori librin, e shfletoi shpejt dhe ia ktheu duke i rreshtuar tri arsye të pasaktësisë në të.

- Edhe emrin e sime shoqeje e paska ndryshuar, - tha Sançoja.

- Pra, ti duhet të jesh Sanço Pança.

- Dora vetë, - u mburr ai.

- E po libri të përshkruan ndryshe nga ç'je: llupës, kokëgdhe të madh.

- Më mirë të më kishte harruar fare, - tha Sançoja.

Dy kalorësit e ftuan për darkë Don Kishotin në dhomën e tyre dhe ai pranoi. Gjatë darkës e pyetën për Dylqinjën e Tobozës dhe ai u tregoi hollësisht çdo gjë për të, deri te vetëndëshkimi i Sanços për çmagjepsjen e saj.

- Ka një turne vrapimesh në Barcelonë, - tha Heronimi, - dhe aty mund të shprehësh zotësinë tënde, duke ia thyer hundët autorit të librit për ty.

Don Kishoti me Sançon shkuan të flinin, pasi ranë dakord me këtë.

U nisën herët në mëngjes. Nga fundi i ditës së gjashtë u ulën të kalonin natën në një pyll me lisa. Don Kishoti qe i mërzitur që Sançoja e kishte ndëshkuar veten vetëm me pesë fshikuj, ndaj mori e sajoi një si kamxhik me kapistrën e Rosinantit dhe kur Sançoja qe në gjumë, nisi t'i shkopsiste poturet. Por Sançoja e ndjeu e bërtiti.

- Lërmë të t'i heq urtazi poturet e të të jap kamxhikët, - tha Don Kishoti.

- E bëj vetë, - tha Sançoja teksa mundohej të mbante poturet, që Don Kishoti ia tërhiqte.

Pastaj, i lodhur nga kjo, Don Kishoti tha:

- Mirë, po i besoj vetëndëshkimit tënd.

Sançoja vajti të bënte vend për të fjetur nën një pemë e klithi i llahtarisur:

- Këtu ka këmbë njeriu!

Don Kishoti i preku me tahmin e u bind: nga pemët vareshin vërtet trupa.

Shpejt i rrethuan një bandë keqbërësish, por paratë Sanços nuk ia gjetën dot, se në atë çast erdhi kapedani, që urdhëroi të mos e preknin.

Don Kishoti po fliste me kapedanin, Rokenë, kur hipur mbi një kalë arriti një vajzë e veshur si djalosh, e cila iu prezantua këtij dhe i tregoi hallin e saj: i dashuri donte të martohej me një tjetër, ndaj ajo e pati qëlluar me plumba.

- Tani më mbro tim atë dhe më ndihmo të kaloj në Francë! - i tha ajo duke e çuditur kapedanin.

- Shkojmë të shohim a ka vdekur ai, - tha kapedani.

- Shkoj unë dhe e vë nderin në vend, - tha Don Kishoti, por kapedani Roke nuk ia vari dhe u nis me vajzën.

Rrugës ndeshën të plagosurin.

- Të kanë mashtruar, - i tha ai vajzës. - Nuk do të martohesha sot. Por të paktën do të vdes në krahët e tu.

Vajzës i ra të fikët mbi të. E sollën në vete, por i dashuri vdiq. Atëherë ulërimat e saj shpuan qiellin. Të gjithë u përlotën. Edhe vetë Rokeja. Ai urdhëroi që trupin ta çonin tek i ati për varrim, ndërsa vajza u nis në manastir. Rokeja u kthye tek të vetët. Ndërkohë Don Kishoti se çfarë po u përralliste atyre.

Rokeja ndau plaçkën. Erdhën ca hajdutë dhe lajmëruan për një grumbull njerëzish. Banda u nis t'i gjuante. I solli udhëtarët aty dhe Rokeja, pasi dëgjoi për paratë që kishin, kërkoi shumë pak e të tjerat nuk ua preku.

- Kapedani të falë gjënë e tij, - pëshpëriti njëri nga banditët.

Ai e dëgjoi. Nxori shpatën dhe ia ndau kokën më dysh. Të tërë u shtangën.

Pastaj ai i shkroi një letër një mikut të tij në Barcelonë për mbërritjen e Sanço Pançës dhe Don Kishotit.

Tri ditë Don Kishoti ndenji te hajdutët. Çuditej tek shihte tërë kërshëri se si jetonin, si linin përgjysmë bukën e ngriheshin për sulm, si nguleshin diku e rrinin në përgjim.

Përherë përdornin zbulues e Rokeja fshihej natën edhe nga të vetët, se askujt nuk i besonte.

Me gjashtë trima të tij ai e shoqëroi Don Kishotin e Sanço Pançën nëpër rrugë të fshehta derisa iu afruan Barcelonës. Në sheshin e qytetit, në prag të festës së Gjon Pagëzorit, Rokeja u përqafua me ta, i dorëzoi Sanços dhjetë skude dhe iku. Për herë të parë Don Kishoti e Sançoja panë aty detin e në liman anije me flamuj të ndryshëm. Tinguj të fortë borish dëgjoheshin nga anijet.

Dukej se po niste një betejë imagjinare detare. Edhe nga qyteti dilnin në breg kalorës të stërvitur hipur mbi kuaj, të cilët jepnin shfaqje me veprimet e tyre. Deti e toka gëzonin me të shtëna. "Po ku i kanë këmbët tërë këto ngrehina që ecin mbi ujë?" - mendonte Sançoja.

Njëri kalorës (qe ai që Rokeja i kishte nisur letrën më parë) erdhi pranë Don Kishotit e i uroi mirëseardhjen:

- Mirë se erdhe te ne, o trimi Don Kishot, ti i vërteti e jo ai i librit me histori të gënjeshtërta për ty! Mirë se erdhe, o maja e kalorësisë së arratisur!

Kalorësit përreth bënin veprime të ndryshme e shumë zhurmë.

- Patjetër këta na njohin, o Sanço! Domosdo e kanë lexuar historinë time të vërtetë dhe atë të gënjeshtërtën.

- Jemi shërbëtorë dhe miq besnikë të Roke Ginartit, - tha kalorësi që i uroi mirëseardhjen.

- Atëherë, jam në shërbimin tuaj e na pri për atje ku do, - i tha Don Kishoti.

Kalorësit e vunë në mes Don Kishotin e u nisën. Për dreq, dy nga ata fëmijët e mbrapshtë, që nuk mungojnë kurrë rrugëve, iu afruan Rosinantit e gomarit e u futën nga një grusht gjemba poshtë bishtit. Kaq u desh që kafshët e gjora

të tërboheshin e t'i turpëronin dy kalorësit duke i rrëzuar përdhe.

Fëmijët u zhdukën. Dy kalorësit u çuan, u hipën përsëri kafshëve, u bënë përsëri hijerëndë e nën tingujt e muzikës arritën më në fund në shtëpinë e kalorësit që u uroi mirëseardhjen.

Kalorësi, i quajtur Antonio Morena, qe i pasur, qejfli qyfyresh. Ai po vriste mendjen se si të kënaqeshin të gjithë me marrëzitë e Don Kishotit. E nxori në ballkon, që ta shihnin të gjithë. Atë ditë Morenoja kishte ftuar për drekë miqtë. Sjellja e tyre me Don Kishotin qe e përzemërt dhe ai qëndronte hijerëndë e i lumtur nga nderi që i bëhej. Sançoja këpuste shumë nga ato të tijat, që i bënin njerëzit të prisnin si të magjepsur se çfarë do të thoshte më tej.

- Më kanë thënë se je llupës i madh, o Sanço, - tha Antonioja. - Madje, pasi dendesh, fsheh edhe për më vonë.

- Aspak e vërtetë, - tha Sançoja. - Imzot mund ta vërtetojë se kemi ngrënë edhe veç një dorë lajthi në ditë. Po kur kam se çfarë të ha, nuk bëj naze hiç.

- Vërtet, kur ka uri, ha e nuk ia përton. Po kur ka qenë guvernator, ka mësuar të hajë edhe fara me pirun, - tha Don Kishoti.

- Pse, paska qenë guvernator!?

- Po, - tha Sançoja. - Qeverisa dhjetë ditë e m'u neveritën gjithë qeverisjet e botës.

Mbaruan bukën dhe Antonioja e çoi Don Kishotin në një dhomë tjetër, ku ishte një tryezë, mbi të cilën qëndronte një kokë guri si bust i perandorëve romakë.

- Tani do t'ju tregoj diçka që do të mbetet sekreti ynë.

- Ta premtoj këtë, - tha Don Kishoti.

Antonioja i rrëfeu se kokën e kishte bërë një magjistar i madh.

- Ajo u përgjigjet pyetjeve që i bëjnë në vesh, - tha ai.

Don Kishoti u çudit.

- Mendo sot për pyetjet dhe nesër t'ia bësh, se sot është e premte dhe të premteve nuk punon.

Në mbrëmje e nxori Don Kishotin shëtitje në qytet. E kishin hipur mbi një mushkë të madhe, veshur me një pelerinë, në shpinë të së cilës, pa e vënë re, i kishin qepur një letër me mbishkrimin: "Ky është Don Kishoti".

Tërë njerëzit e lexonin me zë dhe Don Kishoti tha i çuditur:

- E sheh se ç'do të thotë të jesh kalorës?! Të gjithë më njohin.

Por ja që kapardisjen e Don Kishotit e ndërpreu një kastilian, që thirri:

- More i marrë, po si arrite deri këtu e nuk vdiqe nga druri që ke ngrënë?! Ik ore i çmendur në shtëpi e jepu fund marrëzive!

- Mos jep këshilla pa t'i kërkuar, or vëlla. Trimëria kudo nderohet, - i tha atij Antonioja.

- Mirë e ke, - tha kastiliani e vazhdoi rrugën.

Në mbrëmje u kthyen në shtëpi, ku gruaja e zgjuar e Antonios kishte organizuar një mbrëmje vallëzimi dhe dy shoqe të saj, tepër shakaxhesha, e lodhën Don Kishotin duke e marrë në vallëzim e duke i ardhur sheshazi rrotull. Por kupa u mbush.

- Sjelljen tuaj, zonja, shiteni diku tjetër, se unë e kam mbretëreshën e dëshirave të mia, Dylqinjën e Tobozës! - bërtiti ai e pastaj i stërlodhur u rrëzua përtokë.

- Po ç't'u desh vallja, o ustai im?! - i tha Sançoja, që u turr për ndihmë. - Pse je kalorës trim, nuk duhet doemos të jesh valltar i mirë.

Pastaj e çoi në shtrat dhe e mbuloi me kujdes.

Të nesërmen Antonioja, e shoqja, Don Kishoti, Sançoja, dy miq e dy damat shakaxhesha u kyçën në dhomën ku qe tavolina.

- Sa jemi këtu? - e pyeti kokën Antonioja.

Koka u përgjigj saktë, duke i çuditur të gjithë.

E pyetën të gjithë me radhë. Don Kishoti e pyeti për çmagjepsjen e Dylqinjës e vetëfshikullimin e Sanços. Dhe si mori përgjigje pozitive, tha:

- Tani që u sigurova për çmagjepsjen e Dylqinjës nuk dua të di më.

I fundit e pyeti Sançoja:

- Më qafsh, moj kokë, a do të qeveris prapë? A do të kthehem në shtëpi?

- Qeveritar je kur të kthehesh në shtëpinë tënde, - iu përgjigj koka.

Habia qe e madhe dhe askush nuk e dinte që përgjigjet i jepte një nipi i Antonios, i cili qe fshehur në një dhomë poshtë tavolinës e që lidhej me këtë përmes këmbës që qe bosh.

Don Kishoti me Sançon dhe dy shërbëtorë një ditë hynë në një shtypshkronjë. Punëtorët i treguan çdo gjë. Atje takoi edhe përkthyesin e një libri që po shtypej dhe bisedoi me të për ca fjalë.

- Pres të fitoj rreth një mijë dukate nga botimi i parë, - tha ai.

- Goxha fitim, - i tha Don Kishoti.

Pastaj më tutje pa se punohej pjesa e dytë e "Hidalgos mendjemprehtë Don Kishoti i Mançës".

Kjo e mërziti shumë, ndaj doli nga shtypshkronja.

Në mbrëmje Antonioja, dy miq të tij e Don Kishoti me Sançon bënë një vizitë në liman. Anija kryesore në fillim e pas saj të tjerat shtinë me top për nder të tij. Buçitën boritë. Don Kishoti u ngjit në anije, detarët e përshëndetën dhe komandanti i saj tha:

- Kjo është ditë e shënuar për mua të shoh Don Kishotin e Mançës, thesarin e kalorësisë.

Pastaj u ulën në ndenjëse, ndërsa rremtarët, me një urdhër, filluan punën të zhveshur. Rremtari i parë pranë Sanços e kapi atë e ia hodhi si top tjetrit e pastaj e hodhën dorë më dorë të gjithë me radhë, sa i gjori Sanço u bë telef. Don Kishoti vuri dorën në shpatë e bërtiti:

- Kush do të guxojë të më prekë, do ta vras! Nuk dua të më hidhni edhe mua ashtu!

Nostromi nisi t'i qëllonte herë-herë me kamxhik rremtarët në shpinë dhe ata u jepnin më fort rremave.

Don Kishoti e pa këtë si rast të mirë për Sançon që të ndihmonte në çmagjepsjen e Dylqinjës së Tobozës. Kapiteni deshi të dinte çfarë ishte kjo çmagjepsje dhe pikërisht atë çast u shfaq një anije me rrema.

- Mos e lini t'ju shpëtojë! - u thirri ai rremtarëve.

Dhe pas shumë përpjekjesh arritën ta kapnin, por papritur dy turq të dehur të anijes së kapur qëlluan e vranë dy marinarë në bord. Kapiteni u xhindos dhe vendosi t'i varte të gjithë robërit. I çoi në liman, ku po priste zëvendësmbreti.

- Pse do t'i varësh këta? - e pyeti ai kapitenin.

Ai i tregoi arsyen. Zëvendësmbreti iu afrua komandantit të anijes së kapur, të cilit i patën lidhur litarin në qafë.

- Çfarë je ti, turk apo arab?

- Jam një grua e krishterë.

- E pabesueshme kjo!

- Mos më vrisni pa dëgjuar historinë e jetës sime! - tha ajo. - Dhe atëherë do të bindeni.

- Ta dëgjojmë, por mos mbaj shpresë për falje, - tha kapiteni.

Dhe djaloshi-vajzë u rrëfeu se si i ati kishte groposur thesarin, se si qe larguar nga Spanja ai i pari dhe pastaj vajza me të afërmit, se si kishte dashuruar Gaspër Gregorion, fqinjin e saj bukurosh. Ajo u tregoi se si u vendosën në Algjeri, ku mbretit i ra në vesh për bukurinë e saj dhe e thirri në Pallat dhe se si po aty sollën Gasprin e bukur, për të cilin rreziku i të qenit djalë i bukur qe më i madh, ndaj ajo e gënjeu mbretin duke i thënë se qe veshur si djalë, por qe grua. Tregoi se si Gasprin e çuan të jetonte te ca arabë të pasur derisa t'ia bënin peshqesh sulltanit dhe si mbreti e urdhëroi të kthehej në Spanjë, duke e ndarë nga Gaspri, me atë anije që e zunë rob.

- O Ana Feliks, o vajza ime e gjorë, jam yt atë që u ktheva të të marr! - u dëgjua një zë i mallëngjyer.

Sançoja hapi sytë i çuditur dhe pa Rikoten, fqinjin, që e kishte takuar ditën kur dha dorëheqjen si guvernator.

Ai i pohoi kapitenit e zëvendësmbretit se Rikote qe vërtet i ati i saj. Të gjithë u çuditën dhe kapiteni ua fali jetën. Pastaj menduan një plan për shpëtimin e Gasprit. Rikote pranoi të paguante shpenzimet.

Antonio Morena i ftoi atë e bijë në pallatin e tij.

E shoqja e Antonios e pëlqeu shumë vajzën, ndërsa Don Kishoti shprehu dëshirën të shkonte ai të çlironte Gasprin.

Një mëngjes, kur ai shëtiste buzë detit i veshur e i armatosur, pa t'i afrohej një kalorës, gjithashtu i armatosur.

- Unë jam Kalorësi i Hënës së Bardhë e bëmat e mia duhet t'i kesh dëgjuar. Do të ndeshem me ty e do t'i provoj botës e zonjës sime se jam më i forti. Po më munde, më vrit. Po fitova, ti do të kthehesh në shtëpinë tënde e për një vit nuk do të prekësh shpatë me dorë.

Don Kishoti e pranoi duelin.

Zëvendësmbretin e kishin lajmëruar për Kalorësin e Hënës së Bardhë dhe ai arriti tek të dy, sepse po fillonte dueli. Pyeti për shkaqet e kalorësi ia tregoi. Ai e lejoi duelin. Dhe kështu filloi. Kalorësi iu turr Don Kishotit dhe kali i tij qe më i shpejtë. E rrëzoi të gjorin Don Kishot keqas përdhe dhe e detyroi të pranonte se qe mundur.

- Vritmë, o kalorës, por Dylqinja e Tobozës është gruaja më e bukur në botë! - pëshpëriti Don Kishoti.

- Këtë nuk e bëj, por ti do t'i përmbahesh kushtit e do të kthehesh në shtëpi.

Don Kishoti pranoi. Kalorësi u largua. Don Kishoti u ngrit i zverdhur dhe e çuan në qytet mbi një tezgë.

Antonio Morenoja e ndoqi pas Kalorësin e Hënës së Bardhë për të parë cili ishte derisa e takoi në një bujtinë.

- E shoh që nuk më ndahesh, se do të dish cili jam. Jam një bashkëfshatar i Don Kishotit, Samson Karraskoja. Meqë Don Kishoti u përmbahet rregullave të kalorësisë rigorozisht, bashkë me të afërmit vendosëm që ta detyrojmë t'u japë fund marrëzive të tij.

- Më mirë ta lini Don Kishotin të mbetet aq i marrë sa ç'është, se ndryshe ato që bën ai e Sançoja nuk do t'i kemi

më. Megjithatë, unë nuk do t'i them gjë Don Kishotit e të shohim se si do të përfundojë kjo.

Në këto fjalë e sipër u ndanë.

Gjashtë ditë qëndroi shtrirë Don Kishoti. Sançoja përpiqej ta ngushëllonte. Ditën e gjashtë Antonioja i tha:

- Arriti në pallat Gaspër Gregori. E liruan!

Don Kishoti u kënaq.

- Do të kisha dashur ta kisha çliruar vetë, - tha ai.

Rikotja me të bijën i dolën përpara. Bukuria e djalit i mahniti të gjithë. Zëvendësmbreti e Antonioja pleqëruan punën se si t'i ndihmonin. E pikërisht për këtë Antonioja u nis për në kryeqytet. Pasi ngarkuan armët mbi gomar, edhe Don Kishoti e Sançoja u nisën.

- Imzot, - tha Sançoja, - t'i varim më mirë armët e unë t'i hipi gomarit, se nuk ecet më këmbë.

- Mirë e ke, - tha Don Kishoti.

Duke biseduar ecën derisa arritën në një fshat, ku qenë mbledhur shumë njerëz.

- Ja, le të na e zgjidhin çështjen këta të dy që nuk i njohim, - tha njëri nga turma.

- E zgjidh unë, - tha Sançoja. - Kam qenë guvernator.

Ia treguan çështjen e Sançoja e zgjidhi kënaqshëm, pastaj u larguan. Atë natë të dy fjetën në fushë.

Të nesërmen arritën në vendin ku qenë dërmuar nga demat.

- Të shndërrohemi në barinj edhe ne, o Sanço. Do të endemi me shqerra livadheve.

- Më pëlqen që ç'ke me të. Madje t'u themi edhe Karraskos, berberit dhe priftit.

- Do të kënaqemi të gjithë bashkë, - tha Don Kishoti. - Karraskos i pëlqen të thurë vargje. Prifti nuk e di, por, po deshi, le të thurë edhe ai.

Pastaj arritën në pyll, ku iu futën një darke të varfër dhe vetëm gjumi që i mundi qepallat e ngushëlloi Sançon e barkun e tij, ndërsa Don Kishotin mezi e zuri.

Kreu 14

Kur u zgjua, i tha Sanços:

- Unë rri zgjuar, ti ia fut gjumit i shkujdesur. Unë kreshmoj, ti llup. Unë qaj, ti këndon. Kjo më habit. Dua ta mbarosh punën e vetëfshikullimit urtë e butë.

- Imzot, m'u ngjitët me këtë vetëndëshkimin e nuk më latë rehat. Lërmë të fle, se ndryshe nuk do t'i heq vetes asnjë qime!

- O mosmirënjohës i përjetshëm! Po ti prej meje u bëre guvernator!

Ndërkohë që ata ziheshin kështu, nga larg u dëgjuan ca zhurma. Sançoja u fsheh nën veshgjatin, ndërsa Don Kishoti shtangu. Ishte një tufë derrash që e bënte atë zhurmë. I kishin vënë përpara ca njerëz për t'i çuar në pazar.

Kjo tufë e vuri përpara Don Kishotin, Sançon, veshgjatin e Rosinantin. Kur derrat u larguan, Don Kishoti tha:

- Ky është ndëshkimi që përmbyll mëkatin tim, o Sanço.

- Hajde të shtrihemi përsëri, - tha Sançoja dhe ia këputi gjumit, ndryshe nga ustai i tij, që filloi të këndonte bejte e të psherëtinte njëherësh.

Kur u gdhi, u nisën përsëri dhe andej nga mesdita i arritën nja dhjetë kalorës, që i rrethuan, i kërcënuan me ushta e i detyruan të lëviznin. E kështu ecën deri kur ra nata. Kalorësit filluan t'i shtynin, shanin, duke i çuditur e tmerruar njëherësh zot e shërbëtor, sepse nga njerëz të tillë mendonin se vinte veç e keqja.

Në mesnatë arritën në një kështjellë, që Don Kishoti e njohu. Qe kështjella e dukës.

E futën Sançon e Don Kishotin në oborr, në mes të të cilit qe ngritur një katafalk, ku shtrihej trupi i një vajze të bukur. Në një kullë druri ishin vënë katër poltronë dhe në dy prej tyre ishin ulur duka e dukesha, që i dhanë një përgjigje të ftohtë përshëndetjes së tyre.

Një shërbëtor i vuri Sanços mbi supe një mantel e një kësulë. Pastaj nga katafalku u ngrit një djalosh i pashëm, që këndoi me harpë dy strofa. Gjyqbërësi tha:

- Sanço Pança këtu do të durojë tortura që e vdekura të ngjallet. Mblidhuni të gjithë e pickojeni, qëllojeni e shpojeni me karficë në hundë, në kurriz e në bark që Altisidora të ngjallet!

- Oj, çfarë është kjo!? - tha Sançoja. - Magjepset Dylqinja e Tobozës, duhet të fshikullohem unë që ajo të çmagjepset! Vdes Altisidora, duhet ta ngjall unë!

- Duro, djali im! - i tha Don Kishoti. - Zoti të dha forcë çudibërëse, ndaj duro!

Dhe i gjori Sanço duroi çfarë i bënë e ndërkaq Altisidora "u ngjall", gjë që i çuditi të gjithë.

- Përfito nga kjo e vetëfshikullohu që të çmagjepsësh Dylqinjën e Tobozës, - i tha Don Kishoti.

- Lërmë rehat, për Perëndi! - u përgjigj Sançoja.

Ndërkohë Altisidora iu përul Sanços. Duka e dukesha urdhëruan që të dy t'i vinin për të fjetur në po atë dhomë ku kishin fjetur herën e parë.

Sanços nuk i pëlqeu fort kjo, se e dinte që Don Kishoti do ta mërziste tërë natën me bisedat e tij. Dhe vërtet ashtu ndodhi, derisa më në fund i mundi gjumi të dy. U zgjuan nga hyrja në dhomë e Altisidorës, që e bëri Don Kishotin të

strukej në shtrat nga turpi. Ajo u ul në një karrige te koka e shtratit të Don Kishotit e filloi të tregonte "si vdiq" nga shkaku i zemërgurësisë së tij.

- Meqë vajte në Ferr, - i tha Sançoja, - na thuaj si është atje.

- Isha deri te dyert e Ferrit dhe pashë djajtë, që i pasonin njëri-tjetrit libra si top. Njëri qe "Pjesa e dytë e historisë së Don Kishotit të Mançës".

Pastaj ajo u mat të niste prapë ankesat për Don Kishotin, por ai i doli përpara:

- Ju kam shprehur keqardhjen time, zonjë. Unë kam lindur për Dylqinjën e Tobozës.

Altisidora u nxeh e i këputi ca të shara.

Ndërkohë në dhomë hyri këngëtari, duka e dukesha dhe ia nisën një bisede të këndshme me Sançon e Don Kishotin. Altisidora iku duke bërë sikur fshinte lotët me shami.

Don Kishoti u kërkoi leje të nisej dhe të nesërmen u nisën.

Ai ecte i brengosur që Sanço Pança e kishte në dorë çmagjepsjen e Dyqlinjës së Tobozës dhe nuk e bënte.

- Po u vetëndëshkove, hap gojën e vetëpaguaju nga thesari im, - i tha ai Sanços ndërsa ishin duke ecur.

Sançoja zgurdulloi sytë.

- E po dakord, atëherë. Sa mendoni të më jepni për çdo fshikullimë?

- Caktoje vetë.

Sançoja bëri hesapin e nxori një shumë rreth tetëqind e njëzet e pesë realë.

- Unë e Dylqinja do të të jemi mirënjohës për tërë jetën, - i tha Don Kishoti.

Dhe Sançoja u zhvesh lakuriq gjer në brez e nisi të vetëfshikullohej nën ca pemë, duke bërë edhe hile pas nja tetë të vërtetave. Qëllonte pemët e thërriste, derisa Don Kishoti e ndaloi.

Arritën në një han dhe hanxhiu i vuri në një dhomë me mure të pikturuara, ku pasqyrohej rrëmbimi i Helenës. Don Kishoti i shihte me vëmendje.

- Besoj se së shpejti muret do të stolisen me bëmat tona, - tha Sançoja.

- Mirë e ke, o Sanço. Po a do t'i japësh vetes edhe ca nga ato fshikullimat që nuk i përfundove?

- Më pëlqen ta bëj këtë punë nën ca pemë, - tha Sançoja.

- Jo, jo, më mirë çlodhu dhe, kur të jemi në fshat, jepja vetes.

Sançoja u përgjigj me ca fjalë të urta, që i kishte gati për çdo rast.

- Mjaft me to, o Sanço, se na çmende! - i tha Don Kishoti.

- Po munda, do të pastrohem edhe nga ky ves, - tha Sançoja.

Dhe heshtën.

Në të ngrysur erdhi në han një shtegtar me katër shërbëtorë dhe Don Kishoti dëgjoi ta thërrisnin Alvaro Tarfesin.

- Më duket se ju jeni ai që keni bërë librin, - i tha Don Kishoti.

- Dora vetë.

- Po a i ngjaj unë Don Kishotit?

- Hiç fare.

- Po shqytar a kishte Don Kishoti i librit? - pyeti Don Kishoti sërish.

- Kishte, por nuk ishte hiç hokatar.

- Ai Sançoja juaj do të ketë qenë ndonjë kaqol, se Sançoja i vërtetë jam unë, - thirri shqytari.

- Betohem se atë Don Kishotin tim e kam dorëzuar me dorën time në çmendinë, - tha Alvaroja.

- E pra, unë jam Don Kishoti i vërtetë, - i tha kalorësi i arratisur. - Dhe ju lutem të deklaroni para alkades së fshatit se unë e Sançoja nuk jemi ata të librit tënd.

- Do ta bëj me qejf.

- Zotëria juaj duhet të jetë i magjepsur e unë do t'i jepja vetes ca fshikuj për ta çmagjepsur.

- Për fshikujt unë nuk di gjë, - tha Alvaroja.

Në kohën e drekës Alvaroja pranoi para alkades se Sançoja e Don Kishoti nuk ishin ata të librit dhe këtë e vulosi dhe firmosi ai. Sa u lumturuan të dy, zot e shqytar!

Në të ngrysur dy kalorësit e Sançoja udhëtuan bashkë deri ku kryqëzoheshin udhët: njëra merrte drejtimin nga do të shkonte Alvaroja, tjetra për në fshatin e Don Kishotit. Aty u ndanë. Don Kishoti e gdhiu udhën në pyll, ku Sançoja pati mundësinë të vetëfshikullohej (domethënë të fshikullonte deri në zhvoshkje pemët) deri në tri mijë e njëzet e nëntë herë. Me të gdhirë, ecën e arritën majë një kodre, prej nga dukej fshati i tyre. Sançoja u gjunjëzua e tha:

- O vendi im i shtrenjtë, shiko se po të vjen Sançoja i rrahur keq me dru dhe Don Kishoti i mundur nga krahu i huaj!

- Do Zoti arrijmë shëndoshë e mirë në fshat! - tha Don Kishoti.

Dhe zbritën nga kodra drejt fshatit.

Sançoja e kishte zbukuruar gomarin me mantelin e dukës, në kokë i kishte vënë kësulën. Të çudiste gomari i

gjorë. Prifti e Karraskoja i njohën sa i panë në hyrje të fshatit dhe i pritën me gëzime e i përqafuan. U mblodhën fëmijët të shihnin gomarin veshur çuditshëm dhe nën zhurmën e tyre Don Kishoti e Sançoja hynë në fshat. Në pragun e shtëpisë së Don Kishotit i prisnin mbesa, kujdestarja, Tereza e Sançika.

- Çudi, o burrë, po kthehesh kështu më këmbë?!

- Pusho, Terezë, mos shih gunën, por punën! Vij i mbuluar në para.

Sançika në njërën anë e Tereza në tjetrën, e kapën Sançon prej dore dhe u drejtuan në shtëpi.

Don Kishoti u mbyll në dhomë me uratën e Karraskon dhe u tregoi atyre për planin e tij për një vit. Kjo marrëzi e tij e re i habiti të dy, por pranuan ta përkrahnin nga frika se mos nuk rrinte në shtëpi e nisej për kuturisje përsëri. Madje, Karraskoja i premtoi se do të thurte vargje tërë kohës, ndaj secili prej tyre të zgjidhte emrin e bareshës që donte t'i këndonte.

- Unë nuk kam pse mendohem, se e kam të adhuruarën time, Dylqinjën e Tobozës.

- E në mos i gjetshim, marrim hua emra të atyre të librave, - tha Karraskoja.

Mbesa e kujdestarja i dëgjuan këto biseda dhe, sapo u larguan prifti me Karraskon, mbesa i tha Don Kishotit:

- Ç'janë këto? Ne menduam se u ktheve në shtëpi përgjithmonë, ti hap andralla të tjera!

- Po nuk ju bën mirë në këtë moshë vapa, as dimri. Më mirë të bëheni përsëri kalorës i arratisur sesa bari. Rrini në shtëpi e merruni me punët tuaja, - i tha kujdestarja.

- Rrini rehat, vajza! Unë i di vetë punët e mia. Më ndihni të bie në shtrat, atë bëni!

Dhe ato ia zbatuan këshillat.

Ditët në vijim e zunë ca ethe të forta. Miqtë e tij i vinin për vizitë. Sançoja nuk i ndahej asnjë çast. Ata përpiqeshin ta zbavitnin, i thoshin të ngrihej e të bëhej bari, siç e kishte menduar, por asgjë nuk e gëzonte më Don Kishotin. Mjeku që e vizitoi arriti në konkluzionin se shëndeti i tij qe në

rrezik. Don Kishoti e dëgjoi qetazi, ndërsa mbesa, kujdestarja e Sançoja zunë vajtimin, sikur ai të kishte vdekur.

Don Kishoti u kërkoi ta linin të flinte dhe për gjashtë orë nuk u përmend më. E mbesa i dëgjonte ato që ai i thoshte e i dukeshin fjalë me mend dhe jo si më parë.

- Zoti i madh më dërgoi hirin e tij dhe ma pastroi mendjen nga bëmat e librave të kalorësisë. Më vjen keq që ndodhi kaq vonë, se nuk e ndreq dot më gabimin e të mos lë pas namin e të marrit, - tha Don Kishoti dhe i kërkoi mbesës t'i thërriste miqtë e tij që të bënte testamentin. Por pikërisht në atë çast hynë ata që donte.

- Zotërinj, gëzohuni që nuk jam më Don Kishoti i Mançës, por Alonso Kishano dhe e kam kuptuar se sa ndikim të keq kanë pasur ata libra që kam lexuar.

- Mblidhe veten dhe mos fol përçart! - i tha Samsoni, duke kujtuar se qe një marrëzi e re.

- Përçartje kam pasur deri tani, po lërini shakatë mënjanë! Unë po vdes, ndaj më duhet një prift e një shkrues për testamentin.

U habitën të gjithë nga fjalët e tij dhe u bindën se marrëzisë së tij i kishte ardhur fundi. Dolën të gjithë jashtë, veç uratës, dhe Don Kishoti u rrëfye.

Prifti doli pas pak te dera, u thirri të tjerëve të hynin brenda, se Don Kishoti do të bënte testamentin.

Sançoja, mbesa dhe kujdestarja qanin me të madhe, ndërsa Don Kishoti filloi të linte testamentin. I la Sanços paratë që i kishte dhënë për t'i mbajtur e i kërkoi falje për kohën që i kishte humbur. Tërë pasurinë e tij ia la mbesës, por me kusht që burri që ajo do të merrte të mos kishte lexuar libra të kalorësisë.

I dha fund testamentit dhe u shtri. Rroi edhe tri ditë pas kësaj dhe vdiq mes vajeve të miqve të tij.

Për të u shkruan epitafe, por më i gjodituri qe ai që shkroi Karraskoja.

ANALIZË

Miguel Servantes de Saavedra

Miguel Servantes de Saavedra (1547-1616)

Autori i romanit të pavdekshëm "Don Kishoti i Mançës" është përfaqësuesi më i madh i "shekullit të artë" të letërsisë spanjolle. Lulëzimi i shkurtër i mendimit humorist në Spanjë (fundi i shek. XVI-fillimi i shek. XVII) ndodhi në një situatë historike origjinale.

Kolonizimi i tokave amerikane e shndërroi Spanjën në një perandori të madhe, në të cilën "nuk perëndonte dielli", ku ishin përqendruar pasuri përrallore dhe sundonte një fat i padëgjuar. Populli spanjoll jetonte në mjerim, grumbuj endacakësh dergjeshin rrugëve, ndizeshin zjarret e inkuizicionit, burgjet ishin të tejmbushura, reaksioni katolik ashpërsohej përditë, feudalët dhe priftërinjtë synonin të mbysnin dhe më në fund e mbytën për dhjetëra vjet mendimin e lirë.

Në krijimtarinë e Servantesit lanë gjurmë kundërshtitë e papajtueshme dhe kontrastet e mprehta të kësaj epoke. Autori i "Don Kishotit" ishte njëri nga titanët e epokës së "Rilindjes", e cila la gjurmë të pashlyeshme në historinë e kulturës njerëzore.

I biri i një fisniku, Servantesi kaloi një shkollë jetësore të rreptë: shërbeu si rojë, ushtar, mori pjesë në betejat detare kundër turqve, disa vjet i kaloi i burgosur në Algjeri, u end shumë kohë për punë por pa sukses, dhe deri në fund të jetës nuk shpëtoi nga varfëria.

Trashëgimia letrare e Servantesit përmbledh një shumicë veprash në zhanre të ndryshme. Ai shkroi vargje dhe poema, romane pastorali dhe me aventura, novela realiste, komedi, drama në vargje. Por në historinë e letërsisë botërore Servantesi hyri para së gjithash si autori i "Don Kishotit" (1605-1615), romanit dyvëllimësh, që të habit me thellësinë filozofike dhe pasurinë e përmbajtjes.

Don Kishoti, mbrojtësi i të varfërve dhe i të shtypurve, i cili ëndërron të vendosë në tokë mbretërinë e lirisë dhe drejtësisë, të ngjall keqardhje me fisnikërinë dhe humanizmin e vet. Por realitetit ai i afrohet me masa të vjetra e të gënjeshtërta, me ide fantastike të mësuara nga romanet kalorësiake që i kishin turbulluar kokën. Don Kishoti të gjitha i bën pa sukses dhe e paguan për iluzionet e tij. Sanço Pança, shërbëtori i tij besnik, gjithashtu kërkon të vërtetën, por e kupton atë në mënyrën e vet, në mënyrë praktike, fshatare, si sigurim të së drejtës për jetë më të mirë. Në ëndrrat e Sanço Pançës shprehen aspiratat e popullit të vuajtur spanjoll. Në këtë shkëputje nga jeta konkrete, në paaftësinë të ndahet nga iluzioni i skllavit përmblidhet tragjedia e Don Kishotit.

Këtej rrjedh dhe koncepti përgjithësues i "donkishotizmit" si dukuri sociale, e cila përsëritet në njërën apo tjetrën formë në kushte të ndryshme shoqërore. Emri i Don Kishotit u bë simbol i synimeve fisnike, por të padobishme të shkëputura nga jeta reale.

Don Kishoti, personazh i përjetshëm në letërsi

Për ironinë e çuditshme të fatit, romani që Servantesi e krijoi si parodi i kaloi të gjitha veprat "serioze" letrare të këtij autori.

Servantesi i varfër, me një dorë, i munduar, e shkroi "*Don Kishotin*" në qeli. Nga dëshpërimi te shpresa, nga shpresa drejt përuljes, lëviz rrjedha e romanit. Humori i butë, e qeshura e ngrysur, situatat tragjikomike dhe serioziteti i mençur, i papritur, përbën sfondin, "peizazhin" në të cilin ndodhin aventurat dhe personazhet.

Fisniku i varfër, Don Kishoti, është një romantik plak dhe idealist. Gjithë jetën ai e kaloi pa i kushtuar shumë vëmendje realitetit, pasi reale për të ishin personazhet letrare, kalorësit fisnikë që luftonin me padrejtësitë, të cilët mbronin nderin e zonjave të veta të bukura. Më në fund, kur u plak, sikur përmendet dhe vendos ta kalojë vetë këtë rrugë.

Atë e rrethojnë shokët e mrekullueshëm e bashkëfshatarët e ashpër me prakticizmin primitiv dhe mendim të kufizuar. Aldonsa ekziston vetëm në fantazinë e tij, si zonjë e çiltër dhe e bukur. Rreziqet janë të sajuara: në vend të dragonjve shfaqen mullinjtë e erës, në vend të kalit luftëtar një gërdallë i qetë, por të vërteta ishin guximi, bukuria shpirtërore dhe fisnikëria e vërtetë e Don Kishotit të madh.

Pranë Don Kishotit çapitet bashkudhëtari i tij besnik Sanço Pança, me gomarin e tij, i cili nuk ka lexuar asnjë roman në jetën e vet, por me dashje apo pa dashje, i gjendur në më të madhin prej tyre... Shpirti tragjik dhe ai i gëzuar dhe dinak i popullit është çifti më i çuditshëm shekullor.

Në agimin e shekullit XVII në letërsinë spanjolle u shfaq një figurë tepër e çuditshme: kalorësi mbi një kalë të dobët. Ai hyri në jetën e njerëzve për t'u bërë personifikimi i fisnikërisë dhe nderit. Ky është Don Kishoti. Idalgoja shfaqet para nesh si njeri që humbi gjykimin. Ai kishte lexuar romane kalorësiake, sa mendoi të bëhej patjetër kalorës. Don Kishoti ishte njeri guximtar, për idalgon të jesh kalorës është nder. Ai përpiqet t'ua tregojë këtë të gjithëve, zgjedh për vete një emër dhe një kalë, mendon portretin e të dashurës së vet, kryen sipas fjalëve të tij heroizma.

Don Kishoti nuk mendon për pasojat e veprimeve të veta. Ai beson se mund ta mundë të keqen dhe kjo nuk është fare për të qeshur. Atë e habit fakti që ata të cilët e rrethojnë nuk përpiqen të luftojnë të keqen, por e pranojnë si të nevojshme. Don Kishoti dëshiron të ndihmojë të gjithë njerëzit, pasi kështu veprojnë gjithë kalorësit e vërtetë.

Me një fjalë Don Kishoti do t'u mbetet besnik idealeve të veta; ai është fisnik dhe i ndershëm, këto janë dy cilësi shumë të rëndësishme.

Don Kishoti është gati të japë më mirë jetën, sesa të mos jetë i ndershëm dhe fisnik. Të gjitha heroizmat e tij i kryen si çdo kalorës tjetër i vërtetë: në emër të dashurisë dhe lavdisë, por askush nuk e quan atë kalorës, ndërsa veprat e tij nuk i mbajnë për heroizma, njerëzit atë e quajnë thjesht të çmendur.

Don Kishoti është njeri i nderit dhe i fjalës. Portreti i tij është i pëlqyer, ndërsa tiparet e karakterit i ndesh te shumë njerëz të kohës sonë.

Don Kishoti dhe heroizmat e tij prej kalorësi

Romani "Don Kishoti i Mançës" në shumë gjëra u bë përfundimi i jetës së vetë shkrimtarit, plot me heroizma, të cilat e çuan në dështime katastrofike. Në roman ndërthuren poezia ideale e jetës shpirtërore të personazhit, romantizmi i synimeve të tij dhe proza e varfër e botës së mërzitshme e cila i rrethonte. Të gjitha këto tipare autori i pasqyroi me ndihmën e ironisë së hollë dhe humorit të mirë por të ngrysur.

Gjithë vepra është ndërtuar në kundërvënie të udhëtarit të çmendur dhe kryqtarit idealist. Por mençuria tek të dy anët mjafton vetëm sa për të shkurorëzuar iluzionet e tjetrit.

Personazhi kryesor i romanit është kalorësi "shumë i mençur" Don Kishot, entuziazmi dhe fisnikëria e të cilit janë të pafrytshme në sfondin e banorëve të vetëkënaqur. Bota përreth paraqitet para personazhit fantastike: ai kudo sheh kërcënime që nuk ekzistojnë, padrejtësi dhe nxiton të luftojë me to.

Kështu, shumicën e mullinjve me erë Don Kishoti i shikon "si gjigantë të përbindshëm", me të cilët është gati të ndeshet në çdo çast dhe "t'i asgjësojë të gjithë deri në një". Dhe në këtë betejë ai sheh detyrën e vet të shenjtë: "të zhdukë farën e keqe nga faqja e tokës". Madje, kur u gjend i plagosur, duke parë që rrëzon vetëm një krah mulliri, personazhi nuk dorëzohet duke deklaruar "se i shndërroi përbindëshat në mullinj ere".

Më tej, ne e ndeshim atë në vendimin për të luftuar me luanët, sipas të cilit ai është i bindur që i ka dërguar magjistari, me qëllim që të trembë vetë atë, Don Kishotin e Mançës. Kur luanët nuk deshën të dilnin nga kafazi,

personazhi e mori këtë gjë si frikën e tyre për t'u ndeshur, pasi "nga luftëtari më trim... kërkohet vetëm të thërrasë armikun në duel..., në qoftë se armiku nuk vjen, atëherë turpi bie mbi të, ndërsa kurora e fitores i takon atij që pret". Dhe kështu kalorësi vazhdoi rrugën e vet me besim të patundur në fitore.

Askujt dhe asnjëherë personazhi nuk ia lejon të dyshojë në guximin dhe lavdinë e tij, në vërtetësinë e heroizmave të veta.

Po më tepër hidhërim Don Kishotit i solli ndeshja me Kalorësin e Hënës së Bardhë, në të cilën ai u dëmtua dhe u detyrua të pranojë dështimin e vet. Ai pranoi të largohej për një vit dhe gjatë kësaj kohe të mos marrë armë në dorë. E vetmja gjë nga e cila Don Kishoti asnjëherë dhe në asnjë rrethanë nuk do të hiqte dorë është zonja e zemrës së vet: Dylqinja e Tobozës, për të cilën është gati të japë dhe jetën.

Personazhi i Servantesit është kalorës, i cili "përbuz të mirat jetësore, po jo nderin". Dhe ai beson se gjithë jetën plotësoi detyrën e vet të madhe, të cilin e shihte në faktin që të mbronte të përbuzurit, "të ndëshkonte mizoritë, të mundë përbindëshat dhe gjigantët". Ai synonte "të gjithëve t'u bënte mirë dhe askujt të keqe". Në këtë gjë padyshim portreti i tij shfaqet shumë tërheqës. Por në synimet e veta fisnike Don Kishoti del nga kornizat e realitetit. "Lufta me mullinjtë e erës" u bë shprehje e përgjithshme, që tregon luftën e njeriut me pengesat që nuk ekzistojnë. Natyrisht, një luftë e tillë është e kotë dhe e pavlerë.

Romani i Servantesit "Don Kishoti i Mançës" vendosi fillimin "e talljes me zë të lartë, me një fjalë të qeshurës me veprimtarinë e lartë, më të mirë e më fisnike, të përjetshme të ndërgjegjes njerëzore me frymëzimin e vërtetë kalorësiak",

ndërhyrjen në ecurinë e zakonshme të jetës, kur ndërgjegjja plot synime të mrekullueshme humb lidhjen me realitetin. Gjatë shekujve karakteri i Don Kishotit zbulohet dhe ridimensionohet me anë të reja dhe kjo gjë e pasuron portretin e tij.

Leximi i romaneve i shërben jo vetëm zhytjes në botën e fantazisë, por ai të frymëzon për veprime heroike. Pikërisht kjo gjë ndodhi me personazhin kryesor të romanit "Don Kishoti i Mançës" .

Idalgoja i Mançës bënte jetë të zakonshme dhe gëzonte autoritet midis fqinjëve. Aventurat kalorësiake e habitën atë deri në atë shkallë, sa i "mendoi të gjitha ato legjenda e histori të vërteta e për të gjithë botën nuk kishte asgjë tjetër më të besueshme". I demaskuar në dështimet dhe hipur mbi një kalë gërdallë, që i vuri emrin krenar Rosinant, kalorësi i frymëzuar u nis për të kryer vepra të mëdha.

I pajisur me cilësitë karakteristike më të mira: shpirtin fisnik dhe zemrën bujare, trimëri dhe guxim, me disiplinë dhe drejtësi, Don Kishoti iu vu qëllimit për të çliruar Spanjën nga keqbërësit, grabitësit, përbindëshat. Duke mos pasur mundësi të ndeshej me kundërshtarët e vërtetë, ai thirri në ndihmë fantazinë dhe kështu nis lufta me mullinjtë e erës. Dhe ky nuk është i vetmi veprim ekscentrik. Personazhi i romanit u përpoq të ndeshej me luanët e egër, u sul drejt aventurave më të çuditshme për të bërë të famshëm emrin e zonjës së zemrës, Dylqinjës.

Shkëputja e Don Kishotit nga realiteti të habit, duket sikur ai nuk e vë re në ç'kohë jeton. Prandaj jo rastësisht veprimet e tij kalorësiake duken qesharake, ndërsa Don Kishotin e karakterizojnë si budalla, të çmendur, të cilit "i sillen rrotull në kokë mullinjtë e erës".

Po vërtet idalgoja është aq budalla? Këshillat, të cilat i dha Sanço Pançës që u bë guvernator, dallohen për mençuri. Mendoj se Don Kishoti është romantik dhe ëndërrimtar që ka vizionin e vet për botën, ndërsa sjellja kushtëzohet nga synimi për të ndihmuar të varfrit, të shfrytëzuarit.

Tragjikja dhe komikja në portretin e Don Kishotit

Ne dimë për Don Kishotin se pasuria e tij përbëhet nga një mburojë e vjetër, një shtizë, një gërdallë e dobët dhe një qen gjahu. Si fisnik ai ka mundësi të shkojë për gjah. Dimë që personazhi i romanit është rreth të pesëdhjetave, por nuk dimë nga është me origjinë, cilët janë prindërit e tij, me se është marrë deri tani. Para syve tanë personazhi shndërrohet në një kalorës të paarsyeshëm.

Pasi lexoi romane kalorësiake, përfytyroi njërin prej personazheve të tyre, duke e quajtur Don Kishot. Por në moralin e tij ai ka qëllimin jo vetëm për aventurat kalorësiake, por dhe atë të luftës me të keqen. Dhe atëherë bota reale shmanget prej botës së fantazisë. Në fantazinë e tij pela bëhet kalë i bardhë, ndërsa ai vetë një fisnik i varfër kalorës që udhëton, mbrojtës i të varfërve.

Aventura e parë e Don Kishotit del tepër komike, kur ai bën luftë me mullinjtë e erës. Ndonjëherë ky burrë duket fëmijë në kuptimin e realitetit. Ai beson te rregulli, sjellja e mirë kur ajo mungon. Në episodin me djalin bari, Don Kishoti e djali shfaqen tragjikë. Djali nga të rrahurat e të pasurit, i cili nuk i paguan atij paratë e punës, Don Kishoti në besimin e verbër te njeriu.

Komik duket dhe heroizmi i kalorësit, pasi pronari i hanit nuk ka nevojë për të dënuar ofenduesit e vet, por i kërkon Don Kishotit para për të kaluar natën.

Gjatë kundërvënies prej autorit të Don Kishotit me Don Diegon shfaqen pasionet e larta të njeriut dhe mirëqenia e cekët e tjetrit.

E megjithëse dueli me luanin gjithashtu del komik, personazhi shfaqet para tyre si njeri shumë i guximshëm; megjithatë ai jeton në një botë të fantazuar.

Moment kulmor i përplasjes së tij me realitetin bëhet qëndrimi në kështjellën e kontit. Zotërinjtë e kuptuan marrëzinë e Don Kishotit, siç e kuptonin atë të gjithë, veç Sanço Pançës dhe grabitësit, të cilët nuk i ngjallnin atij as dhimbje morale e as fizike.

Ndërsa zotërinjtë e arsimuar tallen me të. Në duelet me fjalë dhe kalorësi, dhe kryqtari dalin fitimtarë, por ligësia e poshtërsia e klasës sunduese megjithatë fitoi. Konti e kontesha i paraqitin mysafirët si palaço, ndërsa më pas u shkaktojnë dhe dhimbje fizike, pasi helmojnë macet e tërbuara dhe i vrasin.

Por zhgënjimi i kalorësit shfaqet shumë më vonë, madje jo atëherë kur ai e kuptoi se mund të çlirohet nga magjepsja e Dylqinjës së vet, por atëherë kur e kuptoi se njerëzit nuk luftojnë me të keqen dhe nuk përpiqen ta çrrënjosin atë.

Don Kishoti vdes, por vullneti i tij fisnik do të mbetet. Do të mbetet te ne mençuria e tij e mirë: "Liria, Sanço, është njëri nga thesaret më të shtrenjta që lëshon qielli mbi njerëzit. Me të nuk krahasohet asnjë lloj thesari. Për hir të lirisë, ashtu dhe nderit, mundet dhe duhet të rrezikojë jetën, dhe përkundrazi, skllavëria është më e madhja ndër fatkeqësitë, të cilat mund t'i ndodhin njeriut".

Figura dhe tiparet e karakterit të Sanço Pançës në romanin "Don Kishoti i Mançës"

Romani i shkrimtarit më të madh spanjoll, Miguel de Servantesit, "Don Kishoti i Mançës" u bë njëra nga ato vepra, përmbajtja e së cilës nuk është shterur ende dhe në ditët e sotme, ndërsa figura e personazhit kryesor është aq e ndërlikuar dhe e shumëkuptimtë. Rëndësia e veprës del jashtë kufijve të parodisë për romanet kalorësiake (pikërisht i tillë ka qenë dhe qëllimi fillestar i shkrimtarit).

Servantesi zbuloi në veprën e vet një pamje të gjerë realiste të jetës së Spanjës bashkëkohëse të tij dhe e mbushi atë me ide humaniste, protestën kundër shfrytëzimit prej shtresave të larta, kundër mjerimit dhe padrejtësisë ndaj popullit.

Po përse iu nevojit Servantesit të kërkonte një bashkudhëtar për personazhin e vet? Çfarë roli luan ai?

E mbani mend që pas heroizmit të parë Don Kishoti u kthye në shtëpi për të gjetur kryqtarin? Pranoi të bëhej i tillë fshatari vendas Sanço Pança, një fshatar qesharak, injorant, të cilin e josh premtimi për të marrë në zotërim ishullin. Ky bujkrob me gjysh e stërgjysh u ndie tepër i gëzuar të çlirohej më në fund nga puna e rëndë e fshatit, nga familja e madhe, dhe të merrte mundësinë të mbushte barkun pa shumë përpjekje e punë. Sançoja, si dhe shumica e shtetasve të shoqërisë spanjolle të asaj kohe, ëndërronte të jetonte në kurriz të të tjerëve. Për të kjo është e natyrshme, pasi në karakterin e tij mbizotëron përfitimi material, që u kundërvihet idealeve romantike të Don Kishotit. Sanço Pança dhe Don Kishoti sikur parodizojnë njëri-tjetrin. Por këta heronj kanë edhe diçka të përbashkët që i bashkoi; jo

më kot bashkëfshatarët i quajnë dhe njërin, dhe tjetrin të çuditshëm. Për të kuptuar këtë problem duhet të përpiqesh të analizosh mundimet e tyre, punët dhe veprimet.

Në pamje të parë personazhet e romanit shpesh perceptohen si antipode me pikëpamje të ndryshme: Don Kishoti është idealist, romantik, ndërsa Sanço Pança njeri praktik. Por duke lexuar më tej romanin, ne ngadalë kuptojmë që Sanços i është dhënë në të një rol i rëndësishëm. Don Kishoti, duke qenë më lart se paragjykimet feudale, e bind Sançon të mos ketë turp për prejardhjen e tij fshatare.

Ai këshillon Sançon që kurrë "të mos udhëhiqet nga ligji, fati personal", por vetëm nga drejtësia dhe mirësia, duke respektuar njëlloj këtë drejtësi si ndaj të pasurve, edhe ndaj të varfërve. Ne shohim se Sançoja dëgjon me vëmendje fjalët e mësuesit të vet, duke u munduar të mbajë mend këshillat e tij, që në një moment të përshtatshëm t'i vërë ato në jetë kur të bëhet guvernator i mençur.

Më tej, fjalët dhe punët e Sanço Pançës dëshmojnë për pikëpamjet humaniste. Sanços nuk i vjen turp për prejardhjen e vet, nuk synon që të bëhet patjetër zotëri. Ai tregohet i drejtë dhe i përgjegjshëm në gjyqin ku mbron interesat e njerëzve të tjerë.

Kur Don Kishoti gjykon për lirinë dhe nderin, dënon shoqërinë e padrejtë, e cila u largua nga traditat njerëzore shekullore. Sançoja është dakord me fjalët e larta e fisnike të Don Kishotit për pavarësinë nga të fortët e kësaj bote. Vërtet këtu shfaq dhe paragjykim, madje bën gabim duke menduar se nuk ia vlen në çdo rast të refuzosh dhuratat, pasi në jetë jo shumë shpesh ndesh kështjella, ku të presin tërë bujari. Sançoja është i rezervuar dhe i kujdesshëm, me

këmbë në tokë dhe racional, por në të njëjtën kohë ai është dhe mëshirim i mençurisë popullore, e cila bazohet në përvojën jetësore.

Me gjithë pamjen e jashtme të ndryshme, personazhet e romanit i bashkojnë tipare të përbashkëta: ato njëlloj janë të çuditshme, "jonormale" nga këndvështrimi i njerëzve normalë. Negativisht sillen ndaj botës së padrejtësisë, kujdesen për fatin e njerëzve të thjeshtë dhe të gjithë janë të gatshëm të ndihmojnë të varfrit. Të dy janë të sinqertë e të thjeshtë, të dy shpresojnë për një jetë më të mirë dhe bëjnë kërkime aktive për realitetin e ri, janë gati të përballojnë goditjet e fatit dhe dështimet e përkohshme. Kaq të ndryshëm nga gjendja shoqërore, karakteri dhe temperamenti, personazhet ngjajnë në gjënë kryesore: shërbimi ndaj së mirës i afron këta dy njerëz të ndryshëm. Ata plotësojnë njëri-tjetrin dhe ndaj perceptohen si bashkudhëtarë të pandashëm.

Shërbëtori dhe zotëria janë gjithmonë bashkë, siç pohon dhe një kritik: "evolucioni i natyrës së dyfishtë të Sanço Panços ngadalë të çon në zhdukjen tek ai të sançopançizmit dhe triumfin e donkishotizmit". Kjo do të thotë jo më kot vijnë në këtë botë donkishotë. Prandaj kush thotë se Don Kishoti ka vdekur?!

E besoni vërtet këtë?

Ai nuk i nënshtrohet kohës e vdekjes.

Në një marshim të ri po niset.

Don Kishoti dhe Sanço Pança si personifikim i dy pozicioneve jetësore

Gëte i madh mendonte se jeta e kaluar pa dobi i ngjan vdekjes. Një pikëpamjeje të tillë iu përmbajtën shumica e gjenive të shekullit XIX.

Figurat e madhërishme të Don Kishotit dhe kryqtarit të tij Sanço Pança mëshiruan kontradiktat e ndërlikuara të realitetit spanjoll, tragjedinë e epokës së madhe të Rilindjes në historinë e njerëzimit.

Dhe Don Kishoti, dhe Sanço Pança janë mëshirimi i të kuptuarit nga autori të thelbit njerëzor, fisnik, të bukur, të lirë. Don Kishoti dhe Sanço Pança janë përfaqësues të shtresave të ndryshme shoqërore. Por ata të dy janë të lirë ndaj autoriteteve të jashtme dhe pengesave.

Don Kishoti i pret me guxim lidhjet me klasën e vet, me mënyrën e zakonshme të jetesës në emër të qëllimit të madh të shërbimit ndaj njerëzimit. Ai me guxim vendos të mbrojë të varfrit, sepse e kupton që Perëndia i ka krijuar të gjithë njerëzit të lirë. Madje, shërbimi ndaj Dylqinjës së sajuar, personifikimi i së cilës u bë Aldonsa vulgare, për personazhin gjithashtu është pjesë e shërbimit ndaj njeriut.

Sanço Pança është plotësim origjinal i figurës së Don Kishotit.

Së pari, ai është përfaqësues i popullit. Së dyti, ai ndjek Don Kishotin jo për hir të qëllimit të madh. Ai ka familje dhe, në qoftë se ai nuk do të marrë nga zotëria i vet ishullin e premtuar, të paktën do të sigurojë para.

E përbashkët për të dy personazhet e Servantesit është ndjenja e dinjitetit të vet. Por Sanço Pança në udhëtimin e tij me Don Kishotin nuk harron dhe për pasurimin: rrëmben

diçka nga sendet e procesionit të varrimit, merr shalën nga gomari i berberit. Ai i shikon gjërat realisht, kupton gjepurat e zotërisë së vet. Por ndonjëherë dhe ai vetë beson te gjërat e pakuptimta. I beson gënjeshtrës së priftit se Dorotea është princeshë dhe e bind Don Kishotin ta mbrojë atë nga gjiganti. Sançoja është fshatar dhe atë vazhdimisht e tërheq toka dhe familja.

Madje, gjatë kohës së qeverisjes të ishullit, Sançoja e shfaq veten të mençur. Ligjet që ai nxjerr janë në dobi të të nënshtruarve.

Megjithëse kalorësi jeton me iluzione, ndërsa kryqtari i tij me nevojat reale, ata janë të ngjashëm në qëndrimin ndaj njerëzve. Don Kishoti dhe Sanço Pança ndiejnë keqardhje jo vetëm për bashkëfshatarin Rikote dhe të bijën e tij, të cilët së bashku me të tjerët i largojnë nga toka mëmë.

Në fundin e romanit personazhet dallohen dhe në mendime, dhe në sjellje. Don Kishoti ndalon së qeni aktiv, atje ku zbulon veprimtarinë aktive të Sanços. Por gjatë gjithë romanit lexuesi nuk ndal së çuditur për humanizmin e madh të dy personazheve dhe shkrimtarit humanist që i krijoi ata.

ISBN 978-99956-14-70-6

Çmimi 300 lekë